EROII NEAMULUI

Fondată în 1996; Serie nouă
Anul IX, Nr. 3 (32), Sept. 2017

EROII NEAMULUI

Apariția acestui număr este sprijinită de către:

Județul Satu Mare
Consiliul Județean

Ministerul Culturii şi Identităţii Naţionale
Direcţia Judeţeană pentru Cultură Satu Mare

Primăriile: Carei, Negrești-Oaș, Ardud, Apa, Mediești-Aurit, Odoreu

S.C. CEPROM SA
Satu Mare

S.C. Prestări Manopera
Intracomunitară SRL
Satu Mare

EURO INSOLV SPRL
Satu Mare

S.C. SAMGEC SRL
Satu Mare

S.C. EXPEDIENT SRL
Satu Mare

Coperta față: Statuia lui Avram Iancu, Târgu Mureș
Coperta spate: Bustul lui Vasile Lucaciu din Lucăceni, județul Satu Mare

"EROII NEAMULUI" este o revistă de cultură şi educaţie patriotică, apolitică şi neguvernamentală editată trimestrial de Asociaţia Civică "Tempora" Satu Mare şi Asociaţia Naţională Cultul Eroilor „Regina Maria" - filiala Satu Mare, în colaborare cu Muzeul Judeţean Satu Mare.

REDACŢIA

Redactor coordonator: col. (r) *Voicu ŞICHET*

Redactori: prof. dr. *Ioan VIMAN*, dr. *Lucian CUCUIET*, dr. *Viorel CIUBOTĂ*, col. (r) *Mircea BLIDERAN,* dr. *Viorel CÂMPEAN*

Colaboratori (pentru acest număr): pr. dr. *Cristian BOLOŞ*, ing. *Mircea PÎRLEA,* dr. *Daniela BĂLU, Irina OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU*, prof. dr. *Ovidiu T. POP, Ioan Marian CHIOREAN,* prof. *Nicolae POP,* prof. *Carol C. KOKA,* drd. *Marta CORDEA*, prof. *Estera HĂȘMĂȘAN*, dr. ing. *Luminiţa Cornelia ZUGRAVU*, conf. univ. dr. col. (r) *Aurel V. DAVID,* dr. *Aurel POP,* lt. col. (r) *Ioan BĂLĂNESCU*, asist. univ. dr. *Lucian TURCU,* colonel (r) *Gavril BABICIU, Mihaela SĂLCEANU*

Fotografii: col. (r) *Voicu ŞICHET*

Tehnoredactare computerizată: Vili Alina Marinela PFA

ISSN 2067 - 5801

Contact: Satu Mare, B-dul Vasile Lucaciu nr. 17/8, jud. Satu Mare
Telefon: 0740-084131 e-mail: eroii_neamului@yahoo.com , voicusichet@yahoo.com

Toate drepturile rezervate autorilor și redacției.
Răspunderea pentru opiniile exprimate în paginile revistei revine în exclusivitate autorilor.

Cuprins

Pag. 2	Col. (r) *Voicu ŞICHET* - Jurnalul cimitirelor şi monumentelor eroilor (XXXI)
Pag. 7	Preot dr. *Cristian BOLOŞ* - Modele creştine de eroism (XXVIII): Maica Domnului - începutul şi sfârşitul anului bisericesc, în relatările Înaltpreasfinţitului Justinian Chira
Pag. 10	Dr. ing. *Luminiţa Cornelia ZUGRAVU* - Spre recunoştinţă şi aducere aminte: „Din ordinul meu și pe a mea răspundere, deschideți focul!”
Pag. 12	Dr. *Viorel CIUBOTĂ*, *Mihaela SĂLCEANU* - Solidaritate românească
Pag. 20	Dr. *Viorel CÂMPEAN*, Drd. *Marta CORDEA* - Dr. Vasile Lucaciu, frânturi din misiunea în Statele Unite ale Americii
Pag. 23	Dr. *Daniela BĂLU* - Coincidențele istoriei. Vasile Lucaciu și Monumentul Eroului Necunoscut din Satu Mare
Pag. 26	Dr. *Viorel CÂMPEAN* - O rugăciune rostită de părintele dr. Vasile Lucaciu în Biserica Sfântul Gheorghe din București
Pag. 28	Dr. *Aurel POP* - In Memoriam Epaminonda Lucaciu (1877-2017)
Pag. 34	Prof. *Nicolae POP* - Frământări și evenimente premergătoare Marii Uniri din 1 Decembrie 1918
Pag. 37	Col. (r) *Gavril BABICIU* - La Budapesta: Pe urmele Întregitorilor de Ţară
Pag. 39	Prof. *Carol C. KOKA* - Alexandru Roman, un mare om de cultură și patriot român
Pag. 42	Asist. univ. dr. *Lucian TURCU* - 140 de ani de la trecerea la cele veșnice a preotului-cărturar Petru Bran. Rolul lui în înființarea catedrei de limba română la Liceul catolic din Satu Mare
Pag. 49	Dr. ing. *Luminiţa Cornelia ZUGRAVU* - Conștiința de a fi român
Pag. 51	Lt. col. (r) *Ioan BĂLĂNESCU* - O altă eroină legendară, eroina de la Călugăreni
Pag. 53	Col. (r) *Voicu ŞICHET* - Baba Novac - cel mai viteaz general al lui Mihai Viteazul. Destin fabulos, sfârșit tragic și nedrept
Pag. 56	Conf. Univ. dr. Col. (r) *Aurel V. DAVID* - Jertfa lui Pintea Viteazu și recunoștința urmașilor
Pag. 60	Prof. dr. *Ovidiu T. POP* - Cercetășia la Liceul Mihail Eminescu din Satu-Mare
Pag. 64	Ing. *Mircea PÎRLEA* - Avram Iancu, tribunul moților şi eroul neamului românesc
Pag. 66	Prof. *Estera HĂȘMĂȘAN* - Mica Unire şi Reformele înfăptuite în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza
Pag. 69	*Ioan Marian CHIOREAN* - Codexul Rohonczi
Pag. 71	*Irina OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU* - Un viitor pentru trecut. Ghid de bună practică pentru protejarea patrimoniului cultural. (XIV)

Jurnalul cimitirelor şi monumentelor eroilor (XXXI)

Colonel (r) Voicu ŞICHET

Dacă la finalul acestei rubrici din numărul precedent criticam Primăria municipiului Satu Mare şi Consiliul Judeţean Satu Mare pentru atitudinea delăsătoare în ceea ce priveşte reabilitarea Cimitirului Eroilor, reamplasarea Statuii Eroului Necunoscut, şi, respectiv, finanţarea revistei noastre, iată că lucrurile s-au mai îndreptat, au intrat pe un făgaş cât de cât normal, chiar dacă în ceea ce priveşte prima instituţie, nu-şi poate aroga decât parţial anumite merite.

foto 1

Astfel, după 8 ani de când, cel puţin prin intermediul revistei noastre, se fac demersuri şi intervenţii la nivelul conducerii Primăriei şi Consiliul local al municipiului Satu Mare pentru reabilitarea Cimitirului Eroilor de pe B-dul Cloşca, unde s-a dezvoltat o adevărată junglă peste pietrele de căpătâi din partea din spate a Obeliscului central, s-a luat decizia de a se aloca fonduri şi a se trece la acţiune, astfel încât Centenarul Marii Uniri să găsească acest loc de veci al ostaşilor de diferite naţionalităţi şi etnii ce au luptat şi pierit în crâncenul război ce a precedat împlinirea visului naţional într-o stare corespunzătoare. În acest demers, în care un rol important l-a avut domnul Darius Filip, prefectul judeţului Satu Mare, a fost angrenat şi Muzeul Judeţean Satu Mare, pentru a-şi „pune la bătaie" expertiza specialiştilor săi în renovări şi reabilitări de monumente, dar şi alte instituţii şi organizaţii, dat fiind că neglijenţa şi nepăsarea nu s-au materializat doar în felul cum arată cimitirul, ci şi în ceea ce priveşte evidenţa, păstrarea documentelor în care sunt consemnate parcelele, numele eroilor înmormântaţi şi alte multe alte date care ar putea veni în sprijinul celor ce trebuie să ducă la bun sfârşit acest proiect. De aceea, facem un apel, pe această cale, către orice instituţie, organizaţie sau persoană fizică din Satu Mare sau de oriunde altundeva, care deţine date şi informaţii despre acest Cimitir „internaţional" al eroilor să le aducă la cunoştinţa celor interesaţi, inclusiv prin intermediul redacţiei noastre ale cărei date de contact se află pe coperta 2 (aşa-zis „tehnică").

Însă, în ceea ce priveşte perspectiva pozitivă a reamplasării Statuii Eroului Necunoscut în Piaţa Libertăţii din Satu Mare (iarăşi o problemă ce datează de peste 10 ani, fiind adusă aproape număr de număr în atenţia edililor sătmăreni de la apariţia primului număr în octombrie 2009) şi a amplasării Catargului de susţinere a Drapelului Naţional în Piaţa Romană din Satu Mare (care trenează din 2013), meritele nu sunt ale Primăriei şi Consiliului Local al municipiului Satu Mare. Pentru realizarea acestor două obiective s-au angajat 3 organizaţii sătmărene, dispuse să finanţeze toate lucrările, inclusiv partea de proiectare, administraţia municipiului urmând doar să asigure fluenţa circuitului documentelor pentru obţinerea aprobărilor şi avizelor necesare, desigur, cu respectarea legislaţiei în vigoare. Este vorba despre 3 asociaţii reprezentative pentru românii sătmăreni, respectiv Asociaţia „Codrenii", Asociaţia socio-culturală „Ţara Oaşului" şi Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu" – filiala Satu Mare, alături de care se află Asociaţia Naţională Cultul Eroilor „Regina Maria", Asociaţia Veteranilor de Război şi asociaţiile rezerviştilor militari din M.Ap.N., M.A.I. şi S.R.I. – filialele/sucursalele judeţene şi, nu în ultimul rând, Asociaţia Civică Tempora Satu Mare, cea care editează această revistă şi trage semnale de alarmă de 8 ani asupra a tot ceea

ce nu este în regulă în privinţa păstrării cum se cuvine a memoriei înaintaşilor ce au făurit şi ne-au lăsat această ţară.

Referitor la criticile aduse Consiliului Judeţean pentru întârzierile în privinţa finanţării revistei, după trimiterea la tipar a numărului precedent, s-a lansat şi concursul de proiecte, sesiunea 2017, în cadrul căreia am aplicat şi noi. Chiar dacă nu am primit cât am cerut (deşi am fost modeşti faţă de alţi!!!) şi banii vin târziu, fără a-i putea utiliza pentru primele două numere din acest an, e bine totuşi că s-a reglementat cât de cât această problemă, sperând astfel că la anul vom reuşi să atragem mai multe fonduri, atât pentru revistă (dacă programul, respectiv concursul de proiecte, se va derula în primele luni), cât şi pentru alte proiecte pe care le vom propune pentru aniversarea Centenarului Marii Uniri.

foto 2

Şi, dacă a venit vorba despre proiecte, trebuie să subliniez faptul că am trimis unul şi către Ministerul Culturii şi Identităţii Naţionale, care a lansat Programul ACCES CENTENAR – sesiunea 2017, până la apariţia revistei urmând a cunoaşte rezultatul. Proiectul are ca scop principal editarea acelui volum cu articolele despre părintele dr. Vasile Lucaciu publicate în *Eroii Neamului*, referitor la care am făcut vorbire în numerele anterioare, amplasarea a 3 plăci comemorative la gările din Satu Mare, Apa şi Baia Mare, pentru a marca traseul trenului funerar cu osemintele „Leului de la Şişeşti" din 1 Decembrie 1922, precum şi amplasarea unui Catarg de susţinere a Drapelului Naţional în curtea *Casei Memoriale dr. Vasile Lucaciu* din Apa. Toate acestea, dacă proiectul va primi aprobare pentru finanţare, trebuie realizate până la 30 noiembrie 2017, astfel că, anterior Zilei Naţionale 2017, vom organiza câteva evenimente pentru lansarea volumului şi inaugurarea plăcilor şi catargului, la care invităm de pe acum oficialităţile şi pe toţi cetăţenii interesaţi de istorie şi iubitori de patrie, detaliile urmând a fi publicate în presă la vremea respectivă.

Şi, dacă tot am adus vorba de invitaţii, mai adresez una: rog toţi directorii de şcoli, precum şi preoţii parohi din judeţ, care doresc să amplaseze un Catarg de susţinere a Drapelului Naţional la instituţiile pe care le reprezintă, să ne contacteze pentru a întocmi împreună un „plan de bătaie", atât pentru acest an cât şi pentru următorul, astfel încât Ziua Naţională 2018, la 100 de ani de la Marea Unire, să ne găsească pe toţi „gătiţi de sărbătoare".

Trecând la tematica obişnuită pentru această rubrică, vom mai zăbovi, totuşi, asupra părintelui Lucaciu, deoarece vizita noastră pe teren pentru pregătirea acestui număr am efectuat-o în zona Careiului, astfel că am ajuns şi în fosta localitate „Urmaşii lui Lucaciu", astăzi Lucăceni, aparţinătoare de comuna Berveni. În faţa şcolii ce-i poartă numele, se află bustul din bronz al patronului spiritual, atât al instituţiei de învăţământ, cât şi al localităţii, încadrat de 4 catarge cu drapele tricolor, bine îngrijit (foto 1 şi coperta spate). De asemenea, pe postament sunt aşezate 4 jardiniere cu flori, iar pe cele 4 laturi ale soclului pe care este aşezat bustul se aflau jerbe de flori cu tricolor, depuse, probabil, de Ziua Eroilor. Cred acest lucru pentru că bustul marelui tribun al naţiei române ţine, la Lucăceni, şi de monument al eroilor, pe părţile laterale ale soclului fiind trecuţi tinerii din localitate care au pierit pe fronturile din cele două războaie mondiale, aspect pe care nu l-am cunoscut şi pentru care am toată stima faţă de comunitatea locală.

Prezenţa mea în zonă a vizat, iniţial, câteva obiective din Căpleni, Cămin, Berveni şi Foieni, ale căror fişe le publicasem în volumul *Pe urme de eroi*, pp. 259-263, fără să le fi văzut anterior. De la început doresc să menţionez faptul că, aşa după cum mă aşteptam, fiind în majoritate în îngrijirea bisericilor romano-catolice din localităţile respective, toate sunt bine întreţinute.

Primul obiectiv vizitat a fost Monumentul eroilor din Căpleni căzuţi în primul război mondial, ridicat de autorităţile maghiare în anii 1942-1943, aflat lângă biserica romano-catolică din localitate, ulterior adăugându-se şi numele celor morţi în al doilea război mondial. Monumentul, realizat din marmură albă, cu

înscrisuri de culoare neagră, este împrejmuit de un lanţ de fier, iar în spate are 3 catarge pentru drapele, dar nu era arborat niciunul (foto 2).

În cimitirul romano-catolic se află un monument ridicat în memoria locuitorilor comunei decedaţi în al doilea război mondial şi imediat după acesta cu prilejul deportării etnicilor germani. Monumentul este tot din marmură albă, iar în faţa lui, în apropierea gardului de la şosea, sunt 46 semne de căpătâi (cruci) cu numele şi anul naşterii şi al morţii celor deportaţi (foto 3).

foto 3

Ceva mai în spate, se află mormântul a doi militari germani morţi în al doilea război mondial, care au ca semn de căpătâi o cruce din lemn de mici dimensiuni, iar pe lespedea deasupra o „carte" din marmură gri cu înscrisuri de culoare aurie, în germană şi maghiară (foto 4).

foto 4

De asemenea, înainte de cimitir, în faţa ultimei case de pe partea stângă, în mica grădină de flori dintre gard şi imobilul ce aparţine lui Herman Imre, se află un interesant monument sub formă de clopot, ce atârnă de o cruce formată din 2 burlane de tablă încrucişate şi îndoite, deasupra fiind o răstignire din piatră (foto 5). Monumentul, a fost ridicat în 1946, în memoria prizonierilor şi deportaților şi are la bază o inscripţie în maghiară pe o placă din piatră.

foto 5

În comuna vecină Cămin, tot în incinta cimitirului romano-catolic, chiar la intrare, se află un monument al eroilor din primul război mondial, realizat din marmură albă (foto 6), iar mai în spate, lângă capelă, unul din marmură neagră, ridicat în memoria celor deportaţi după al doilea război mondial (foto 7), ambele, aşa cum spuneam mai sus, bine întreţinute.

La fel putem să spunem şi despre monumentul eroilor din Berveni, situat, de această dată, în curtea Bisericii reformate din localitate, care este realizat din marmură neagră şi a fost ridicat, în 1932, în memoria celor căzuţi în primul război mondial, apoi adăugându-li-se şi cei din al doilea (foto 8).

În fine, ultima localitate a fost comuna Foieni, unde există, tot în cimitirul romano-catolic, un frumos monument din marmură albă ridicat în memoria celor deportaţi. Placa pe care sunt scrise numele deportaţilor este încadrată de o Răstignire și Maica Domnului, în timp ce întregul monument este situat între doi brazi, iar deasupra, pentru protecţie, s-a făcut un acoperiş (foto 9).

Aşa cum spuneam la început, nu am avut surprize neplăcute din punct de vedere al stării în care se află obiectivele vizitate, însă am întâmpinat greutăţi de comunicare cu unii

localnici. Şi dacă în ceea ce priveşte persoanele mai în vârstă necunoaşterea limbii române o mai pot înţelege (au făcut şcoala în limba maghiară, au trăit majoritatea anilor vieţii doar în comunitatea locală unde au folosit în exclusivitate această limbă), m-am şocat în momentul în care câţiva puşti în jur la 10 ani din Foieni nu au priceput nimic atunci când i-am întrebat de locaţia cimitirului. Abia după ce le-am spus de „temető" m-au asaltat cu informaţii, dar, bineînţeles, în maghiară! Şi era 31 august, Ziua Limbii Române! Într-o localitate din ţara numită, de un secol, România! Măcar dacă se întâmpla într-o localitate cu majoritate maghiară, ori dacă acei copii mi-ar fi vorbit în germană...

foto 6

Pentru a rămâne, totuşi, optimişti, voi încheia rândurile de faţă prin a semnala un fapt pozitiv, ceea ce demonstrează că mai există încă printre noi, inclusiv în rândul oficialităţilor, interes pentru cinstirea memoriei celor ce şi-au dat viaţa pe câmpurile de luptă ale secolului trecut, pentru apărarea, întregirea şi reîntregirea ţării. Este vorba despre un program/proiect guvernamental derulat prin Ministerul de Externe, respectiv Ambasada României în Federaţia Rusă şi, desigur, Oficiul Naţional pentru Cultul Eroilor, organism aflat în subordinea Ministerului Apărării Naţionale, ce vizează identificarea ostaşilor români căzuţi în cel de-al doilea război mondial pe teritoriul acestui stat, în speţă în celebrele bătălii de la Stalingrad şi din zona Munţilor Caucaz, căutarea mormintelor, deshumarea şi reînhumarea lor, după datina străbună, în cimitire militare româneşti înfiinţate aici în ultimii ani.

Numai în urma bătăliei de la Stalingrad, Armata Română a avut peste 153.000 de morţi, răniţi şi dispăruţi, pentru reînhumarea celor identificaţi amenajându-se Cimitirul Militar Românesc de la Rossoska, inaugurat la 25 octombrie 2015. Cu acel prilej au fost înmormântaţi 75 de eroi români, iar în 2016, 594, urmând ca spre finalul acestui an să mai fie reînhumaţi 350. Desigur, raportat la cifra de mai sus (153.000) reînhumările de până acum sunt într-un număr relativ mic, dar procesul este în plină desfăşurare şi trebuie ţinut cont de faptul că acesta decurge destul de anevoios după ce zeci de ani nu s-a ocupat nimeni de ostaşii români căzuţi acolo. Este nevoie de cercetări în arhive, de deplasări în teren, de discuţii şi aprobări de la autorităţile ruse - locale, raionale şi federale – ceea ce necesită timp şi… bani.

Din afirmaţiile ambasadorului României la Moscova, Vasile Soare, rezultă că un alt cimitir militar românesc este pe cale să se inaugureze pe linia fostului front spre Caucaz, în regiunea Krasnodar, unde, de asemenea, avem peste 1.000 de ostaşi căzuţi şi înmormântaţi în condiţii improprii (la marginea drumurilor, a şanţurilor sau lângă calea ferată).

foto 7

Tot din afirmaţiile aceluiaşi diplomat rezultă că instituţia pe care o conduce este

implicată şi în identificarea celor ce au căzut prizonieri la ruşi şi au fost duşi în lagărele din Siberia sau din alte locuri îndepărtate ale Rusiei, din 2008 până în prezent ridicându-se aproape 20 de monumente în memoria acestora. Nu lipsite de interes sunt şi preocupările aceleiaşi reprezentanţe diplomatice româneşti pe linia corpului voluntarilor români din primul război mondial, format din prizonieri români care au luptat în armata Austro-Ungară. În acest sens au fost identificate locurile de veci, cu nume, prenume şi anul morţii, pentru mai mulţi astfel de voluntari, inclusiv într-un sat părăsit din apropierea Moscovei, unde se intenţionează ridicarea unei cruci în memoria lor.

În concluzie: SE POATE! Chiar la români! Şi chiar pe bani publici! Şi, atunci, de ce la noi, la Satu Mare, am lăsat atât de mult să tergiverseze două importante obiective a căror realizare ar face cinste fiecăruia dintre noi: **situaţia din Cimitirul Eroilor** şi **reamplasarea Statuii Eroului Necunoscut?!**

În opinia mea, chiar dacă relatam mai sus despre bunele intenții ale ONG-urilor sătmărene, încă nu este prea târziu ca Primăria și Consiliul local al municipiului Satu Mare, dar și Consiliul Județean Satu Mare, să se implice, inclusiv financiar, în derularea acestor proiecte, gândindu-mă aici și la Catargul de susținere a Drapelului Național.

foto 8

foto 9

Modele creştine de eroism (XXVIII) Maica Domnului - începutul şi sfârşitul anului bisericesc, în relatările Înaltpreasfinţitului Justinian Chira

Preot dr. Cristian BOLOŞ

Naşterea Maicii Domnului reprezintă începutul mântuirii noastre.

Naşterea Maicii Domnului sau *Sfântă Mărie Mică* (8 septembrie) este aşteptată cu multă bucurie de către credincioşi. Maica Domnului deţine un loc special în inima şi în viaţa creştinilor. Fecioara Maria este Împărăteasa îngerilor şi Doamna întregii lumi. Prin naşterea ei – putem afirma cu certitudine – începe mântuirea omenirii, întrucât ea Îl va aduce cu trupul în lume pe Însuşi Fiul lui Dumnezeu, Care ne va răscumpăra din robia păcatului, a diavolului şi a morţii, împăcând, prin sângele Său vărsat pe Cruce, cerul cu pământul. Hristos-Dumnezeu Se naşte din veci din Tată fără de mamă şi ia trup omenesc, în timp, din mamă (Fecioara Maria) fără de tată pământesc. Dacă prin Eva cea veche a intrat păcatul în lume şi, prin păcat, moartea, Dumnezeu a rânduit ca prin Eva cea nouă, Fecioara Maria, să vină mântuirea întregii lumi. Tocmai de aceea prima sărbătoare din cadrul anului bisericesc este cea a *Naşterii Maicii Domnului*, aceasta reprezentând cea dintâi etapă a planului dumnezeiesc de izbăvire a creaturii Sale raţionale căzută în păcat.

În orăşelul Nazaret, din ţinutul Galileii, relatează **Înaltpreasfinţitul Justinian Chira**, în cartea sa *Viaţa Maicii Domnului* (Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureşului şi Sătmarului, Baia Mare, 1999), trăiau doi bătrâni, a căror viaţă se pierdea departe, în negura trecutului. Bătrânul Ioachim se trăgea din neamul împărătesc al lui David, iar soţia sa, Ana, din familia preoţească a lui Aaron. Aceşti doi soţi, de obârşie preoţească şi împărătească, ajunseră la adânci bătrâneţi, fără ca să se fi învrednicit a avea un copil. De câte ori bătrânul Ioachim ducea jertfe la Altar, se ruga ca Dumnezeu să-i ia această ruşine de pe cap. Soţia sa, Ana, adeseori uda pământul cu lacrimi, ca Dumnezeu să-i ridice sterpiciunea. În societatea epocii respective, a nu avea copii reprezenta consecinţa unei pedepse divine în urma săvârşirii unui păcat grav. Într-una din zile, în care era praznic luminat la evrei, Ioachim şi Ana merseră la biserică, ducând darurile ce se cuveneau unor credincioşi adevăraţi. Însă, darurile lor nu au fost primite, pe motiv că sunt sterpi şi neroditori. Ieşind ruşinaţi din biserică, Ioachim s-a dus în munte, iar Ana a rămas acasă, rugându-se amândoi cu mai multă stăruinţă. Ana intră în grădină şi, cu lacrimi fierbinţi, începu să se roage: *Doamne, Dumnezeule, Tu Cel ce numai cu cuvântul ai făcut cerul şi pământul şi toate cele văzute şi nevăzute; Cel ce ai binecuvântat pe Sarra şi, la bătrâneţe, ai dat ei fiu pe Isaac, iar din Ana cea stearpă ai făcut de s-a născut Samuel, proorocul, dă-ne rod şi nouă, robilor tăi, ridicându-ne ocara dinaintea oamenilor, că pruncul pe care îl vom naşte, Ţie Ţi-l vom închina, ca să-Ţi slujească în toate zilele vieţii sale*. Văzând Dumnezeu lacrimile lor, a trimis pe Arhanghelul Gavriil, care le-a zis: *Iată, jertfa lacrimilor voastre a fost bine primită în faţa lui Dumnezeu, Care m-a trimis să vă spun că veţi naşte o fiică, din care va răsări Lumina lumii!* La plinirea vremii, drepţii Ioachim şi Ana au avut o copilă. Conform obiceiului Legii Vechi, la opt zile au dus-o la Templu şi i-au dat numele frumos şi binecuvântat de ***Maria***, acesta însemnând *Împărătească*, *Doamnă*, *Stăpână*.

Am remarcat faptul că Dumnezeu a împlinit rugăciunea stăruitoare a Sfinţilor Părinţi Ioachim şi Ana. Rugăciunea reprezintă dialogul

direct, intim al omului cu Părintele Ceresc. Dumnezeu ne aude fiecare cuvânt, fiecare şoaptă, ne vede fiecare lacrimă vărsată în timpul rugăciunii, iar la timpul potrivit ne împlineşte bunele dorinţe. Noi, creştinii, Îl avem pe Dumnezeu ca Tată bun şi iubitor şi pe Maica Domnului ca mamă bună şi iubitoare atât în bucuriile noastre, cât şi în durerile şi necazurile prin care trecem uneori în viaţă. Maria a fost aleasă de către Dumnezeu, datorită smereniei şi curăţiei sale sufleteşti şi trupeşti, pentru a naşte pe Iisus Hristos, pe Mântuitorul sufletelor noastre. Ea este şi va rămâne un adevărat model pentru toate mamele dintotdeauna. A fost mereu alături de Fiul ei, a suferit pentru El, văzându-L pătimind şi apoi răstignit, împlinindu-se proorocia dreptului Simeon: *prin sufletul tău va trece sabie* (Luca II; 35). Ce durere poate fi mai mare pentru o mamă, decât să-şi vadă copilul murind sub ochii ei? La fel, şi pentru copil, durerea pierderii mamei sale este insuportabilă, incomensurabilă, deoarece mama nu poate fi înlocuită; el trăieşte pe mai departe cu ferma convingere că mama lui, de acolo din cer, îl veghează şi îl ocroteşte. Apoi, Maria s-a bucurat când şi-a văzut Fiul înviat din morţi, plin de slavă. De asemenea, Iisus a ascultat de mama Sa, cum vedem că s-a întâmplat la nunta din Cana Galileii, unde a prefăcut apa în vin, săvârşind prima Sa minune. El a cinstit-o, i-a purtat de grijă şi pe cruce, răstignit fiind, a încredinţat-o ucenicului Său iubit, Ioan, spunându-i: *Iată, fiul tău!*, iar aceluia: *Iată, mama ta!*, prin aceasta arătându-se că Maria este mama noastră, a întregului neam omenesc, cea care mijloceşte pentru noi, prin rugăciune, la Fiul ei, la Dumnezeu, pentru mântuirea sufletelor noastre.

Dacă viaţa Maicii Domnului a fost sfântă, moartea ei a fost dumnezeiască, deoarece nu a fost moarte, ci o adormire lină. Într-un amurg, istoriseşte Înaltpreasfinţitul Justinian Chira al Maramureşului şi Sătmarului, Arhanghelul Gavriil este trimis către *cea plină de dar* ca să îi aducă veste îmbucurătoare, că peste trei zile va fi chemată la Fiul ei. Inima de mamă tresări de bucurie la această veste. Gavriil i-a adus o ramură de finic. Maica Domnului şi-a primenit casa, după care s-a dus la Muntele Măslinilor şi, căzând în genunchi, acolo de unde Fiul ei Se înălţase la ceruri, îşi ridică mâinile, rugându-se fierbinte: *Fiul meu preaiubit, Care Te-ai pogorât din cer şi Te-ai întrupat din mine, ia-mă la Tine! Ajunge-mi despărţirea de Tine. Unde eşti Tu, acolo mă învredniceşte să fiu şi eu, că inima mea e arsă de dorul Tău!* La împlinirea celor trei zile vestite de înger, s-a pornit un vânt puternic şi norii cerului i-au adus pe Apostoli, care erau răspândiţi în toată lumea la propovăduirea Evangheliei lui Hristos, în satul Ghetsimani, unde era Maica Domnului. Puterea Duhului Sfânt îi strânsese ca să fie de faţă la plecarea ei. Singur Toma lipsea, dar a fost rânduiala lui Dumnezeu ca el să întârzie, ca prin el să fie arătate lucrările Sale divine. După ce Maria îi văzu adunaţi în jurul ei, le zise cu duioşie: *Astăzi, fraţilor, Fiul meu mă cheamă la El. Nu vă mâhniţi pentru mutarea mea, că măcar de mă voi muta de pe pământ, de voi nu mă voi despărţi, nici de toţi cei ce mă vor chema în necazurile lor, ci voi fi neîncetată mijlocitoare înaintea lui Dumnezeu pentru tot neamul creştinesc. De aceea, nu plângeţi, ci mai degrabă vă bucuraţi, pentru că de acum, din Împărăţia Fiului meu, îi voi cuprinde în rugăciunile mele pe toţi fiii pământului*. Şi-a cerut iertare de la toţi cei prezenţi şi cu faţa luminoasă şi-a dat duhul. Deodată, o lumină mare umplu casa şi coruri de îngeri suiau şi coborau, intonând cântece de preamărire lui Dumnezeu. Din mijlocul luminii, Hristos, îmbrăcat întru slavă, înconjurat de Heruvimi şi de Serafimi, primi sufletul preaiubitei Sale Maici. Îndată, toţi bolnavii care erau acolo s-au făcut sănătoşi. Dumnezeu a cinstit adormirea Preasfintei Născătoare cu minuni negrăite, pentru ca să ştie toată lumea că a adormit însăşi Maica Dumnezeului minunilor.

Apostolii, luând preacuratul ei trup, cu slăvite cântări, au pornit spre mormânt. Unii dintre iudei, văzând slăvirile ce se aduceau Maicii Domnului, se umplură de ură şi năvăliră să arunce de pe umerii Apostolilor patul în care se afla trupul ei şi astfel s-o batjocorească. Ba unul dintre ei chiar a îndrăznit să se apropie şi să pună mâinile pe pat cu gândul de a-l răsturna. Însă, pe loc i s-au tăiat ambele mâini de către o mână îngerească nevăzută, iar el, căzând la pământ, cerea iertare Maicii Sfinte. Toţi ceilalţi au orbit. Atunci şi-au cerut iertare pentru îndrăzneala lor. Sfântul Petru, luând de pe pieptul Mariei ramura de finic adusă de arhanghelul Gavriil, a pus-o pe ochii celor orbiţi şi deodată s-au făcut sănătoşi. După aceea, a atins şi mâinile celui lovit de pedeapsa lui Dumnezeu şi pe loc s-a vindecat. Ajungând la mormânt, au aşezat într-însul trupul Mariei şi după ce au pus piatra pe uşa mormântului, încă trei zile şi trei nopţi s-au auzit cântări îngereşti împrejurul lui.

Apostolul Toma, care nu fusese de faţă la

adormirea Maicii Domnului, ajunge abia după înmormântare. Era foarte trist pentru întârzierea sa. Dumnezeu, însă, a îndemnat pe Apostoli să deschidă mormântul pentru ca şi Toma să primească mângâiere de la Sfânta Fecioară. Deschizând mormântul n-au găsit acolo trupul Mariei, ci doar giulgiul singur. Tot aşa a rămas şi giulgiul Mântuitorului Iisus Hristos singur, în mormânt, după Înviere. Domnul a luat-o cu trup pe Maica Sa la ceruri şi a aşezat-o acolo unde doar El ştie. Astfel, s-a mutat la cer Maica noastră, Maica milostivirii, care se roagă neîncetat pentru iertarea şi mântuirea neamului omenesc. De mult ar fi pierdut Dumnezeu lumea, spun Sfinţii Părinţi, pentru mulţimea păcatelor cu care oamenii mânie pe Dumnezeu, dacă Maica Domnului n-ar fi mijlocit cu lacrimi fierbinţi de mamă şi suspine negrăite înaintea Fiului ei preaiubit, pe Care L-a născut în peştera din Betleem.

Praznicul *Adormirea Maicii Domnului* (15 august), penultima sărbătoare din cadrul anului bisericesc (an care începe la 1 septembrie şi se încheie la 31 august), se numeşte în evlavia poporului nostru *Sfântă Mărie Mare*. Cu acest prilej deosebit, dar şi cu ocazia *Naşterii Maicii Domnului (Sfântă Mărie Mică)*, pe întreg cuprinsul ţării noastre se organizează pelerinaje şi procesiuni la mănăstiri. Maica Domnului este protectoarea tuturor călugărilor şi a călugăriţelor, iar mănăstirile sunt grădinile ei. Judeţul nostru este presărat cu o salbă frumoasă de mănăstiri, adevărate oaze de linişte, potrivite pentru unirea omului cu Dumnezeu, cu Maica Domnului şi cu Sfinţii prin rugăciune. La mănăstirile de la Bixad, Scărişoara, Mărius, Portăriţa, Ţeghea, Moişeni, Turţ-Băi, vin mii şi mii de oameni pe jos, din satele învecinate şi nu numai, chiar şi din alte judeţe, parcurgând zile întregi, indiferent de starea vremii. Niciun efort nu este prea mare pentru a ajunge la întâlnirea cu *Maica cerului şi a pământului*. În faţa grupurilor merg persoanele care poartă *praporii* şi crucile. Credincioşii sunt însoţiţi de preoţii din parohiile lor. Împreună intonează – din toată inima, cu toată credinţa, cu toată dragostea – cântări în cinstea Maicii Sfinte: *Nu lăsa Măicuţă...*, *O, Marie Maică Sfântă*, *Astăzi Maica-n cer se duce*, *Adormirea Maicii Domnului*, *Fecioara la munte*, *Maică Pururea Fecioară*, *Marie Sfântă Fecioară*, *O, Maică dulce a vieţii mele*, *Lacrimi mari* etc. Astfel, *cu cântare de mărire* creştinii se îndreaptă spre mănăstiri: *Ajută-ne Măicuţă*/*Să ne rugăm mereu/Să credem totdeauna*/*Că este Dumnezeu*.

La intrarea fiecărui grup de pelerini pe porţile mănăstirii încep să bată clopotele în semn de *bun-venit*. Se înconjoară biserica mănăstirii de trei ori şi din toate piepturile răsună refrenul: *Nu lăsa Măicuţă*/*Să pierim pe cale*/*Căci noi suntem fiii /Lacrimilor tale*. Este o atmosferă de rugăciune cu adevărat înălţătoare. Începe privegherea de toată noaptea. În picioare (cei mai tineri) sau aşezaţi pe paturi (cei mai în vârstă), credincioşii participă cu întreaga fiinţă la slujbele închinate Maicii Domnului. Rânduiala începe cu Vecernia, urmând Paraclisul Maicii Domnului, Acatistul Adormirii Maicii Domnului, Prohodul Maicii Domnului, Taina Sfântului Maslu. Creştinii se roagă împreună, cântă, ascultă cuvântul lui Dumnezeu predicat de către preoţii slujitori, sărută sfintele icoane ale Fecioarei Maria, îşi mărturisesc păcatele prin Taina Spovedaniei şi apoi aşteaptă cu nerăbdare Sfânta Liturghie pentru a se uni cu Domnul Iisus Hristos, Fiul Mariei, prin *Sfânta Cuminecătură*. După aceea, încărcaţi sufleteşte şi întăriţi trupeşte, credincioşii se întorc la casele lor, propunându-şi să se reîntoarcă anul viitor.

După cum Maica Domnului a fost mereu prezentă în viaţa Mântuitorului, aşa ea este prezentă pentru totdeauna în viaţa Bisericii lui Hristos, ne spune Înaltpreasfinţitul Justinian Chira. Ea este prietena, apărătoarea şi mângâietoarea creştinilor dreptcredincioşi. În clipele cele mai grele din viaţa lor, creştinii pe dânsa o au ocrotitoare, apărătoare şi mijlocitoare către Iisus Hristos, Fiul ei şi Dumnezeul nostru. Ei i se roagă toţi ca unei adevărate mame şi nimeni nu rămâne nemângâiat sau neajutat de Maica Domnului. Cât de frumos şi de sugestiv glăsuieşte, în acest sens, *Acatistul Maicii Domnului*: *Văd izvoare de minuni revărsându-se de la sfânta ta icoană, Născătoare de Dumnezeu, asupra celor care în genunchi stau şi cu credinţă se roagă ţie, că tu fiind bună eşti grabnic ajutătoare tuturor; apărătoarea celor asupriţi, nădejdea celor deznădăjduiţi, mângâierea celor întristaţi, hrănitoarea celor flămânzi, celor goi îmbrăcăminte, celor feciorelnici curăţie, celor străini bună povăţuitoare, celor osteniţi sprijinitoare, orbilor vedere, celor surzi bună auzire, celor bolnavi grabnică vindecare... ceea ce ne tragi pe noi de la dragostea pământească către dragostea lui Dumnezeu cea cerească.*

Spre recunoştinţă şi aducere aminte: „Din ordinul meu şi pe a mea răspundere, deschideţi focul!”

Dr. ing. Luminiţa Cornelia ZUGRAVU

Motto: *Celor ce şi-au servit cu credinţă patria, dar au fost lipsiţi de recunoştinţa ei*

La 23 august 1939, împăraţii Răsăritului şi Apusului şi-au dat mâna încheind, prin intermediul miniştrilor lor de externe, Molotov şi Ribbentrop, un „pact de neagresiune” care prevedea, în secret, împărţirea Europei. Unul (Adolf Hitler) îşi adjudeca, în numele „uniunii europene” naţional-socialiste, partea occidentală şi centrală a continentului, celălalt (I.V. Stalin), în numele „uniunii europene" comuniste, Răsăritul şi partea central-răsăriteană. O frontieră a ruşinii brăzda harta Lumii Vechi, de la Nord spre Sud, smulgând Finlandei regiunile estice, desfiinţând Ţările Baltice, împărţind Polonia în două şi pulverizând România Mare. Ruşii pretindeau nordul şi estul Moldovei, arbitrar denumite de „hoţii de pământuri” ai veacurilor precedente „Bucovina” (în 1786) şi „Basarabia” (în 1807), urmând să dispună, în favoarea satelitului lor, Bulgaria, şi de Dobrogea, iar germanii, interesaţi de petrolul românesc, dar şi de menţinerea în Axă a celui ce se declarase primul „fascist” al lumii postbelice, bătrânul amiral de Bálaton, Miklos Horthy, aveau libertatea de a decide în privinţa restului.

Urmare a trocului de popoare din august 1939, în prima jumătate a lunii septembrie 1940, Polonia a fost invadată de armatele nazisto-sovietice, Finlanda şi Ţările Baltice cotropite de ruşi. Marea Britanie şi Franţa au declarat război celor doi agresori pe care Societatea Naţiunilor i-a condamnat. În aceste condiţii, România a primit notele ultimative din 26 şi 27/28 iunie 1940 şi sub presiunea Germaniei, regele Carol al II-lea (1930-1940) şi miniştrii săi au cedat. Pentru armata română a început umilinţa retragerii fără niciun foc de armă de la hotarele întemeiate de Muşatini şi, în acelaşi timp, calvarul.

Pentru că bandele de cazaci şi trupele regulate ale „Armatei Roşii” nu au respectat nici măcar termenul de 4 zile, impus de Moscova, hărţuind trenurile regimentare, batjocorind, în scopul provocării, ofiţerii şi trupa. Şi nu au respectat nici măcar noua linie de frontieră impusă tot de Moscova, depăşind-o şi înaintând pas cu pas în adâncimea teritoriului. Aşa a căzut, în Nord, Herţa şi invadatorul şi-a început înaintarea spre Putna şi Suceava, localităţile-simbol ale mândriei şi vitejiei de odinioară ale românilor, în epoca marelui Ştefan.

De nestăvilit, pentru că la Bucureşti îşi făcuse loc deruta, frica şi trădarea! Regele nu a îndrăznit să reacţioneze, guvernul nici atât, astfel că, de la ministrul de război nevenind nici un ordin, Divizia 7 a generalului Stavrat şi-a continuat retragerea spre nicăieri. Unde s-ar fi oprit invadatorii, stimulaţi de obedienţa generalilor, de trădarea oştirii române de către elita politică, numai Dumnezeu ştie!

Din fericire pentru un popor în al cărui cod genetic este înscrisă supravieţuirea, în astfel de momente apar Eroii! Adevăraţii eroi, cei cărora le datorăm parte din însăşi fiinţa noastră, cei care-şi fac mai mult decât datoria, dovedind că şi românii pot supune voinţei lor vremurile, dar care nu pătrund în cartea de aur a istoriei neamului pentru că impostura şi ticăloşia, neputând suferi comparaţia, fac tot ce pot spre a le arunca numele în uitare! Curajul lor fără egal rămâne să fie povestit urmaşilor de către martori, dacă aceştia au şansa să supravieţuiască.

Un astfel de erou a fost atunci maiorul Valeriu Carp, comandantul Batalionului 3 din Regimentul 16 Infanterie al Diviziei 7, cel care şi-a asumat o răspundere pe care nici comandanţii regimentului şi diviziei, ministrul de război, guvernul şi regele nu au îndrăznit să şi-o asume. Aflat în ariergardă, a lăsat regimentul să-şi continue ruşinoasa retragere şi, cu de la sine putere, a ordonat ofiţerilor batalionului său:

„De aici nu ne mai retragem! Peste Putna nu se trece! Mergeţi la unităţi, organizaţi-vă poziţii de apărare şi, dacă ruşii mai înaintează un

pas, DIN ORDINUL MEU ŞI PE A MEA RĂSPUNDERE, deschideţi focul!"

Astfel, „mareea roşie" a fost oprită cu foc pe aliniamentul care a devenit, în Nord, graniţa României, aliniamentul Valeriu Carp. Incidentul odată produs, ameninţând să se transforme în scandal internaţional, ruşii au trebuit să cedeze. Un ofiţer oarecare, un comandant de batalion, a decis astfel, în locul politicienilor şi capilor armatei, oferindu-ne o frontieră şi scăpându-ne de ruşinea de a vizita astăzi, cu paşaport, mormântul lui Ştefan cel Mare!

Pentru curajul său, maiorul Valeriu Carp a fost declarat de sovietici şi a rămas până astăzi... criminal de război! I s-a atribuit vina de a fi judecat ulterior, condamnat şi executat, în conformitate cu legea marţială, două duzini de cetăţeni români trădători, care i-au întâmpinat cu pâine şi sare pe invadatori, au atacat trupele române, acţionând ca o coloană a V-a sovietică. Din nenorocire, făceau parte din categoria „supraoamenilor", a adepţilor unei anumite religii care le permite să se considere mai oameni decât oamenii (chiar şi în zilele noastre!). Nimic nou sub soare! Vlad Ţepeş a executat 341 de catolici şi a rămas până astăzi simbolul Satanei. Gabriel Bethlen şi Ştefan cel Mare au tras în ţeapă mii de români ortodocşi, în Transilvania şi Muntenia şi, ultimul, zeci de mii de tătari şi nimeni nu s-a sesizat, dovadă că, în ochii unora, nu suntem toţi egali în faţa lui Dumnezeu!

Cei care l-au acuzat pe maiorul Carp de moartea agenţilor lor sunt aceiaşi cu cei care, chiar în acele zile, au atras, sub pretextul acordării dreptului de strămutare în România, populaţia străvechilor sate româneşti de pe Siret şi Siveţel (Tărăşeni, Suceveni, Bănila, Poiana Mare, Boian, Igeşti, Cireş, Adâncata, Hliboca, Volcineţ, Crasna, Ciudei, Sinăuţii Vechi, Bahrineşti etc.) la Fântâna Albă (Belaia Kriniţa) şi i-au masacrat fără milă. Dar ce contează, în cumpăna justiţiei lumii „civilizate", 15.000 de români, populaţie civilă, bărbaţi tineri şi bătrâni, femei, copii, ucişi pentru singura vină de a se fi născut români, pe pământul strămoşilor lor, în comparaţie cu 20-25 de terorişti „aleşi", reprezentanţi ai Dumnezeului-BAN?

Exonerat de răspundere de Conducătorul României, şi el recomandat încă memoriei colective drept „fascist" şi „criminal de război", pentru vina de a fi încercat să ne apere bogăţia „şi nevoile şi neamul", maiorul Valeriu Carp a avut şansa pe care o au numai eroii autentici - aceea de a cădea în luptă pentru patria sa, în iulie 1944, la Paşcani. Neputându-se răzbuna pe trupul său, neputându-l executa sau târî prin gulag-uri pe cel ce le interzisese, prin gestul eroic de a nu se conforma ordinelor primite, înaintarea în adâncimea teritoriului românesc, bolşevicii s-au răzbunat pe amintirea sa. Pentru 55 de ani, Valeriu Carp a fost aruncat în uitare!

Şi ar fi fost, poate, asemeni multor eroi autentici, definitiv şters din memoria colectivă a neamului său, intoxicat cu „eroi" de teapa unui Filimon Sârbu, I.M. Pacepa sau Mircea Răceanu, dacă un bătrân şi suferind veteran de război, astăzi în vârstă de 86 de ani, pe vremea aceea tânăr locotenent, în subordinea maiorului Valeriu Carp, nu şi-ar fi adunat ultimele puteri, pentru a-şi aşterne pe hârtie, amintirile, în folosul generaţiilor tinere, născute spre neşansa lor în minciună, hrănite cu iluzii şi promisiuni deşarte de adepţii lui Iuda.

În ianuarie 1999, colonelul (r) Ioan Ambrosă - „Cavaler al Ordinului Mihai Viteazul" - îşi publica parţial memoriile la Editura „Fiat Lux", unul dintre punctele forte ale lucrării sale fiind relatarea odiseei maiorului Valeriu Carp. Ca „Motto", bătrânul cavaler ne transmite, în cuvinte simple, o constatare tulburătoare, care se constituie într-un adevăr de un cumplit tragism pentru militarii români ai tuturor timpurilor: „Celor ce şi-au servit cu credinţă patria, dar au fost lipsiţi de recunoştinţa ei". Iată de ce, tocmai pentru a repara această nedreptate într-un caz concret, cu valoare de simbol pentru toţi aceia care mai simt româneşte, am scris aceste rânduri, în atenţia colegilor de generaţie şi a camarazilor de front ai maiorului Valeriu Carp. „Asociaţia Naţională Cultul Eroilor «Regina Maria»" are datoria de onoare de a face postum dreptate, în pofida a ceea ce ar putea spune diverşi senatori din SUA, CSI, Insulele Capului Verde sau Bangladesh, în cazul Valeriu Carp!

Armata română îşi va recăpăta demnitatea pe care i-a terfelit-o elita politică în vara anului 1940, şi nu numai, abia atunci când singurul militar şi român care a avut curajul să-şi asume, în acele clipe de cumpănă, răspunderea unei decizii româneşti, îşi va primi locul pe care-l merită în galeria eroilor autentici ai neamului! Abia atunci când bustul maiorului Valeriu Carp va străjui hotarul pe care el l-a fixat şi apărat, pentru NOI, cei de astăzi, împotrivindu-se, ca David lui Goliat, celui mai cumplit flagel al secolului XX!

Solidaritate românească

Dr. Viorel CIUBOTĂ
Mihaela SĂLCEANU

Asistând la circul politic de astăzi şi la lipsa de unitate a românilor din ţară şi de peste hotare, dorim să subliniem că nu întotdeauna societatea românească a fost măcinată de asemenea forţe distructive. Avem în faţă câteva documente excepţionale, provenind în majoritate de la oameni simpli, care ne demonstrează că exista o solidaritate deplină între românii de acasă şi cei plecaţi în America, peste mări şi ţări, în căutarea unei vieţi mai bune, din cauza unui regim asupritor şi nevolnic, cum era regimul dualist austro-ungar în primele două decenii ale veacului al XX-lea.

Nu credem că astăzi se manifestă aceeaşi solidaritate românească faţă de cei peste 4.000.000 de români plecaţi în cele patru zări ale lumii, de astă dată, din păcate, din cauza unui regim românesc la fel de nevolnic ca şi cel austro-ungar de la începutul secolului al XX-lea.

Solidaritatea dintre românii transilvăneni o observa, în anul 1911, şi Kos Károly, un mare om de cultură maghiar, transilvănean, care, într-un articol publicat în „Budapesti Hirlap" şi intitulat *Serbările semicentenare ale „Astrei" de la Blaj*, scria nişte cuvinte memorabile referitoare la solidaritatea dintre români, cuvinte care merită aduse din nou la lumină: „Am văzut serbarea şi ştiu că a fost triumful valahimii asupra noastră… căci am văzut adunaţi la Blaj şase mii de oameni: domni şi doamne din România şi din toate colţurile Ungariei, capii bisericilor, profesori, proprietari, avocaţi şi deputaţi, preoţi şi dascăli, săraci, meseriaşi şi comercianţi şi ţărani; o societate întreagă şi oamenii aceştia toţi au mers aici din însufleţire, la îndemnul propriu şi nu pentru ca să bea, ori să-şi petreacă, ci să se însufleţească, să asculte sfaturile conducătorilor, ca săpându-şi în inimă cuvintele lor, să ducă celor rămaşi acasă însufleţire şi conştiinţă naţională pentru alţi zece mii.

Săptămâna aceasta societatea Emke îşi va ţinea adunarea festivă la Cluj. Clujul are 60 mii de locuitori şi aceşti 60 mii sunt foarte îngrijoraţi, că unde să aşeze pe cei 600 de oaspeţi, care vor participa la serbările de aici. În Blaj, care are 2.500 de locuitori, 6.000 de oameni au fost găzduiţi cu bucurie trei zile – în semnul culturii româneşti."[1]

Revenind la cele câteva documente pe care dorim să vi le prezentăm, ele datează din anii 1913-1919 şi ne demonstrează solidaritatea românilor sătmăreni emigranţi în America cu cei de acasă, din Satu Mare. Şi anume, este vorba de construirea bisericii greco-catolice din satul Ghirolt sau de dotarea ei cu cele necesare. Aşa cum era obiceiul când comunitatea era săracă, iar numărul de locuitori era mic (satul Ghirolt avea în 1913 – 400 de suflete greco-catolici, 10 romano catolici, 24 reformaţi şi 6 evrei),[2] preotul satului şi comunitatea apelau la ajutorul atât al fraţilor din Transilvania, dar mai ales la fraţii emigraţi în Statele Unite ale Americii. Amintim că, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, au plecat din Transilvania spre America mase mari de oameni. Din cei 25.237 de emigranţi plecaţi spre America în anul 1910, 10.000 erau români. Din Sătmar au plecat în acel an 1.363 maghiari, 54 germani, 760 de români şi 2 de altă naţionalitate. Majoritatea covârşitoare (2161 persoane) au plecat în Statele Unite.[3]

S-a ajuns la un nivel aşa de înalt de emigrare încât guvernul ungar a interzis plecările din ţară. Dar şi situaţia din ţară era insuportabilă pentru majoritatea cetăţenilor, fapt pe care îl recunoştea prim pretorele plăşii Oaş, care cerea comisiei congregaţiei administrative comitatense să intervină pe lângă ministrul de interne să suspende ordinul de interzicere a emigrărilor pentru că „în anul acesta a fost în comitatul Sătmarului aşa o mizerie cum nu s-a mai pomenit de decenii. Poporaţiunea nu are ce mânca şi e lipsită de posibilitatea de a câştiga ceva, deoarece nu este nici o întreprindere mai de însemnătate, care să dea pâine miilor de muncitori flămânzi."[4]

În Statele Unite românii s-au concentrat în câteva oraşe dintre care enumerăm Cleveland, Aurora Illinois, Chicago şi altele. Foarte mulţi dintre sătmăreni s-au stabilit în localitatea Aurora Illinois, un orăşel care în anul 1910 avea în jur de 30.000 de locuitori şi era la începutul veacului într-un proces accelerat de dezvoltare.[5]

Aici, în Aurora, românii au avut norocul ca dr. Epaminonda Lucaciu (foto), fiul marelui dr. Vasile Lucaciu să vină ca preot misionar în anul

1907 şi să treacă la organizarea vieţii religioase. În 21 iulie 1907, românii s-au adunat într-o sală a şcolii aparţinând bisericii romano-catolice „Saint Nicholas", unde au luat o serie de hotărâri extrem de importante. În primul rând, s-a hotărât alegerea preotului dr. Epaminonda Lucaciu ca paroh al nou înfiinţatei parohii, stabilindu-i un salar de 100 de dolari, plus veniturile realizate din stolele pe care urma să le încaseze la diferite evenimente din viaţa comunităţii. S-a hotărât, de asemenea, cumpărarea locului pentru biserică şi facerea planului viitoarei biserici.

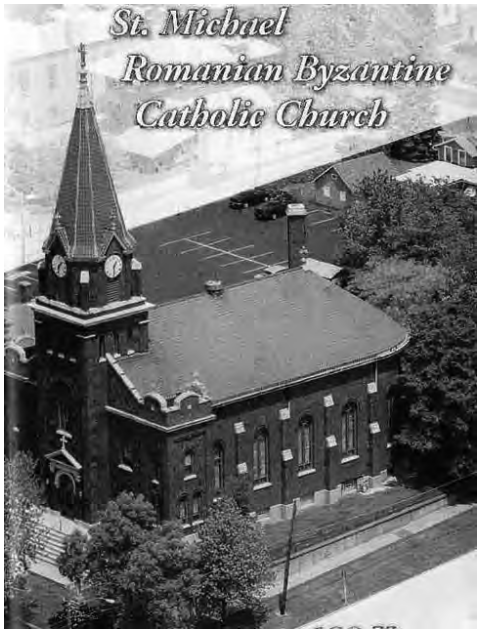

În 4 iulie 1909, biserica nouă a fost sfinţită, iar după sfinţire a fost introdus preotul nou trimis din Ardeal, şi anume Ioan Pop, unul dintre acei preoţi emblematici pe care poporul nostru i-a avut în decursul istoriei, din păcate foarte puţini, dispuşi să-şi sacrifice bunăstarea lor, uneori chiar şi viaţa, dar întotdeauna în slujba comunităţilor lor. Era născut în 28 august 1858, în localitatea Giula (jud.Cluj). Într-o autobiografie publicată într-o carte care a apărut în America îşi sintetiza pe scurt principalele repere ale unei vieţi fără cusur: „Am luat parte la toate mişcările naţionale, am fost două cicle delegatul cercului Dioşudului la conferinţa partidului național (român n.n), am luat parte la memorabila şedinţă, în care s-a decis susternarea Memorandului la Înaltul Tron, am fost cu Memorandul la Viena, am fost la procesul Memorandului şi pentru împlinirea acestei sfinte datorinţe mi-am atras ura conlocuitorilor unguri.

Am luat parte la nedreptele alegeri din Cehul Silvaniei, huiduit şi alungat fiind de haita sălbatică adunată cu bani din satele ungureşti a Sălagiului.[6] M-am nizuit a-mi împlini datorinţa ca preot şi român şi de aceea am venit aici în America, ca şi aici să fiu la îndemâna înstrăinatului meu popor, atât în cele bisericeşti, cât şi în cele naţionale, şi voi să stau aici până voi fi stăpân a munci pentru binele şi fericirea neamului şi besericii mele, cărora m-am devotat"[7].

Mai trebuie să menţionăm că în acei ani America era bântuită de o puternică criză economică, astfel că extrem de mulţi dintre românii plecaţi acolo se zbăteau în greutăţi foarte mari. Cel puţin două articole publicate în primii ani ai secolului al XX-lea înfăţişează situaţia grea de acolo. Primul este semnat de dr. Epaminonda Lucaciu, iar al doilea cerea românilor să stea acasă, deocamdată: „Cred că fac un serviciu neamului meu când din căldura inimii mele rog pe toţi care au gândul să vie în America, să nu se mişte de acasă, căci aici numai năcazul îi aşteaptă … Cu sutele şi miile sunt oameni fără de lucru… Acuma numai au fost dimişi de la companiile de trenuri şi de la minele de cărbuni cu sutele de mii de oameni!"[8]

Şi atunci te cuprinde uimirea: cum aceşti oameni, plătiţi cu câţiva dolari pe zi, reuşeau să pună câte ceva bani deoparte şi reuşeau să mai şi trimită acasă ca să-şi ajute comunităţile şi familiile din care proveneau, confruntate la rândul lor cu greutăţi insurmontabile?! Ziarele din acea perioadă sunt pline de astfel de exemple înălţătoare de solidaritate românească. Dăm câteva exemple doar din judeţul Satu Mare:

Biserica din Istrău (localitate care avea numai 60 de case), sfinţită în data de 12 noiembrie 1911, s-a bucurat de sprijin atât de la românii de acasă cât şi de la cei din America. De acasă îi amintim pe I. Giurge din Vezendiu, care a donat 800 de coroane, G. D. Sabo din Istrău cu 500 de coroane, văduva lui Mihai Holuban din Craidorolţ cu 400 de coroane, istrăuanii emigraţi în America 260 coroane, Alexandru Marian din Ujfalău (azi Csengerújfalu în Ungaria) cu 100 de coroane, moftinenii cu 295 coroane, pişcărenii cu 184 coroane. Pentru altar şi iconostas, numai George Pop tânărul a oferit 4.000 coroane.[9]

La fel se întâmplă la Vetiş, unde biserica este sfinţită în 18 decembrie 1911, şi la Hotoan, unde clopotele sunt sfinţite în 31 octombrie 1911 etc.[10]

Şi cei din Hodişa, emigraţi toţi în Aurora Illinois, contribuiau pentru cumpărarea de clopote pentru biserica din sat (avea 550 suflete), adunând aproape 3.000 de coroane, contribuind fiecare emigrant cu câte 100 de coroane. Pe lista donatorilor se află nu mai puţin de 28 de persoane

care au adunat din sărăcia lor aproape 600 de dolari în folosul bisericii din sat".[11]

Revenind la documentele privind localitatea Ghirolt, vom remarca că locuitorii de aici, încă din anul 1906, au început demersurile pentru a-şi ridica o biserică, prin înaintarea documentelor necesare la episcopia greco-catolică din Gherla, care trebuia să aprobe contractul încheiat cu constructorul, precum şi devizul lucrărilor. Episcopia respinge documentele pe motiv că preţurile erau mai mari decât cele practicate în mod obişnuit: „Preliminarul e făcut foarte în general, arată o sumă prea mare în raport cu mărimea bisericii, preţurile se văd exagerate. (Adresa nr. 1001/1 septembrie 1906 a protopopiatului Eriului semnată de protopopul Grigore Pop). Planul şi proiectul de cheltuieli mai sunt respinse odată (Adresa nr. 420/30 martie 1907) din aceleaşi motive.

Oricum, biserica este finalizată doar în anul 1913, pentru că, printr-o adresă (nr. 131/ 18.IX.1913), Constantin Lucaciu, pe atunci preot în Craidorolţ, îşi exprimă părerea de rău că nu va putea onora invitaţia la sfinţirea bisericii din Ghirolt, care urma să aibă loc la data de 21 septembrie 1913, din cauza participării la şedinţa băncii „Aurora" din Baia Mare.[12]

După părerea noastră, documentele pe care le prezentăm în anexe, în întregime, ne demonstrează, mai mult decât îndestulător, tema articolului de faţă şi anume solidaritatea la români.

Să privim puţin cifrele seci pe care ni le prezintă documentul: donatorii din Aurora Ill (SUA) sunt în număr de 122 de persoane din 48 de sate (44 sate din Sătmarul de azi, 2 sate din Sălaj, 1 sat din Bihor) care îşi aveau domiciliul în Aurora Ill şi 6 persoane sunt din Bucovina, fără să se specifice localitatea de unde veneau. Deci, în acţiunea aceasta de strângere de fonduri sunt atraşi românii de pretutindeni, deci oameni conştienţi că sunt români şi conştienţi că îşi aduc contribuţia lor la o cauză românească în primul rând.

În al doilea rând, documentele ne demonstrează că aceşti oameni sărmani, fugiţi de răul de acasă, nu numai că nu şi-au uitat baştina lor, dar şi încearcă din răsputeri să-şi creeze un mediu asemănător celui de acasă: îşi construiesc biserică, deşi aceasta înseamnă o îndatorare grea la una dintre băncile existente în Aurora Ill., întreţin preot şi casă parohială. Mai mult, cer părintelui din Ady Endre, Iuliu Pop, să le trimită o carte cu piese de teatru pentru a pune în scenă până la Paştele din anul 1913 vreuna din piesele de teatru cu care se distra lumea satului românesc transilvănean la începutul veacului al XX-lea.

Ce poate fi mai înălţător decât pilda acestor oameni, plecaţi în lumea largă de răul de acasă şi care nu cer pentru ei decât hrană spiritual?!

Că aceşti oameni, sau mai bine zis că lumea românească transivăneană, la începutul veacului al XX-lea era deja pregătită pentru evenimentul măreţ pe care îl sărbătorim la 1 Decembrie şi anume Marea Unire a tuturor românilor, ne-o demonstrează ultima scrisoare care este trimisă din Aurora Illinois, tot de către un om simplu, fără multă şcoală, George Terebeşti, originar tot din Ghirolt. Ţăranul simplu îşi dă perfect de bine seama de vremurile schimbate pe care le trăia: „… mulţumim Bunului şi Înduratului Dumnezeu că am ajuns şi astă vreme căci ne putem înţelege laolaltă". Apoi, îşi exprimă gândul să se întoarcă acasă cât mai repede, conştient că lucrurile s-au schimbat în bine acolo: „… noi nu avem gând că şi şedem mult pe aice. Cât de curând avem gând să mergem acasă." Şi demonstraţia finală pe care acest ţăran ne-o face în ceea ce priveşte sentimetele lui româneşti, dar şi conştiinţa lui de apartenenţă la un stat, de *astă dată al lui,* este sfârşitul scrisorii care se încheie cu urarea „Trăiască România Mare!"

Şi atunci, ne întrebăm, cum putem să-i privim pe istoricii care încă mai susţin că Unirea din anul 1918 a fost doar opera Marilor Puteri şi a elitelor româneşti ale vremii, când avem zeci de exemple numai în judeţul Satu Mare, de participare conştientă şi entuziastă a oamenilor simpli la toate evenimentele din toamna anului 1918?! Românii au fost conştienţi că pot să-şi schimbe soarta în bine la 1 Decembrie 1918, dovadă fiind şi cei 100 de mii de români participanţi la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia şi care nu au ţinut seama de greutăţile drumului, de piedicile din partea autorităţilor maghiare, de iarna grea care se instaurase peste Transilvania.

Şi revenim iarăşi la cuvintele pe care Kos Károly le pronunţa în anul 1911, referindu-se la jubileul Astrei, dar care se potrivesc la fel de bine şi pentru Marea Adunare de la 1 Decembrie 1918: „Am văzut cum poporul adunat acolo sorbea cu sete sfaturile conducătorilor lui, a fost mulţumit cu ceea ce a auzit şi primit … trebuie să recunoaştem, dacă nu ne-am astupat ochii şi nu ne-am înfundat urechile, zic, trebuie să recunoaştem, că în Ardeal avem de-a face cu o societate românească consolidată… Societatea aceasta îşi cunoaşte deplin puterile şi scopurile, societatea acesta e disciplinată, fanatică şi idealistă. **Societatea aceasta e – naţiune**…"[13]

Anexe

1

Epistolă făcută în Aurora Ill<inois> în september int<r>a 28

Iată Prea Iubit Domn părinte noi cu gândul nost profund ne-am gândit şi ne-am socotit prea bine aşa cum că voim noi, eu Niculae Moisă şi Gligoriu Tot şi strânserăm pe sama Sfintei Biserici ceva părale de ne-a ajută bunul şi înduratul Dumnezeu şi fim sănătoşi. Aşa dară Domn părinte tare cerem să facă Domnul Părintele atâta bine şi ne trimită oroleghie[14] scrisoare întărită, că fără de aceea nu putem umbla că nu ne îngăduie. Dară vă rugăm Domn Părinte şi faceţi atâta bine şi ne trimiteţi şi altele n-am ce scrie, numai voie bună, sănătate poftim.

Şi pe acesta czim[15] aci a meu

Nick Moisă
Aurora Ill<inois> B.N. 62
Eu ca scriitor de carte Niculae Moisă

2

Cu aceste Părinte să începe epistola. Laude-se Isus Cristos în veci amin şi Cristos în mijlocul nost este şi va fi.

Şi mai departe prea iubit Domn Părinte vă fac de cunoscut cum că lucrurile ale bune pentru carele ne-am gândit şi am şi întâlnit unele, că sârguindu-ne şi muncindu-ne ne-a ajutat bunul şi înduratul Dumnezeu şi-au făcut pentru Sfânta Maica biserică de Girolt o jertfă de cu 940 coroane şi mai departe dăm mulţumită la bunul şi înduratul Dumnezeu că ne-a ajutat bugăt de bine, fiind vreme rea şi pă ice, că lucările merg cam slab. Au îngăduit toate.

Şi mai departe Prea iubit Domn părinte bani<i> i-am trimes la frate-meu, la Moisă Gergei, fiind curator. Dară eu am socotit că dară a fi bine să se fiă aşa, gândesc că dară a fi om pentru aceste lucruri.

Şi mai departe Domn Părinte eu am făcut cinstea asta, dară şi eu voiesc şi-l cer pe Domnu<l> părintele şi facă şi domn părintele atâta bine cu mine şi-mi trimită o carte de teatru, că voiesc şi fac un teatru aice între rumânii aceştia.

Şi îl rog pe domn părintele şi facă atâta bunătate şi vorbească cu domnul învăţător din Girolt şi ne trimită teatrul acela care au fost în Girolt, amu cam de 9 ani au trecut de atunci şi dacă ăla teatru nu-i de faţă dară fiţi buni şi vă tare cer şi a-mi trimite altul numai că ori cum şi ne trimită că dacă am fi învăţat şi l-am face atunci eu lă voi trimite îndărăpt fără nici o cerere. Dară încă odată vă rugăm fiţi buni şi ni-l trimiteţi cum or căpăta epistola că voi mincizlezi[16] cam pe la sape[17] să facem teatru, dară vă cer din toată inima pentru acesta bine.

Şi alte cele n-am ce scrie numai poftim bine şi sănătate la toţi cunoscuţii noştri.

Eu Niculae Moisă din Girolt, locuitor în Aurora Ill<inois>. Dară încă odată vă cerem faceţi bine şi ne trimită teatru. Veselie între noi între toţi rumâni<i> când ne-om vedea unul pe altul.

Tot binele <şi> sărbători frumoase poftim.

Adresa mea aşa
Nick Moisă
Aurora Ill.
428 Front st. BN 62
Nord America

3

Rev. I. Pop
Aurora, Ill.
46 N. Lincoln Avenue
Dec. 18 1913
Aurora Ill.
N. America
Mult Onorate Domnule frate !

Răspunzând la apelul credincioşilor din filia frăţiei tale Er Girolt, transmis de frăţia ta, comitetul parohiei mele a încuviinţat o colectă în raionul parohiei Aurorei Ills. şi am esmis pe senatorii Ioan Filep şi George Lazăr cu membrii parohiei mele Nicolau Moisa cu George Tot, originari din Er Girolt ca să colecteze. Rezultatul colectărei a fost 192 dolari 70 cenţi în bani americani, iar în valoare de coroane ungare 963 coroane 50 fil<eri>.

Cu datul de 14 dec<embrie> a<nul> c<urent> s-a expedat la adresa lui Gregoriu Moisa, curator în Er Girolt, coroane 940.00, spese de schimb şi espedare 23.50. Total 963,50, care sumă cred că până acuma a sosit la mâna curatorului sus amintit. Aşa cred ca cu [sic!] rezultatul puteţi se fiţi mulţumit. Rezultatul laudă nu numai hărnicia colectanţilor ci şi dărnicia credincioşilor români gr<eco> cat<olici> din parohia Aurora Ills. unde nu trece lună ca să nu fie ceva colectă, ori pentru ceva biserică din ţară, ori pentru cutare nenorocit dintre membrii bisericii noastre.

Drept aceea ne-aţi face mare serviciu trimiţând o epistolă de mulţumită pentru cei ce a ostenit şi pentru cei ce a dăruit şi a îndemna, mai ales pe cei din Meţent şi din Ghirolt, ca să fiă cu recunoştinţă către biserica din Aurora şi să o

proptească înscriindu-se de membri şi contribuind pentru acea bis<erică>, deoarece şi noi suntem în pragul zidirei bisericei deoarece biserica zidită înainte cu 4 ani ni-e prea mică şi avem lipsă de 40 mii dolari pentru zidire şi nu avem decât 7 mii şi câteva sute.

Nu ar strica dacă şi în careva foaie care umblă aici s-ar publica colecta. Aici umblă „Libertatea" din Orăştia, „Poporul Român" din Arad, la mai mulţi, abstrăgând că mie mi umblă şi alte foi româneşti din ţară, dar ale două umblă la mai mulţi din membrii parohiei mele.

Vă salut cu drag!

Ioan Pop
Preot român gr<eco> cat<olic>
Fila 1 verso: Prez<idiale> 5/III 914
Nr. 36-914
Pop preot.

4

Colectă pentru biserica română greco-catolică din Eriu Ghirolt dată la rugarea credincioşilor de acolo prin comitetul parohial din Aurora Ills şi se recomandă cu toată căldura credinciosului popor de aici.

Aurora Ills la 30 oct<ombrie> 1913
Ioan Pop, preot român greco-catolic
Purtătorii de colectă: George Lazăr cu Grigoriu Tot

1913 oct<ombrie> 30 Aurora Illinois

1.	I. Gavruş din Seuca	1,00
2.	V. Szilaghy Pişcari	40
3.	Ioan Korondan Mădăras	50
4.	Ambruş Moldovan Gidan[18]	50
5.	Sandor Pop Mădăras	25
6.	George Morişan Gidan	25
7.	Vasiliu Puşkas Mădăras	50
8.	George Czinta Mădăras	50
9.	Iosif Mitre Bicaz	25
10.	Vasilie Sas Bicaz	25
11.	Ioan But Bicaz	25
12.	Ilare Sas Bicaz	50
13.	Simon Moga Aurora	50
14.	14 Iosif Racz Răteşti	50
15.	Kovacsi George Mădăras	25
16.	Vasilie Angyus Mădăras	1,00
17.	George Szilagyi Mădăras	1,00
18.	George Şorcodi Mădăras	25
19.	Ioan Silagyi Sâi	1,00
20.	Mitru Bikis Tătărăşti	50
21.	Vasilie Ianc Tătărăşti	25
22.	George Mark Tătărăşti	50
23.	Sandor Kulik Unimăt	40
24.	Mitru Moldovan Unimăt	50
25.	Sandor Balint Dorolţ[19]	40
26.	Ioan Balint Dorolţ	50
27.	Mihai Bone Terebeşti	25
28.	Vasilie Podabă Unimăt	1,00
29.	Traian Kapinas Unimăt	25
30.	Traian Lemeni Unimăt	30
31.	Ioan Honczicsag Kiniz[20]	25
32.	Mitru Sfira Vezent	1,00
33.	Petru Popp Moftin	25
34.	Ioan Raczu Moftin	30
35.	Toder Kivari Orbou	1,00
36.	Sandor Oros Terebeşti	50
37.	Ioan Bone Terebeşti	50
38.	Gusti Turczi Doba	25
39.	Ioan Murg Simiklaus	50
40.	Vasilie Erdei Moftin	25
41.	Mitru Sorvodi Mădăras	1,00
42.	Vasilie Kereleu Moftin	25
43.	Mihai Oros Istrău	25
44.	Imbre Miklăuş S<zent>Miklos[21]	50
45.	Ifi Sandor Oros Terebeşti	1,00
46.	Vasilie Potrovicsá Hotoan	50
47.	B. Flore Bora Dorolţ	1,00
48.	Vasilie Gros Mădăras	50
49.	Naczi Coiţă Giungiu	50
50.	Ioan Antal Terebeşti	25
51.	Gabor Uglai Giungiu	25
52.	Endre Kivari Terebeşti	50
53.	Vasilie Tihoi Terebeşti	25
54.	George Boldar Terebeşti	25
55.	Andrei Egri Hirip	25
56.	Flore Silaghi Terebeşti	25
57.	Ştefan Silaghi Terebeşti	25
58.	Ştefan Sarăciuk Bucovina	25
59.	Mitru Donajuka Bucovina	25
60.	Ioan Ursachi Bucovina	10
61.	Vasilie Ursache Bukovina	10
62.	Kost Samciuk Bucovina	25
63.	Aleksandru Agabi Bucovina	10
64.	Petre Tulbă Terebeşti	1,00
65.	Ioan Silvăşan Vezend	1,00
66.	Gregorie Gegeran Ghirolt	2,00
67.	Mihaiu Oşan Ghirolt	2,00
68.	Ioan Kereji Pişcolt	1,00
69.	George Oşan Ghirolt	1,00
70.	Ioan Modar Ghirolt	1,00
71.	Ana Oşan Ghirolt	2,00
72.	Vasilie Dohan Ghirolt	2,00
73.	Ioan Koste Kisfalău	10
74.	Ana Horă Doba	10
75.	Gergel Magyar Giungi	50
76.	George Markus Giungi	10
77.	George T. Kaponash Unimăt	50
78.	Aurel Bob Unimăt	25

79.	Kostan Korne Unimăt	1.00
80.	Togyer Terpe Unimăt	25
81.	Naţi Lemeni Unimăt	20
82.	Sandor Nyakos Unimăt	20
83.	Ioan Supuran Unimăt	25
84.	Flore Popdan Giungi	50
85.	Niculaei Kulick Unimăt	50
86.	Imbre Bone Terebeşti	50
87.	Ioan Lazăr Unimăt	25
88.	Ioan Tzitye Unimăt	20
89.	Gavril Tirgye Terebeşti	1,00
90.	George Popp Mădăras	25
91.	George Erdei Dorolţ	1,00
92.	Gergel Hugye Kavas[22]	50
93.	Teodor Pintye Solduba	50
94.	Ioan Budai Măriuş	10
95.	Ioan Minyeu Santău	1,00
96.	Ana Bran Bârsău de Sus	10
97.	Ana Ozontan Bârsău	10
98.	George Bank Mădăras	50
99.	Leon Pall Unimăt	25
100.	George Tout Ghirolt	2,00

Aceasta este finitul colectei suma de 54,10 cenţi colectată prin Gregoriu Tot din loc şi George Lazăr din Unimăt, senator.

Această cărticică proprietatea lui George Lazar din comuna Unimăt, născut în anul 1889, astăzi locuitor în Aurora Ill<inois>. Ce vedere minunată / Din Viflaim ni se arată/ Cerul strălucea / Îngerii veneau / pe rază curată să vă ducă bucurie de la tatăl din tărie/ că astăzi s-a născut cel făr-de-nceput.
Lazar George

5

Colectă pentru biserica română gr<eco> cat<olică> din Er Ghirolt dată la rugarea comitetului parohial din Ghirolt prin comitetul parohial din Aurora Ill<inois>. Se recomandă cu toată căldura credincioşilor din parohia Aurora Ills ca să sprijinească această colectă.

Purtători de colectă:

Ioan Filep senator bis<erica> gr<eco> cat<olică> din loc, originariu din Er Cavaşiu cu Nicolau Moisa membru parohiei gr<eco> cat<olică> din loc, originariu din Er Ghirolt.

Aurora Illinois la 30 oct<ombrie> 1913, pentru comitetul parohial, Ioan Pop, preot român gr<eco> cat<olic>.

Din comuna Mădăras	
Mikhail Szilagyi	50
Petru Pap	25
tânăr Petru Pop	35
Dumitru Cuk	25
Mikhail Covaci	25
Vasiliu Rentye	50
George Silagyi	50
Ştefan Oros	50
Georgiu Beneki	50
Din comuna Cisfalău[23]	
Georgiu Borşe	50
Ioan Groza	4,00
Ioan Cis	1,00
Vasiliu Cis	50
Vasiliu Bâzgău	60
Alexandru Macec	1,00
Mikhail Buzgău	1,00
Alecsandru Ciş	25
Vasiliu Ciş	50
Teodor Ciş	1,00
Gabor Piscoran	1,00
Ştefan Iobaş	50
Mikeril Barabas	1,00
Traian Iobaş	50
Din comuna Ciumeştiu	
Mikhail Bantye	25
Feni Bala	1,00
Flore Pap	2,00
Traian Ciş	1,00
Din comuna Doba	
Georgie Pergo	50
Iosif Pintye	25
Ioan Ola	50
George Vida	1,00
Vasiliu Matyus	1,00
Din comuna Unimăt	
Georgie Tătar	50
Vasiliu Balint	25
Vasiliu Conpan	10
Georgie Szilaghi	50
Ile Bicasi	50
Mikulae Taran	50
Din comuna Szocaci	
Georgiu Matei	25
Din comuna Terebeşti	
Mikhail Bogdan	25
Grigoriu Szilaghi	25
Mikhail Nagy	50
Flore Nagy	50
Alecsandru Bone	25
Ştefan Suci	25
Gabor Bone	25
Ioan Suci	25
George Rigli	1,00
Antoniu Buie	50

Gorgiu Civari	25
Alecsandru Oros	25
Teodor Szantai	50
Mikhail Oros	50
Cavai Szantai	25
Dumitru Faltos	25
Ştefan Oros	100
Alecsandru Bone	50
Din comuna Dorolţ	
Alecsandru Argyuhan	25
Vasiliu Tamas	50
Ema Corne	1,00
Maria Haiduk	1,00
Mihai Fărcaş	25
Traian Tamaş	25
Din comuna Rusi	
Anbrus Tripon	50
Georgiu Demeter	50
Georgiu Tripon	1,00
Din comuna Ghirolt	
Rafila Cacas	1,00
Maria Coşarcă	50
Zafia Moisă	2,00
Laioş Szabou	1,00
Vasiliu Oşan	1,00
Gligoriu Szabo	1,00
Niculae Moişă	4,00
Din comuna Hotoan	
Georgiu Tenk	25
Andrei Barcăuan	25
Din comuna Vezendiu	
Tira Ioan	50
Ioan Sfâra	50
Flore Sfâră	25
Maria Pop	25
Din comuna Giungi	
Georgie Cis	25
Iosif Corniu	40
Teodor Fabian	25
Ioan Marcis	1,00
Ioan Suta	1,00
Din comuna Săuca	
Gyula Ganţi	50
Elisabeta Catra	50
Ioan Atyim	50
George Balc	50
Ioan Murg	25
Vasiliu Buda	25
George Buda	25
Iustin Buda	25
Mikhail Szilaghi	50
Din comuna Tiream	
Gabor Nagy	50
Din comuna Cian Csány	
Georgiu Atyim	1,00

Din comuna Er Cavas[24]	
Samuil Butyan	50
Gabor Paulina	1,00
Ioan Hugye	1,00
Alecsandru Nagy	1,00
Alexandru Matei	5,00
Georgiu Calugăr	4,00
Ioan Petrauş	1,00
Michael Popdan	50
Georgiu Olar	1,00
Vasiliu Mingyar	1,00
Alexandru Secaş	1,00
Alecsandru Luţas	50
tânăr Vasiliu Hudei	50
Vasiliu Hudei	50
Ioan Filip	4.00
Din comuna Sâncrai	
Alexandru Atasci	50
George Nycs	1,00
Mikhail Erdei	50
Teodor Criste	1,00
Din comuna Santău	
Georgiu Sabău	1,00
Mihai Mark	25
Vasile Buda	1,00
Petru Dragoş	1,00
Vasiliu Simon	1,00
Dumitru Pap	1,00
Georgiu Cis	100
Georgiu Cazan	1,00
Georgiu Mark	50
Teodor Megysan	1,00
Traian Cuce	50
Traian Cazan	50
Din comuna Silivas[25]	
Vila Cioban	50
Ioan Cis	50
Georgiu Veres	25
Vasiliu Mocan	1,00
Dumitru Oşan	50
Mikhail Maresan	1,00
Din comuna Sarauad	
George Lacvar	25
Ioan Terme	30
Vasiliu Lobonţ	50
Ioan Sabo	50
George Barburo	50
George Argylan	1,00
Iosep Gîrbo	50
Ioan Argylean	50
George Blăjan	50
Ioan Iuga	50
Ioan Buciburo	1,00
Ioan Plor	50

Din comuna Potou	
George Apai	50
Din comuna Gereuşe	
Ioan Sancoios	50
Ioan Szilaghi	50
Din comuna Răteşti	
Balaj Veri	50
Gavril Janos	25
Din comuna Gyirise	
Ioan Tot	25
Din comuna Socond	
Andras Bargau	25
Din comuna Supuru de Jos	
Vasiliu Vance	50
Georgiu Argyilan	1,00
Georgiu Sabou	50
Georgiu Şteţ	1,00
Din comuna Mecenţiu	
Gabor Malkuvan	1,00
Cestranov Mari	1,00
Flore Gereben	2,00
Flore Vance	2,00
Csuri Mihalka	2,00
George Mihalca	5,00
Turos Ioan Gyerman	1,00
Ioan Gyerman	1,00
Din comuna Istrău	
Maria Cis (Chiş)	5,00
Oarţa de Mijloc	
Tyirilă Zaharie	50
Din comuna Borleşti	
Gavril Crăciun	50
Din comuna Sânmiclăuş	
Szamiru Tepelan	1,00
Din comuna Pişcari	
Ioan Zstragye	1,00
Georgiu Sabo	1,00
Vasiliu Cesces	2,00
Din Moara Banfi	
Ioan Tătar	1,00

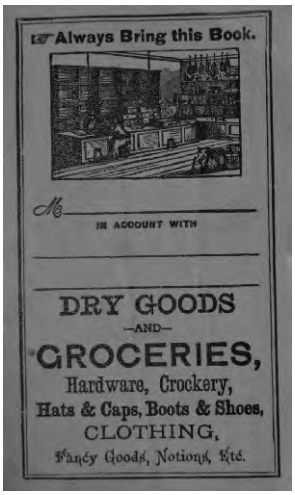

6

Datul din Aurora Ill. Anul Domnului 1919 - le, luna august în 11 - le

Până la facerea acestei mică epistolă ne aflăm sănătoşi cu toţi<i> mulţumim Bunului Dumnezeu şi care sănătate o poftim şi la Părintele nostru, care această epistolă să-l afle în cea mai bună sănătate şi mai departe îi facem de cunoscut la părintele că cumu-i[sic!] pe acasă şi cum îi cu clopotile? Strecatu-so cu tătu sau s-o tomnit? Că noi de aice din America am vre să ştim, că de nu s-au făcut da noi le-om face câţ<i> suntem aici clopotile şi fie bun părintele şi ne scrie că în cât a cereţi ale doue clopote care îs crăpate şi mai de Paşte fie părintele bun şi trimeată o colectă pentru ca să colectăm şi noi pe sama bisericii noastre pentru că şi noi am ajutat la mai multe biserici.

Nu fie imputat, mulţumim Bunului şi Înduratului Dumnezeu că am ajuns şi astă vreme căci ne putem înţelege la olaltă. Şi mai departe nu dară gândind că din colectă om face clopotile că ale noi menţentanii[26] de scilind[27] le-om face colecta a fi pe alte cele colectată. Şi mai departe fie părintele bun şi o trimită cât de în grabă că nici noi nu avem gând că şi şedem mult pe aice. Cât de curând avem gând şi mergem acasă, mai mult n-avem ce scrie numai voe bună şi sănătate la părintele şi la domnişoara şi la fiica părintelui şi le poftim voie bună şi sănătate la toţi cei de acasă, la soţiile noastre şi la părinţii noştri poftim voie bună şi sănătate la toţi. Întâie eu Georgiu Terebeşi, Georgiu Mihalca şi soţia Iuliana Chiş şi fiica lor Florica, Ioan Oros, Georgiu Colţe, Georgiu Şişcă, Gabor Moldovan lui Sabo Ema Mihalcă cu soţu Michael Oros şi pruncii lor. Aşa cu-n cuvânt cu toţi<i> poftim bine şi sănătate de la Bunul şi Înduratul Dumnezeu. La toţi cu un cuvânt cu aste cuvinte închid această carte. Dumnezeu să ne ajute să ne mai putem întâlni cu toţii la olaltă. Fie bun Părintele şi o citească bine că asta ie carte întâie [ce] am scris Rumâneşte.

Rămâi bine voitor cătră Dumneavoastră eu George Terebeşi. Adresa îmi este

189 Grove st

Aurora Ill. Nord America

Trăiască România Mare!

Note

[1] *Serbările de la Blaj*, Blaj, 1911, p.437-439.
[2] *Şematismul veneratului cler al Diecezei greco-catolice române de Gherla*, Szamosujvár, 1914, p. 200.
[3] Ştefan Meteş, *Emigrări româneşti din Transilvania* în secolele XIII-XX, Bucureşti, 1977, p.69-70.
[4] „Unirea", nr. 102, 11 oct 1913, p.2.
[5] *Wikipedia.org/wiki: / Aurora _Illinois History*.
[6] Bietul preot probabil se referea la alegerile din anul 1905 care s-au soldat pentru români cu 1 mort, 30 răniţi, însuşi George Pop de Băseşti, om de 70 de ani, primind o lovitură care i-a spart capul cf. Ioan Georgescu, *George Pop de Băseşti*, Oradea 1935, p. 125-129.
[7] Aurel Haţiegan*, op. cit*, p. 123-132.
[8] „Unirea" (Blaj), anul XVIII, nr. 9/7 martie 1908 şi anul XXIV, nr. 42 / 28 aprilie 1914, p. 6 (articolul se intitulează *Scrisoare din America*).
[9] „Unirea" anul XXI, nr. 114 / 2 decembrie 1911, p.4
[10] *Idem*, an 107, 14 noiembrie 1911, nr. 21 / 23 dec. 1911.
[11] „Unirea" 102/11 octombrie 1913, p.4.
[12] Documente aflate în colecţie particulară.
[13] *Serbările de la Blaj*, Blaj, 1911, p. 438.
[14] Probabil olografă.
[15] Adresă (limba maghiară în original).
[16] Munci.
[17] În mod obişnuit sapa la câmp începea în luna aprilie.
[18] Sătmărel
[19] Craidorolţ.
[20] Voievozi, localitate în judeţul Bihor.
[21] Sânmiclăuş.
[22] Căuaş.
[23] Satu Mic.
[24] Căuaş.
[25] Silvaş.
[26] Adică cei originari din localitatea Mecenţiu, azi Ady Endre.
[27] Separat.

Dr. Vasile Lucaciu, frânturi din misiunea în Statele Unite ale Americii

Dr. Viorel CÂMPEAN
Drd. Marta CORDEA

Filele din viața „Leului de la Șișești" ar trebui să se constituie într-o carte pe care noi, urmașii săi sătmăreni, ar trebui să i-o închinăm cât mai curând. Fiecare capitol din activitatea sa ar putea să devină într-o zi o carte. Activitatea sa diplomatică este un astfel de exemplu. Ne vom referi în cele ce urmează la episodul misiunii sale din Statele Unite ale Americii, aducând în fața cititorilor o fotografie mai puțin cunoscută.

În primăvara anului 1917, alături de preotul ortodox Ioan Moța și de Vasile Stoica, dr. Vasile Lucaciu se afla în Rusia. În aprilie 1917 tustrei pleacă spre Statele Unite ale Americii, cu misiunea de a lămuri diplomația de peste ocean asupra dezideratului național al românilor și de a-i mobiliza pe românii transilvăneni, cetățeni ai S.U.A. în acea perioadă. Părintele Lucaciu se baza pe prezența în continentul american a fiului său cel mare, dr. Epaminonda Lucaciu, întâiul paroh greco-catolic trecut dincolo de Ocean, lucru care se întâmpla încă din toamna anului 1905[1], dar și a fratelui său, Constantin, prezent și el în intervalul 1917-1918 în S.U.A. Aici trebuie să precizăm că fiul părintelui Lucaciu a fost urmat la puțină vreme de un alt paroh născut pe plaiurile Sătmarului, mai precis în cele oșenești, pr. Alexandru Pop[2].

În comparație cu austriecii, slovacii, maghiarii, cehii și croații, românii au dat cel mai mic procent de emigranți în America. Despre românii transilvăneni se spunea la începutul secolului al XX-lea că: „În lumea civilizată azi se știe, că nici un popor nu-și părăsește patria mai cu greu, mai cu multă durere, decât românul, și mai ales românul din Carpați"[3]. Prin 1908 cifra acestora ajunsese la cca. 80.000[4].

În vederea mai bunei realizări a acțiunii, delegația românească a tipărit la Cleveland ziarul „Libertatea", cu suplimentul „Foaia interesantă", aidoma demersului ziaristic de lungă durată de la Orăștie al părintelui Ioan Moța. Au fost organizate întruniri populare în mai multe orașe americane: Cleveland, Joungtown, Trenton, Boston, Baltimore, Chicago, unde talentul oratoric al lui dr. Vasile Lucaciu s-a manifestat din plin. În 2 iulie 1917, delegația română a fost primită la Casa Albă de către secretarul de stat Robert Lansing. La acea întâlnire, dr. Vasile Lucaciu a expus scopul patriotic al misiunii și starea critică a statului român în acele împrejurări[5]. Una din cele mai de răsunet acțiuni ale delegației s-a petrecut la 28 februarie 1918 în Joungtown[6].

Nu vom insista însă în cele ce urmează asupra acestor aspecte, scopul articolului fiind altul. În fondurile secției Colecții Speciale și Fond de Patrimoniu al Bibliotecii Județene Satu Mare am descoperit o lucrare foarte interesantă. Volumul, un album, de fapt, care are pe copertă următorul titlu „With the colors from Aurora 1917, 1918, 1919" (*Cu drapelul din Aurora 1917, 1918, 1919*), a apărut în 1920 la Aurora, Illinois, S.U.A. (Copyrighted, 1920 by j. W. Greenaway [editor], Eugen Smith [tipograf] Company Printers, Aurora, Illinois) şi este dedicat tuturor Celor care au servit Naţiunea americană (They Served to keep the Nation from this), conţinând numele soldaţilor şi fotografiile celor care au participat la Primul Război, cu un capitol special închinat celor care şi-au dat viaţa în acea conflagraţie mondială.

Un capitol este alocat românilor din America. La pagina 352 a volumului apare o fotografie a membrilor Comisiei Naţionale Române care au vizitat oraşul Aurora din Statele Unite, pe care o reproducem şi noi în materialul nostru.

Sub fotografie se consemnează: Comisia Națională Românească care a vizitat orașul Aurora în Statele Unite (*National Roumanian Commission which visited the city Aurora while in the United States*) și numele celor din fotografie: Colonelul Stoica, dr. *Varilin Lucacin*, Dr. *Di Matia*, Dr. *E. Lucacin*. Pe aceeași pagină apar și imagini cu „liderii locali în munca românească" (*Local leaders in the Roumanian work*): Dr. *A. N. Kitenplon*, Rev. *Fr. John Pop*, *Gregory Olar*.

NATIONAL ROUMANIAN COMMISSION WHICH VISITED THE CITY OF AURORA WHILE IN THE UNITED STATES

COLONEL STOICA DR. VASILIE LUCACIN DR. DI MATIA DR. E. LUCACIN
AT TOP, DR. A. N. KITENPLON REV. FR. JOHN POP GREGORY OLAR
LOCAL LEADERS IN THE ROUMANIAN WORK

Din acest text reuşim să-i identificăm pe cei doi doctori în teologie, Lucaciu (şi nu Lucacin, desigur!), Vasile şi Epaminonda, tată şi fiu. Desigur, biografia părintelui Moţa este destul de bine cunoscută. Colonelul Vasile Stoica, după înfăptuirea Marii Uniri, avea să deţină funcţii de ministru plenipotenţiar la Tirana, Sofia, Riga, Kaunas şi Ankara, subsecretar de stat la Ministerul Propagandei Naţionale, şi el dedicându-şi o parte din viaţă luptei de emancipare a românilor transilvăneni[7].

De asemenea, din bibliografia dedicată emigraţiei româneşti în Statele Unite, deslusim biografia preotului greco-catolic Ioan Pop[8].

Pe volumul aflat în proprietatea Bibliotecii Judeţene Satu Mare apare ex-librisul ştampilă al lui [Grigore] Olar: „Olár Gergely Nyilvános közjegyző és Pénz Küldő Ugynók (Grigore Olar notar public şi agent pentru transfer de bani), 474 North Root st. Aurora, Ill. Sunt singurele informaţii despre acest notar, cu siguranţă cu origini româneşti din Transilvania. Lui îi datorăm prezenţa volumului despre care am vorbit în acest articol în colecţiile Bibliotecii Judeţene Satu Mare, nu cunoaştem însă împrejurarea prin care s-a întâmplat acest lucru.

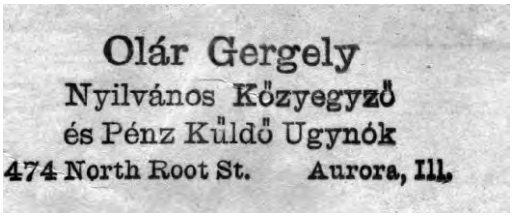

Redăm în continuare textul articolului, atât în original, în facsimil, cât şi în traducere românească. Ar mai fi de spus că asupra activităţii membrilor familiei Lucaciu în S.U.A. ar mai trebui să se scrie foarte mult. De asemenea, şi activitatea emigranţilor sătmăreni spre ţinutul tuturor posibilităţilor la acel început de secol XX ar trebui să stea în atenţia cercetătorilor.

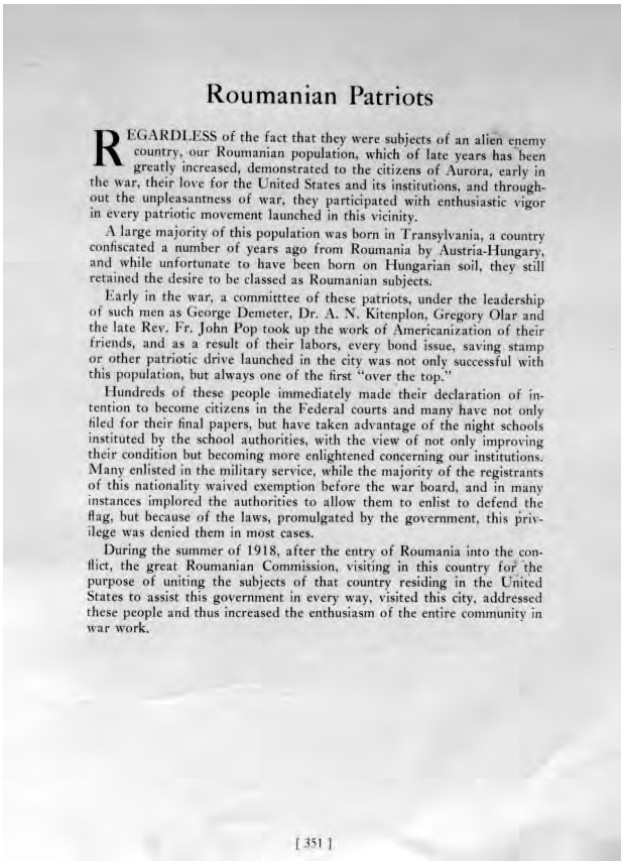

Roumanian Patriots

REGARDLESS of the fact that they were subjects of an alien enemy country, our Roumanian population, which of late years has been greatly increased, demonstrated to the citizens of Aurora, early in the war, their love for the United States and its institutions, and throughout the unpleasantness of war, they participated with enthusiastic vigor in every patriotic movement launched in this vicinity.

A large majority of this population was born in Transylvania, a country confiscated a number of years ago from Roumania by Austria-Hungary, and while unfortunate to have been born on Hungarian soil, they still retained the desire to be classed as Roumanian subjects.

Early in the war, a committtee of these patriots, under the leadership of such men as George Demeter, Dr. A. N. Kitenplon, Gregory Olar and the late Rev. Fr. John Pop took up the work of Americanization of their friends, and as a result of their labors, every bond issue, saving stamp or other patriotic drive launched in the city was not only successful with this population, but always one of the first "over the top."

Hundreds of these people immediately made their declaration of intention to become citizens in the Federal courts and many have not only filed for their final papers, but have taken advantage of the night schools instituted by the school authorities, with the view of not only improving their condition but becoming more enlightened concerning our institutions. Many enlisted in the military service, while the majority of the registrants of this nationality waived exemption before the war board, and in many instances implored the authorities to allow them to enlist to defend the flag, but because of the laws, promulgated by the government, this privilege was denied them in most cases.

During the summer of 1918, after the entry of Roumania into the conflict, the great Roumanian Commission, visiting in this country for the purpose of uniting the subjects of that country residing in the United States to assist this government in every way, visited this city, addressed these people and thus increased the enthusiasm of the entire community in war work.

[351]

Patrioţii români

Indiferent de faptul că au fost subiecți ai unei țări inamice străine, populația românească, care a crescut foarte mult în ultimii ani, și-a demonstrat cetățenilor din Aurora, la începutul războiului, dragostea față de Statele Unite și instituțiile ei și de-a lungul neplăcerii războiului, au participat cu entuziasm în orice mișcare patriotică lansată în această zonă.

O mare majoritate a acestei populații s-a născut în Transilvania, o țară confiscată acum câțiva ani din România de Austro-Ungaria și, deși în mod nefericit, s-au născut pe teritoriul maghiar, au păstrat dorința de a fi consideraţi drept subiecți români.

La începutul războiului, un comitet al acestor patrioți, sub conducerea unor oameni precum George Demeter, dr. A. N. Kitenplon, Gregory Olar și mai târziu Rev. Fr. John Pop, a preluat lucrarea de americanizare a prietenilor lor și, ca urmare a muncii lor, fiecare problemă de obligațiuni, economisirea timbrului sau a altei acțiuni patriotice lansate în oraș nu numai că a avut succes în mijlocul acestei populații, dar a fost întotdeauna una dintre primele din frunte.

Sute de oameni au făcut imediat declarația lor de intenție de a deveni cetățeni în curţile federale și mulți nu numai că și-au depus documentele finale, dar au profitat de școlile de noapte instituite de autoritățile școlare, cu scopul de a îmbunătăți nu numai starea lor, ci și pentru a deveni mai informaţi în ceea ce privește instituțiile noastre [americane]. Mulți s-au înscris în serviciul militar, în timp ce majoritatea solicitanților acestei naționalități au renunțat la scutire de război și, în multe cazuri, le-au cerut autorităților să le permită să se angajeze să apere steagul, dar din cauza legilor promulgate de guvern, acest privilegiu a fost respins în majoritatea cazurilor.

În vara anului 1918, după intrarea României în conflict, marea Comisie Română, care vizitează ţara în scopul unirii subiecților acestei țări care locuiau în Statele Unite pentru a asista guvernul în toate lucrările, a vizitat acest oraș și s-a adresat acestor oameni și astfel a crescut entuziasmul întregii comunități în munca de război.

Note

[1] Aurel Pop, *Pr. Dr. Epaminonda Lucaciu – ilustru fiu al neamului românesc*, Satu Mare, 2016, p. 32.

[2] S-a născut la Negreşti în 25 martie 1865, în familia pr. Iacob Pop şi a Herminei Mosolygo, născută tot într-o familie preoţească. A copilărit la Şişeşti, unde tatăl său a fost paroh. A absolvit în 1883 liceul la Sighet, iar teologia la Gherla în 1887. A fost hirotonit în 30 decembrie 1888. A fost mai întâi administrator interimar la Cuhea iar apoi în parohia Rozavlea. A slujit la Tarna Mare, în calitate de capelan al parohului Emanuel Pop din octombrie 1892 până în octombrie 1895. După aceea îl găsim ca paroh la Tăuţii Măgherăuş, până în 1907 când a plecat în America. În 2 februarie 1908 a înfiinţat parohia Scalp Level. În 1911 slujea ca paroh la Joungstown, unde a rămas până în 1928. Vezi și Viorel Câmpean, *Preoți din Sătmar*, ms; Aureliu Hațieganu, *Istoricul Bisericii Române Gr.-Cat. Din Cleveland. O. începând dela înfiinţarea ei până la anul 1911, cu considerare la întreaga misiune religioasă și națională a românilor emigrați*, Cleveland, [1911], p. 122; *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1900,* Gherla, 1900, p. 329; http://www.cclbsebes.ro/docs/ Sebus_3_2011/18%20P_Stinea.pdf. consultat în 16 septembrie 2017.

[3] „Gazeta Transilvaniei", an L, nr. 270, 8/20 decembrie 1887, p. 1.

[4] Gelu Neamţu, *Ciobani români în Montana, Statele Unite ale Americii. 1907-1913*, Cluj-Napoca, 2002, p. 20.

[5] **** Dr. Vasile Lucaciu luptător activ pentru unirea românilor. Texte alese*, Cluj-Napoca, 1988, pp. 85-86.

[6] Valeriu Achim, Aurel Socolan, *Dr. Vasile Lucaciu- luptător pentru drepturile românilor şi Unirea Transilvaniei cu România*, Baia Mare, 1968, pp. 126-127.

[7] Vasile Stoica, *Suferinţele din Ardeal*, Cluj- Napoca, 1994, p. 7.

[8] S-a născut în 28 august 1858 în comuna Giula (fostul judeţ Cojocna, acum în jud. Cluj, comuna Borşa). A urmat şcoala primară, cursurile gimnaziale şi liceale la Cluj. Teologia greco-catolică a studiat-o la Gherla. S-a căsătorit cu Emilia, fiica pr. Vasile Gradovici şi a Rozaliei Stanciu. A fost hirotonit la 11 octombrie 1885. În 1886 a fost numit paroh la Someş Uileac, unde avea să preoţească vreme de 24 de ani, aproape de Băseştiul lui George Pop. Până la plecarea din ţară a fost mereu alături de marele nostru patriot. În 1889 a rămas văduv, urmând să-şi crească singur fiica de doar 11 luni (care avea să se căsătorească cu preotul Ioan Coste, de asemenea slujitor la Someş Uileac). Vezi Aureliu Haţieganu, *Istoricul Bisericii Române Gr.-Cat. din Cleveland. O. începând dela înfiinţarea ei până la anul 1911, cu considerare la întreaga misiune religioasă şi naţională a românilor emigraţi*, Cleveland, [1911], pp. 128-130.

[9] *With the colors from Aurora 1917, 1918, 1919*, Aurora - Illinois, 1920, p. 351.

Coincidențele istoriei. Vasile Lucaciu și Monumentul Eroului Necunoscut din Satu Mare

Dr. Daniela BĂLU

Diversele discuții premergătoare sărbătoririi Centenarului Marii Uniri, m-au determinat să recitesc diferite documente ce oferă informații despre evenimentele istorice ale epocii. Astfel, răsfoind presa interbelică, mi-am reamintit de câteva surse edite care reflectă una din coincidențele istoriei: **moartea marelui erou al neamului, dr. Vasile Lucaciu, a fost anunțată exact în ziua în care se anunța și dezvelirea Monumentului *Soldatul Român*, numit mai apoi de sătmăreni Monumentul *Eroului Necunoscut***, ridicat în cinstea eroilor căzuți la datorie în Primul Război Mondial, a ostașilor care și-au jertfit viața aducând-și aportul suprem la făurirea României Mari.

Dr. Vasile Lucaciu, cel ce a militat întreaga viață pentru drepturile naționale și pentru realizarea Unirii tuturor românilor, murea exact în ziua în care se făcea publică ceremonia dezvelirii Monumentului dedicat tocmai celor care au murit pentru aceleași năzuințe.

Cele două evenimente au fost relatate de ziarul „Satu Mare" („singurul ziar românesc din ținuturile aceste", cum se preciza pe frontispiciu), în ziua de miercuri 29 noiembrie 1922, ziar ce anunța pe prima sa pagină: ***Moartea părintelui Vasile Lucaciu***: „Marți dimineața la ora 2 (**adică în noaptea de 28 spre 29 noiembrie - s.n.**) a încetat din viață marele luptător național, părintele Vasile Lucaciu. Este aproape un an de când obosit și răpus de boală, cu inima frântă de durere, nu a părăsit patul suferințelor. Prin moartea lui pierdem unul din cei mai mari luptători naționali, care întreaga viață nu a avut alt crez decât acela de a se jertfi cu totul pe altarul patriei.

Vremurile viitoare vor arăta adevărata și marea personalitate a celui ce s-a îndreptat către pușcăriile unde l-au aruncat de atâtea ori dușmanii neamului. De atunci, până la ultima bătaie a inimii nu a avut o clipă de răgaz.

Suflet zbuciumat de grijile și soarta neamului, a știut să ție trează conștiința națională prin vorba sa sonoră și blândă de apostol, străbătută de cea mai puternică simțire. Sufletul lui se ridică la cer împăcat că lasă pentru vecie împlinit idealul pentru care a trăit. Marile serbări de vineri, 1 Decembrie, vor fi cel mai potrivit și mai sublim prinos cu care va fi condus la lăcașul de veci, de întreaga nație" („Satu Mare", Anul IV, nr. 96, 29 noiembrie, 1922).

Da, iată o altă coincidență a istoriei, am putea să o numim chiar o coincidență de destin. Vasile Lucaciu a fost înmormântat chiar în data de 1 Decembrie, ziua Marii Uniri! Probabil că, dacă și-ar fi putut alege ziua plecării lui la cele veșnice, acea zi ar fi fost tocmai cea a omagierii Marii Uniri, visul pentru care a luptat cu dârzenie și demnitate.

Revenind însă la ziarul „Satu Mare", tot numărul din data de 29 noiembrie 1922, și tot pe prima sa pagină, exact sub textul prin care se anunța moartea părintelui Vasile Lucaciu, era publicat articolul cu titlul ***1 DECEMBRIE – SOLDATUL ROMÂN***, prin rândurile sale mobilizatoare sătmărenii fiind invitați să participe la sărbătoarea dezvelirii monumentului *Soldatul Român*, ce urma să aibă loc în data de 1 Decembrie 1922. „În fine, a venit și ziua de înălțătoare sărbătoare pentru orașul nostru. Vineri, 1 Decembrie, Românii de pretutindeni sărbătoresc 5 ani de când frumoasa provincie a Ardealului s-a alipit patriei mume; când poporul, prin gura aleșilor săi, a proclamat sus și tare unirea definitivă și fără condițiuni cu România liberă. Un ideal ce a însuflețit suflete secole de-a rândul, s-a realizat la 1 Decembrie 1918...

Lupte uriașe, griji neliniștitoare, lacrimi din belșug, toate s-au dus și numai paginile reci ale istoriei vor înregistra frământările trecutului... Pentru sătmăreni, 1 Decembrie are o dublă însemnătate. Prin contribuția tuturor s-a ridicat în Piața Victoria mărețul monument, ce reprezintă Soldatul Român, în grele lupte pentru unitatea națională. S-a săpat deci în bronz un episod din jertfele acestui soldat, căzut prin șanțurile stropite cu sânge ale Siretului, la poalele Carpaților, sau pierdut prin valuri tulburi ale Dunării. *Soldatul Român* din bronz din Piața Victoria, va spune timpilor ce vin, că tare, ca metalul acesta, a fost hotărârea națiunei noastre, și a învins!(...).

Ne plecăm deci cu smerenie frunțile, în

această zi senină, pentru slăvirea memoriei celor morți pe întinsul câmpiilor de luptă; slăvim și pe cei vii, cari ridicându-se deasupra vulcanului de patimi, zidesc temple pentru înălțarea trecutului glorios!

1 DECEMBRIE, SOLDATUL ROMÂN ..." („Satu Mare", Anul IV, nr. 96, 29 noiembrie, 1922, p.1).

În același ziar „Satu Mare", dar în numărul din 3 decembrie 1922, erau publicate, tot pe prima pagină, două articole, ambele dedicate, de asemenea, lui Vasile Lucaciu și dezvelirii monumentului *Soldatul Român.*

Primul articol poartă chiar titlul ***Părintele Vasile Lucaciu,*** fiind un omagiu post – mortem scris de redactorul șef al ziarului, A. Davidescu. „S-a dus și el de pe lumea aceasta. În camera îndoliată i-am văzut chipul supt de fiorii morții. Luptătorul pentru cauza sfântă a neamului, s-a dus dintre cei vii.

O mângâiere îi va mângâia spiritul pe lumea cealaltă, unde este purtat de necunoscut: a trăit clipele când idealul național visat s-a înfăptuit. Preotul purtat prin închisorile Ungariei și-a închis ochii pe vecie, însă în urma sa se ridică triumfătoare cauza pentru care a luptat.

Puțini eroi au luptat atât cât defunctul Lucaciu, dar mai puțini sunt acei cari au avut norocul să vadă roadele acelei lupte. De obicei ei se sting în toiul frământărilor; dr. Lucaciu însă a supraviețuit clipelor de entuziasm și de bucurie ale Poporului Român.

Odihnească-se în pace acela ce a fost părintele Vasile Lucaciu! Poporul român îi va păstra veșnic memoria. Istoria va demonstra viitoarelor generații imensa sa personalitate. Secolele îi vor purta numele în galeria luptătorilor pentru întregirea Neamului Român, el va ocupa locul de frunte.

Odihnească-se în pace!" („Satu Mare", Anul IV, nr. 97, 3 decembrie, 1922, p.1)

La fel ca în ziarul „Satu Mare" din data de 29 noiembrie 1922 și în numărul din 3 decembrie, chiar sub articolul dedicat părintelui Lucaciu, apare cel despre ceremonialul dezvelirii monumentului *Soldatul Român*, cu titlul ***Sărbătorirea Eroilor.*** La eveniment fusese așteptat principele Carol, însă acesta nu a participat, iar mai mulți miniștri ce au fost invitați nu au mai fost prezenți la festivități, deoarece luaseră parte la funeraliile lui Vasile Lucaciu. De altfel, comunitatea românească era puternic afectată de moartea părintelui, „moartea lui Vasile Lucaciu a fost de natură să semene doliu în inimile tuturor românilor, totuși satele și orașele din apropiere au ținut să ia parte cu tot sufletul la această măreață sărbătoare", la inaugurarea monumentului („Satu Mare", Anul IV, nr. 97, 3 decembrie, 1922).

O mare sărbătoare era umbrită de o mare pierdere! Bucuria dezvelirii monumentului *Soldatul Român* a fost estompată de marea pierdere a eroului care pleca să-și așeze sufletul istovit și trist, lângă eroii al căror monument se sfințea tocmai în acele clipe la Satu Mare.

La festivitatea de dezvelire a monumentului a fost depusă o coroană de flori din partea lui Nicolae Iorga, fiind evocată și personalitatea dr. Vasile Lucaciu, prin cuvintele rostite de prof. Marin Ștefănescu: „... când a murit marele apostol al neamului, luptătorul neîntrecut, Vasile Lucaciu, un singur gând să ne frământe sufletele: cum să lucrăm și noi pentru a imita pe marele dispărut. El din cer, acolo unde i se va duce sufletul, va privi peste noi, dacă vom fi demni de a conduce această țară ne va binecuvânta, de nu, ne va blestema. Aceasta trebuie s-o știți cu toții!"

Legătura dintre dr. Vasile Lucaciu și monumentul *Soldatul Român* este puternic reflectată și în gândurile generalului A. Butunoiu, din inițiativa și prin strădania căruia a fost ridicat. Fiind foarte ocupat cu pregătirile necesare dezvelirii monumentului, a reușit să-și aștearnă gândurile de abia în data de 6 decembrie 1922, când ziarul „Satu Mare" publica articolul semnat de gen. Butunoiu. „Un munte s-a prăbușit, un munte cu creștetul plin de zăpadă, dar care se înalță mândru în sus, printre nori, pentru a ajunge până la soare, ce îl împodobea cu o aureolă de raze luminoase.

Este uriașul neamului, Vasile Lucaciu, e acel suflet extraordinar, acea inimă incomparabilă, acel glas de bronz care timp de o jumătate de veac a răsunat ca o trâmbiță de alarmă în toate colțurile lumii, când cerând dreptul la viață liberă a unui popor oprimat, arătând că în această lume mare și frumoasă trebuie să se găsească un colțișor și pentru poporul român....

În această uriașă luptă a avut mult de suferit, dar nici suferințele, nici durerile nu au putut să-l clintească de la calea dreaptă și luminoasă ce își croise, nu a putut abate pe acest falnic stejar care a mers înainte cu credința în Dumnezeu, după cum mergeau vechii martiri ai creștinismului, a mers înainte spre acel sfânt ideal care era al nostru al tuturor: *unitatea națională a*

românilor.

(...) L-am văzut cu toţii în Satu Mare, în clipa solemnă când a fost instalat în modesta parohie din acest oraş; l-am văzut emoţionat când ne citea Sfânta Evanghelie, pe când din ochi îi curgeau lacrimi, el care nu se emoţionase niciodată în faţa tribunalelor şi nu plânsese în fundul temniţelor.

(...) Moartea l-a luat tocmai când aveam mai mare nevoie de el, tocmai când începe o nouă luptă pentru a ne duce pe calea unirii sufleteşti, noi fiii aşa de îndărătnici". Generalul Butunoiu îşi încheie gândurile având credinţa că istoria îl va aşeza pe părintele Lucaciu „alături de marii apostoli, de marii martiri ai neamului, unde va rămâne în veci, după cum în veci va rămâne în inimile noastre" („Satu Mare", Anul IV, nr. 98, 6 decembrie, 1922).

Aflându-ne în preajma Centenarului Marii Uniri, consider că este oportun să amintesc faptul că ziarul „Satu Mare" a fost primul ziar românesc apărut în oraşul nostru după Marea Unire, prin contribuţia avocatului dr. Ilie Carol Barbul, cel care a fost primul subprefect român al judeţului Satu Mare.

În noiembrie 1918, în casa lui au avut loc şedinţele Consiliului Naţional Român Satu Mare, ce se desfăşurau în fiecare zi de miercuri, avocatul I.C. Barbul remarcându-se ca personalitatea cea mai reprezentativă a mişcarii unioniste sătmărene. Dr. Ilie Carol Barbul a făcut parte din Marele Sfat Naţional de la Alba Iulia, având contribuţii meritorii la introducerea administraţiei româneşti, după eliberarea judeţului Satu Mare (19 aprilie 1919), alături de Constantin Lucaciu şi Traian Cavaşi. Tot el a condus comitetul constituit pentru realizarea proiectului statuii dr. Vasile Lucaciu, în anul 1927, dezvelită în 1936.

Revenind în actualitate, nu trebuie să uităm că doar peste 2 luni se vor împlini 95 de ani de la moartea părintelui Vasile Lucaciu, şi dacă atunci, când a fost condus pe ultimul drum, la 1 Decembrie 1922, se dezvelea Monumentul *Soldatul Român,* azi monumentul nu mai există.

Redactorul şef al revistei „Eroii Neamului" a tot scris despre repetatele încercări de reconstruire, a făcut ani în şir numeroase demersuri adresându-se autorităţilor locale, alături de Asociaţia Naţională Cultul Eroilor "Regina Maria" filiala Satu Mare, asociaţiile cadrelor militare în rezervă şi în retragere, veteranii de război, dar până azi fără vreun rezultat dorit. Din fericire, recent, mai multe asociaţii româneşti: Asociaţia socio-culturală „Ţara Oaşului", Asociaţia „Codrenii" şi Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu" - filiala Satu Mare, şi-au unit eforturile, nădăjduind că uniţi vor reuşi să reaşeze *Soldatul român* la locul său, ca un gest reparatoriu pe care Eroii ce au murit în Primul Război Mondial îl merită!

Doamne ajută!

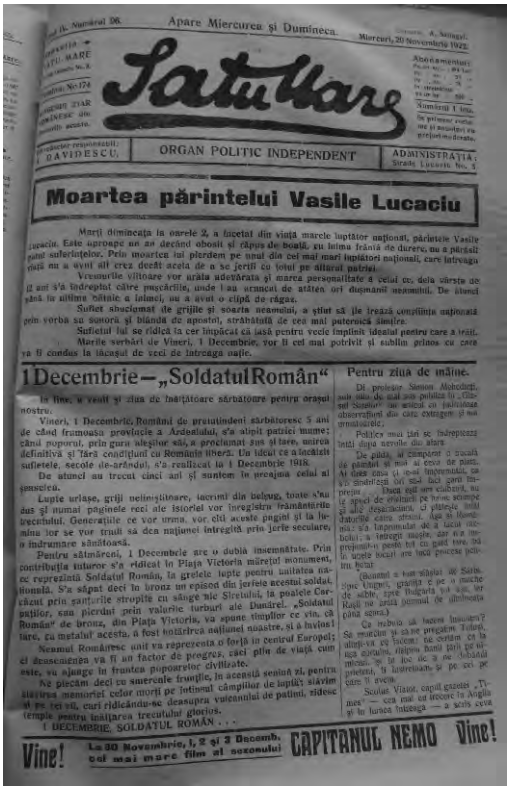

Apare Miercurea şi Duminica.

Satulmare

ORGAN POLITIC INDEPENDENT

Moartea părintelui Vasile Lucaciu

1 Decembrie — „Soldatul Român"

Pentru ziua de mâine.

Vine! La 30 Noiembrie, 1, 2 şi 3 Decemb. cel mai mare film al sezonului! CAPITANUL NEMO Vine!

Apare Miercurea şi Duminica.

Satulmare

ORGAN POLITIC INDEPENDENT

Părintele Vasile Lucaciu.

Sărbătorirea Erorilor.

Desvelirea monumentului „Soldatul Român."

Paltoane de iarnă pentru dame, cele mai noui modele de Viena şi paltoane de piele pentru bărbaţi au sosit la Müller

O rugăciune rostită de părintele dr. Vasile Lucaciu în Biserica Sfântul Gheorghe din București

Dr. Viorel CÂMPEAN

Viața și activitatea părintelui dr. Vasile Lucaciu sunt cunoscute, deși încă nu îndeajuns. Poate că o latură mai puțin cunoscută, pusă în umbră de activitatea lui politică, este cea de pe tărâmul bisericesc. Ne-am propus în cele ce urmează să redăm o rugăciune rostită de către „Leul de la Șișești" într-o biserică ortodoxă din capitala României. Înainte de aceasta, trebuie amintit faptul că Dr. Vasile Lucaciu este autorul cărții de rugăciune *Pietatea*, apărută în anul 1882 la Satu Mare, marele tribun contribuind astfel la zestrea scrierilor religioase din Sătmar.

Vom aminti aici că primul autor sătmărean de cărți de rugăciune a fost Moise Sora Noac (1806-1863), care în 1843, scotea, din teascul tipografiei de la Buda, volumul intitulat *Carticica de rugaciuni, pentru folosul si indemana Rumanilor Crestini*. În paginile revistei „Familia" lui Iosif Vulcan (nr. 13, 27 martie/8 aprilie 1894) este menționată tipăritura intitulată *Carte de rogatiuni si cantari pentru pietatea poporului*, tipărită în Carei, în anul 1866, alcătuită de preotul Vasile Vank din parohia Portița (comitatul Satu Mare). În același an, preotul Iustin Popfiu, ai cărui părinți aveau origini sătmărene, pregătea lansarea periodicului *Predicatoriul și catechetul*, axat *pe predici și catehizări pentru toate sărbătorile bisericești*, dar care nu a mai fost tipărit pentru că nu primise aprobarea din partea Ordinariatului diecezan. În anul 1887, aflat încă pe băncile școlii din Satu Mare, Radu Cuparu – viitor profesor și preot de la Gimnaziul din Beiuș – intra în viața literară religioasă greco-catolică cu două lucrări de pietate intitulate *Patru Sfinte cântări pentru creștini evlavioși ...* și *Sfântul Rosariu sau cununa de roză a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu întocmit pre ritul răsăritean...*

În 1888, preotul Ioan Boroș scotea la Gherla volumul „*Rugăciunea Domnului sau Tatăl nostru*". Important este de semnalat faptul că și fratele părintelui Vasile Lucaciu, Constantin, a scris în 1894„*Calea Cerească, carte de rugăciuni și cântări bisericești*". Un alt autor de carte de rugăciuni, intitulată „Icoana sufletului" și care a cunoscut foarte multe ediții, a fost cronicarul Hotoanului, preotul Vasile Pătcașiu.

După apariția cărții lui Vasile Lucaciu, în anul 1900 avea să apară lucrarea de pietate intitulată *Viéța preacuratei vergure Mariá născătoarea de Dumnezeu*, avându-l ca autor pe preotul Corneliu Darabant, cartea fiind tipărită în tipografia *Aurora* de la Gherla.

Episodul mai puțin cunoscut din biografia părintelui dr. Vasile Lucaciu, relatat în paginile „Familiei" lui Iosif Vulcan, s-a întâmplat în primăvara anului 1894 la Bucureşti. Părintele a slujit la biserica Sf. Gheorghe, unde a ținut o frumoasă cuvântare, fiind ovaționat. A fost oficiat cu această ocazie și un parastas în memoria lui Grigore Brătianu, cel care fusese președinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Tuturor Românilor, de la a cărui moarte se împlinise un an. Părintele Lucaciu a citit atunci o frumoasă rugăciune, al cărei conținut îl redăm în continuare. Din lectura textului ne este lesne să ne închipuim atmosfera frățească dintre reprezentanții celor două Biserici Românești. Fără această frățietate credem că nu ar fi fost posibil să apară în istoria noastră acea zi astrală de 1 Decembrie 1918, Marea Unire. Considerăm că vremurile pe care le trăim ar trebui să impună aceeași unitate, singura dătătoare de nădejde ființei neamului românesc.

Textul rugăciunii a mai fost publicat în volumul lui Voicu Șichet, *„Eroii Neamului" la al XXV-lea pas. Indici bibliografici și popas de suflet*, apărut la editura sătmăreană „Citadela" în anul 2015.

„Adorabilă Providență! Tu, care ai măsurat cursul vremurilor ce se succed! Tu, care conduci destinele popoarelor, ascultă pe iubitul Tău popor românesc care îngenuncheat înaintea Majestății Tale divine, cu dragoste și încredere se închină Ție. Ai tăi suntem, Doamne! Tu ai așezat popoarele în lume ca să te laude pe Tine. Tu ne-ai susținut pe noi în cursul vremurilor. Tu ne-ai apărat împotriva dușmanilor. Tu ne-ai scutit în mijlocul pornirilor nimicitoare ale vrăjmașilor. Tu cunoști slăbiciunile și virtuțile noastre, stârpește slăbiciunile, și ne întărește în virtuți, oh

Doamne al popoarelor! Tu ştii, cu câtă credinţă Te-am servit în mijlocul năvălirilor barbare: «limba, legea, vorbe sfinte la străbuni erau». Tu ştii, că braţul Românului numai pentru apărarea libertăţii popoarelor s-a ridicat; nu lăsa ca acest braţ să fie rupt de cei ce vreau să ne robească. Tu ştii, că Românul n-a lovit decât în crunta tiranie; nu lăsa ca tiranii să insulte în noi numele Tău cel sfânt. Tu ştii, că Românul numai pentru onoarea sa se luptă; nu lăsa, ca onoarea noastră să fie călcată de cei orbiţi de trufie. Oh Doamne! Curmă suferinţele poporului Tău ca în pace să-ţi putem servi Ţie, părintele nostru! şi ca în ziua cea mare, când seamă ne vei cere despre viaţa noastră pe pământ, cu conştiinţă liniştită să-Ţi putem răspunde:

«O Doamne în lume cât am stat,
În ochii ei plini de-admirare,
Pe tine te-am reprezentat»".

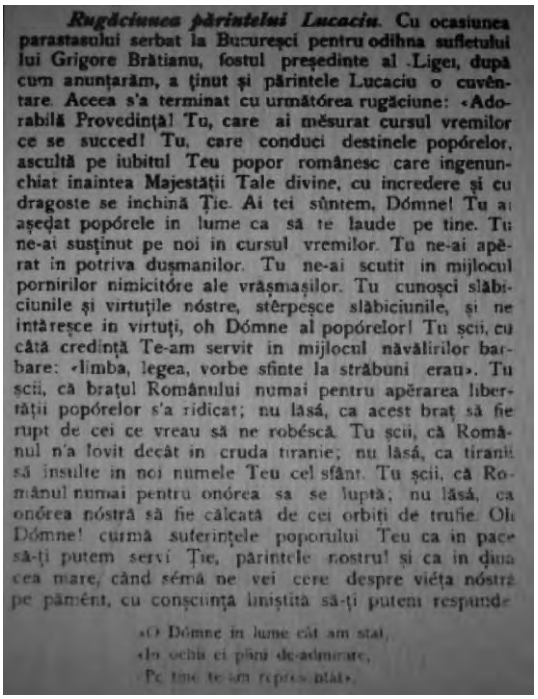

Rugăciunea părintelui Lucaciu. Cu ocasiunea parastasului serbat la Bucureşci pentru odihna sufletului lui Grigore Brătianu, fostul preşedinte al Ligei, după cum anunţarăm, a ţinut şi părintele Lucaciu o cuvêntare. Aceea s'a terminat cu următórea rugăciune: «Adorabilă Provedinţă! Tu, care ai mĕsurat cursul vremilor ce se succed! Tu, care conduci destinele popórelor, ascultă pe iubitul Teu popor românesc care ingenunchiat inaintea Majestăţii Tale divine, cu incredere şi cu dragoste se inchină Ţie. Ai tei sûntem, Dómne! Tu ai aşedat popórele in lume ca să te laude pe tine. Tu ne-ai susţinut pe noi in cursul vremilor. Tu ne-ai apĕrat in potriva duşmanilor. Tu ne-ai scutit in mijlocul pornirilor nimicitóre ale vrăşmaşilor. Tu cunoşci slăbiciunile şi virtuţile nóstre, stêrpeşce slăbiciunile, şi ne intăreşce in virtuţi, oh Dómne al popórelor! Tu şcii, cu câtă credinţă Te-am servit in mijlocul năvălirilor barbare: «limba, legea, vorbe sfinte la străbuni erau». Tu şcii, că braţul Românului numai pentru apĕrarea libertăţii popórelor s'a ridicat; nu lăsá, ca acest braţ să fie rupt de cei ce vreau să ne robéscă. Tu şcii, că Românul n'a lovit decât in cruda tiranie; nu lăsá, ca tiranii să insulte in noi numele Teu cel sfânt. Tu şcii, că Românul numai pentru onórea sa se luptă; nu lăsá, ca onórea nóstră să fie călcată de cei orbiţi de trufie. Oh Dómne! curmă suferinţele poporului Teu ca in pace să-ţi putem servi Ţie, părintele nostru! şi ca in ziua cea mare, când sémă ne vei cere despre viéţa nóstră pe pământ, cu conşciinţă liniştită să-ţi putem respunde:

«O Dómne in lume cât am stat,
«In ochii ei plini de-admirare,
«Pe tine te-am repre...ntat».

CÂNTEC DE COPIL PRIBEAG
(Remember MĂRĂȘEȘTI 100:1917-2017)

Prof. Maria LETAI

Copil pribeag cu ochi căprui
De ce oftezi şi spui oricui
Că eşti copilul nimănui
Şi plângi de dorul nu ştiu cui?

- Tăticul meu e la război
Trece prin focuri şi prin ploi
De gloanţe, dând frontul înapoi
„PE-AICI NU TRECEŢI!" strigă-n toi.

Mama mea-l aşteaptă-acasă
Să-l vadă iar muncind la coasă;
O macină un gând pribeag,
Nici boii-n jug nu prea mai trag,
Plâng toţi de doru-i şi de drag.

El ţine piept la Mărăşeşti
Cruntei armate duşmăneşti;
Înalţ spre Cer rugă fierbinte
Să nu-l găsim printre morminte.

Dar când lupta s-a isprăvit
Tăticul meu n-a mai venit,
Acolo-n câmp a fost al lui sfârşit
Zdrobit de-un obuz greu ce l-a lovit.

Tăticul meu nu va mai fi cu noi,
Îşi doarme somnul lângă alţi eroi
În Mausoleul de la Mărăşeşti
Unde-au dus lupte vitejeşti.

Şi cum să nu plâng în şuvoi
Căci am rămas orfani şi goi,
Iar mama în durere-amară
Simţindu-şi crucea grea povară.

De-acuma numai Dumnezeu
Ne va-ngriji cu Harul Său
În vom ruga pe El mereu
Ca să ne sprijine la greu.
Şi să ne apere de rău.

In Memoriam Epaminonda Lucaciu (1877-2017)

Dr. Aurel POP

I. Preot Dr. Epaminonda Lucaciu, demn urmaş al bunicului şi al părintelui său

I.1 Mihai Lucaciu - bunicul preotului Epaminonda Lucaciu

Cantorul-învăţător Mihai Lucaciu[1], bunicul preotului Epaminonda Lucaciu, s-a născut la data de 18 octombrie 1823, în localitatea Iojib, judeţul Satu Mare. A urmat cursurile preparandiale de la Ungvár. La terminarea studiilor a activat în calitate de cantor-învăţător la Racova, localitate în judeţul Satu Mare, apoi din anul 1846 până în 1858, la Apa, localitate apropiată de locurile natale. Aici se căsătoreşte cu Iuliana Toth, fiica unui învăţător din Mintiu, cartier al Sătmarului, sora episcopului catolic de Eperjes (Preşov). La Apa văd lumina zilei trei dintre fiii săi: Vasile Lucaciu (1852), luptătorul pentru drepturile românilor din partea de nord a României, tatăl lui Epaminonda Lucaciu, Maria (1855), mama lui Nicolae Barbul[2], inginer agronom, diplomat, şi Emilia (1857). La Baia Mare, se va naşte Constantin Lucaciu (1860).

Mihai Lucaciu a fost implicat în acţiuni cultural-educative, militând pentru înfiinţarea unei catedre cu predare a limbii române la Gimnaziul Romano-Catolic din Baia Mare şi, de asemenea, pentru constituirea unei Societăţi de Lectură. A contribuit la acţiuni caritabile în sprijinul răniţilor din zonă întorşi din Războiul de Independenţă al României de la 1877.

Datorită multiplelor contribuţii aduse pe tărâm cultural, Mihai Lucaciu a fost ales în anul 1897 preşedinte de onoare al Reuniunii Învăţătorilor Greco-Catolici din comitatele Sătmar şi Ugocea.

I.2 Dr. Vasile Lucaciu

Aspecte legate de biografia, personalitatea şi activitatea preotului Vasile Lucaciu au fost prezentate de-a lungul timpului în diverse lucrări. S-a născut la 22 ianuarie 1852, în localitatea Apa din judeţul Satu Mare, unde şi-a petrecut şi anii copilăriei. Primele clase şi Gimnaziul de Stat le-a urmat la Baia Mare. Şi-a continuat studiile (clasa a V-a) la liceul din Ungvár, apoi la Liceul Ordinului Premonstratens din Oradea. Din anul 1868 a frecventat cursurile Institutului *Sfântul Atanasie* din Roma. În anul 1870 s-a întors în ţară cu titlul de doctor în teologie şi filosofie *Magna cum laude*, iar în anul 1874, după încheierea studiilor în cadrul Seminarului Teologic din Gherla, este hirotonit preot. În perioada 1874-1878 activează ca preot la Eriu Sâncrai, localitate situată în estul Câmpiei Eriului[3]. În anul 1874 se căsătoreşte cu Paulina Şerbac (1856-1911), fiica preotului din Potău, cu care va convieţui timp de 37 ani şi cu care va avea cinci copii: Vasile Cicerone Vergiliu (1876, care s-a stins din viaţă la trei luni de la naştere), Epaminonda (1877), Maria Veturia (1878), Vasile Romulus (1885, căzut în primul război mondial) şi Tulia (căsătorită cu profesorul V. Meruţiu)[4].

La intervenţia episcopului Mihail Pavel, în perioada 1878-1885 predă ore de religie şi limbă română la Liceul Regesc Romano-Catolic din Satu Mare, transformat din fostul Gimnaziu Latin, înfiinţat în anul 1634[5].

În anul 1885 este numit preot paroh la Şişeşti. Aici va ridica în scurt timp o nouă biserică, cea veche fiind neîncăpătoare. Prima Sfântă Liturghie are loc în anul 1890, iar la data de 27 august 1891 s-a sfinţit lăcaşul de cult în prezenţa numeroşilor credincioşi.

Pe lângă activitatea de preot paroh, trebuie remarcată, în paralel, activitatea lui publicistică în condiţiile existente în acea perioadă în Transilvania de Nord, relevante fiind cele 11 scrisori adresate lui George Bariţiu. Presa din Transilvania „...s-a simţit obligată să se pună în slujba idealului naţional, devenind o presă angajată, militantă. Fiecare revistă, fiecare redactor şi colaborator era în acelaşi timp un luptător politic, un combatant pe marele front al unităţii culturale. Era perioada în care termenul

de „ziarist" a ajuns să fie echivalat cu cel de „martir", deoarece aproape că n-a existat gazetar sau colaborator care să nu facă închisoare pentru opiniile sale."[6]

În *Istoria presei româneşti*, Vasile Lucaciu este menţionat ca fiind cel care a pus bazele unui periodic mai puţin cercetat, *Revista Catolică,* primul periodic[7] de limbă română tipărit la Satu Mare, în octombrie 1886.

Implicarea în viaţa politică a însemnat pentru Vasile Lucaciu începutul unui drum plin de obstacole. Numirea în structurile de conducere ale Partidului Naţional Român, în calitate de secretar general şi îndrumător spiritual, apoi participarea la redactarea *Memorandum-ului* au constituit capete de acuzare, justiţia condamnându-l la cinci ani de temniţă în penitenciarul de la Seghedin.

Lupta dusă pe multiple planuri pentru cauza dreaptă a românilor din partea de nord a ţării, călătoriile făcute cu scopul de-a convinge guvernanţii europeni şi americani că românii au dreptate, boala care-l măcina, toate s-au constituit în factori care au contribuit la retragerea sa din viaţa politică şi stabilirea la Satu Mare. Moare la 29 noiembrie 1922, „... discret şi sărac, Leul obosit de atâta drum şi zbucium, de atâta frământare ..."[8] în prezenţa fiului său, Epaminonda. Este înmormântat în ziua de 1 Decembrie 1922. Hotărârea Parlamentului de a declara zi de doliu naţional a fost un omagiu adus celui care s-a jertfit pentru Unirea tuturor românilor, vis văzut cu propriii ochi în anul 1918. Slujba înmormântării a fost oficiată de către episcopii greco-catolici Iuliu Hossu a Diecezei de Gherla şi Valeriu Traian Frenţiu de Oradea. A fost prezent prim-ministrul Ionel I.C. Brătianu, din însărcinarea regelui Ferdinand I. S-au ţinut discursuri, evocându-se personalitatea şi activitatea preotului dr. Vasile Lucaciu în prezenţa a mii de credincioşi. Fiul său, Epaminonda Lucaciu, va trimite după câteva zile de la eveniment o scrisoare de mulţumire primului ministru, Ionel I.C. Brătianu.

De-a lungul timpului au avut loc numeroase acţiuni pentru păstrarea memoriei lui Vasile Lucaciu. Una dintre acestea se leagă de anul 1924, an în care, la iniţiativa profesorului Aurel Coza, directorul Liceului *Vasile Lucaciu* din Carei la acea vreme, elevii acestei instituţii au contribuit la înălţarea unei lespezi de marmură peste mormântul marelui luptător.

În anul 1925, la sărbătoarea dedicată Sfintei Maria, în prezenţa lui Epaminonda Lucaciu, s-au plantat în apropierea bisericii doi stejari, care au fost numiţi „Stejarii lui Lucaciu"[9], spre aducerea aminte a celui dispărut. În anul 1926, secretarul preotului Lucaciu propune ridicarea unui bust în Baia Mare, acesta fiind amplasat în faţa Liceului care-i poartă numele[10]. La 16 mai 1927, se constituie un comitet pentru ridicarea unui bust la Satu Mare, comitet din care fac parte Octavian Goga, preşedinte de onoare, Dr. Iuliu Hossu, preşedinte activ, din partea Diecezei Greco-Catolice de Gherla, Dr. I. C. Barbul, prefectul judeţului Satu Mare, Augustin Ferenţiu, primarul oraşului Satu Mare şi Aurel Popp, însărcinat „... să execute lucrările de artă privitoare la monument."[11] În anul 1927, în urma concursului organizat de ASTRA, premiul în valoare de 15.000 de lei e decernat scriitorului Alexandru Ciura, directorul Liceului *George Barițiu* din Cluj pentru lucrarea *„Biografia părintelui Vasile Lucaciu povestită pentru popor"* având drept motto: *„30 Decembrie 1925."*[12] În anul 1929, preotul Epaminonda Lucaciu fixează în interiorul bisericii din Şişeşti o placă de marmură cu inscripţia *Templum hoc Poera Sisesciensium et populi Romeni* ...justificând în acest sens faptul că biserica e opera locuitorilor din Şişeşti[13]. La data de 13 decembrie 1936, la Satu Mare este dezvelit monumentul-statuie dedicat lui Vasile Lucaciu, opera sculptorului Corneliu Medrea, eveniment în cadrul căruia Epaminonda Lucaciu susţine un înflăcărat discurs: *„Îmi revine sarcina ca în numele meu şi al invitaţilor, membri ai familiei, să aduc mulţumiri acelora care la îndrumarea forurilor conducătoare mi-au făcut cinstea de a fi invitaţi la serbările aceluia care a fost unul dintre înaintaşii luptători pentru desăvârşirea unităţii naţionale a poporului român. Fiul pământului sătmărean, la poarta Maramureşului şi a Ţării Oaşului, prin patriotismul înflăcărat, prin umanismul fundamentat de o vastă cultură generală, prezenţa „Leului de la Şişeşti", a depăşit cu mult graniţile ţinutului natal, ale Transilvaniei, ale Ţării Româneşti şi s-a făcut cunoscut pretutindeni unde aspiraţiile şi revendicările legitime ale populaţiei oprimate din fostul Imperiu Hasburgic o cereau.*

Cinstirea acestei personalităţi al cărei nume poporul francez l-a săpat în marmură pe Avenue de l'Opera din Paris, se face azi prin dezvelirea minunatei opere de artă a ilustrului sculptor Medrea, fiind simbolic legată de

serbările semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România, unire căreia şi-a închinat peste 40 de ani din activitatea sa. Simpozioanele organizate ca şi discursurile rostite sunt momente de evocare pe care generaţia de astăzi le înregistrează şi le cuprinde în dorinţa de a continua tradiţia de cinste, omenie şi apărare a libertăţii şi demnităţii umane.

Figura lui Vasile Lucaciu nu apare izolată, ca un fulger pe cerul încărcat de atâtea ori cu nori grei deasupra Daciei Felix. El a fost şi va rămâne pentru totdeauna, ca într-un basorelief al istoriei, în învălmăşeala mulţimilor, a acelor fluvii de mulţimi ca ieri, în numele libertăţii şi umanităţii naţionale au frământat sudoare şi sânge cu glia strămoşilor, a acelor mulţimi care astăzi indiferent de naţionalitate, înlătură exploatarea omului de către om, a acelor mulţimi care în curând vor termina de înfăptuit viaţa nouă fericită a omului de mâine în patria noastră. Muncind cot la cot tineri şi vârstnici să ne arătăm demni a-i acelor luptători care ne-au lăsat moştenire acest pământ, să-l păzim cu demnitate şi curaj pentru că el nu este numai al nostru, nu este numai al înaintaşilor noştrii ci va fi al copiilor şi nepoţilor noştri, al tuturor urmaşilor în vecii vecilor."[14]

II. Preot dr. Epaminonda Lucaciu - ilustru fiu al neamului românesc

Sătmarul, locul „unde se agaţă harta-n cui", a contribuit de-a lungul vremurilor cu oameni de seamă, cărturari de prestigiu, specialişti în diferite domenii de activitate, cunoscuţi atât în ţară cât şi în străinătate. Mulţi dintre ei au pus mai presus de interesele personale, interesele neamului, jertfindu-se pentru cei din rândul cărora s-au ridicat. O astfel de personalitate este şi preotul Epaminonda Lucaciu, despre a cărei biografie, activitate şi personalitate s-a scris în literatura de specialitate foarte puţin.

II.1. Date biografice

Epaminonda Lucaciu s-a născut la 25 februarie 1877 în localitatea Eriu Sâncrai, judeţul Satu Mare, fiind al doilea copil al familiei Vasile Lucaciu şi Paulina, născută Şerbac, fiica preotului Ioan Şerbac din Potău[15].

Copilăria şi-a petrecut-o la Satu Mare, deoarece tatăl său, Vasile Lucaciu fusese numit profesor de limbă română la Liceul Regesc din acest oraş. Primele clase primare le urmează în urbea de pe Someş, după care este transferat la Năsăud.

II.2. Pregătirea academică

Aşa după cum declară în autobiografia sa, preotul Epaminonda Lucaciu n-a avut o copilărie prea fericită. Deoarece tatăl său se afla închis în temniţele din Satu Mare, a fost silit să plece în străinătate, „... unde din mila altora am fost crescut la şcolile din Roma."[16] Cu sprijinul cardinalului Ledochwschi, este înscris la Institutul de Propaganda de Fide din Roma. Tot aici îşi susţine teza de doctorat în anul 1898, obţinând titlul de doctor în teologie şi filosofie, iar în anul 1899, îşi finalizează studiile.

II.3. Activitatea desfăşurată în parohia din Cenadul Sârbesc (1901-1905)

În anul 1901**,** după terminarea studiilor, Epaminonda Lucaciu se întoarce în ţară. În acelaşi an, Episcopul de Lugoj, dr. Demetriu Radu îl numeşte preot în cadrul parohiei din Cenadul Sârbesc, la recomandarea Sacrei Congregaţiuni de Propaganda Fide din Roma. Pe lângă administrarea parohiei, a fost implicat în organizarea unor acţiuni culturale şi de caritate, fiind apreciat de către Episcopia Lugojului.

II.4. Activitatea desfăşurată în America (1905-1921)

Datorită situaţiei socio-politice şi economice din Transilvania, foarte mulţi ardeleni au plecat în America. Majoritatea greco-catolici, credincioşii emigraţi s-au adresat forurilor din ţară solicitând trimiterea unui preot român pentru oficierea slujbelor în limba română. În anul 1905 s-a dat curs solicitărilor credincioşilor emigraţi, Mitropolia Blajului delegându-l pe preotul Epaminonda Lucaciu pentru a organiza viaţa spirituală a celor din America. Sosit la Cleveland în toamna anului 1905, acesta a închiriat un spaţiu pentru oficierea Sfintei Liturghii. La 19 noiembrie a pus bazele organizării primei parohii greco-catolice a românilor din America, iar la data de 14 decembrie, cu mari eforturi, comunitatea a cumpărat pământul pe care urma să se construiască biserica şi casa parohială. În anul 1906 sunt puse la dispoziţia constructorului toate planurile aprobate pentru ridicarea sfântului lăcaş. În toamna aceluiaşi an, adică la 16 septembrie, s-a susţinut prima Sfântă Liturghie.

Deşi aflat în America, Epaminonda Lucaciu continuă să vibreze la problemele românilor din Transilvania. În urma experienţei acumulate în organizarea vieţii spirituale, şi, mai ales, bazându-se pe relaţiile făcute în timpul studenţiei, în data de 27 decembrie 1914, soseşte la Roma pentru a organiza programul vizitei sale

privind o întrevedere cu Sfinţenia Sa Pontificele Suprem, pentru a influenţa în mod favorabil politica anumitor cercuri ecleziastice faţă de România. Prima întrevedere are loc la data de 8 ianuarie 1915, la oficiile supreme ale Congregaţiunii de Propaganda Fide. Spre surprinderea lui Epaminonda Lucaciu, aceştia cunoşteau foarte bine situaţia din toate punctele de vedere din România. Întrucât relaţiile dintre România şi Sfântul Scaun erau pe cale de-a fi întrerupte, Vaticanul a dorit intensificarea acestora. În acest sens, s-a discutat despre încheierea unui Concordat, fapt similar petrecut şi cu alte state europene, despre instituirea unei relaţii diplomatice reciproce între Vatican şi Bucureşti.

În urma discuţiilor purtate în mai multe runde, preotul Epaminonda Lucaciu a reuşit să-l convingă până şi pe cel mai înverşunat duşman al României, cardinalul Merry del Val, să se declare hotărât în a sprijini cauza României:„Nu mă mir de râvna românilor către Transilvania, cucerirea ei va fi o satisfacţie pentru suferinţele seculare ce le au îndurat românii de la unguri”[17]. După intense pregătiri, a fost invitat printr-un „bilet special” la audienţă în faţa Sfinţeniei Sale în data de 18 ianuarie 1915, la orele 6 şi un sfert. Conversaţia a avut loc într-o atmosferă „bine voitoare şi părintească primire din partea Sfinţeniei Sale”. Înaltul prelat, exprimându-şi „adânca simpatie faţă de elementul românesc”, îşi dorea cu toată convingerea încheierea unui Concordat imediat, întrucât la terminarea războiului, Sfântul Scaun dorea ca România să ia parte la Congresul de Pace, convins fiind că numai aşa Vaticanul va putea sprijini problemele României.

La încheierea misiunii sale la Roma, preotul Epaminonda Lucaciu îi mulţumeşte Prinţului Vladimir Ghika, ce în tot timpul şederii sale în acest oraş a fost alături de preot, susţinându-l în demersurile sale privind cauza românilor. În ţară, preotul Epaminonda Lucaciu a prezentat autorităţilor române un sumar al discuţiile purtate cu autorităţile de la Vatican.

Reîntors în America, preotul Epaminonda Lucaciu primeşte delegaţia română condusă de către tatăl său, o însoţeşte la manifestările ce au loc în mai multe localităţi americane. Pledează alături de Vasile Lucaciu pentru înlăturarea asupririi românilor din Transilvania. Se fac demersuri către Liga Naţiunilor Unite în urma cărora sunt apreciate eforturile depuse privind problemele existente în România. O altă cerere este adresată preşedintelui S.U.A., W.H. Taft. Se intervine şi în cadrul Departamentului de Război, D.C. Brewer, şeful Biroului de Stat al S.U.A., asigurându-l pe Epaminonda Lucaciu de tot sprijinul său.

Preocupat de soarta emigranților români din America, preotul Epaminonda Lucaciu a vrut să pună în aplicare un proiect prin intermediul căruia să vină în ajutorul acestora. Deoarece situația economică a unora dintre români era precară, mulți pierzându-și slujbele, preotul demarează o serie de tratative cu președintele Republicii Dominicane pentru obținerea de pământ pe care emigranții să se stabilească și pe care să îl cultive. Însă, datorită situației internaționale (începuse Primul Război Mondial) și datorită faptului că în Republica Dominicană se declanșase o revoluție, proiectul emigrării românilor în această țară a eșuat.

Până în anul 1921, anul plecării lui către România, preotul Epaminonda Lucaciu a avut o activitate prodigioasă, așa cum rezultă și din *Autobiografie*:*„... am organizat douăsprezece parohii, am clădit patru biserici, trei case parohiale, am pus bazele unor societăţi de ajutorare, am fondat ziare, şcoală pentru copii şi adulţi, coruri, fanfară, bănci pentru popor pe care le-am încredinţat oamenilor destoinici şi toate au avut succes.”*[18]

II.5. Activitatea sătmăreană din perioada 1921-1960

În anul 1921, preotul Epaminonda Lucaciu s-a întors în țară, stabilindu-se la Satu Mare. Datorită sprijinului acordat orfanilor de război, în anul 1923 este ales vicepreşedinte al Societăţii *Orfanii din război*, filiala Satu Mare. Ministrul Sănătăţii şi al Ocrotirii Sociale îi conferă Crucea *Meritul Sanitar*, clasa I prin Înaltul Decret nr. 5074 din 29 octombrie 1923.

La cererea credincioşilor din Şişeşti, în anul 1924 este numit preot paroh al Şişeştiului, parohie aflată în districtul protopopesc Baia Sprie, judeţul Sătmar. Aici a continuat unele din proiectele tatălui său: finalizarea lucrărilor la biserică, renovarea şcolii confesionale. A asigurat biserica, şcoala şi casa parohială, apelând la serviciile Societăţii *Transilvania* din Cluj. Valoarea asigurată s-a ridicat la suma de 50.000 de lei, plătindu-se anual o sumă de 300 de lei[19]. A pus bazele unui vestit cor alcătuit din credincioşii comunei. A organizat pelerinaje cu diferite ocazii. S-a implicat în colonizarea fiilor satului în speranţa unui trai mai bun, astfel că aproximativ

300 de familii au fost stabilite în trei colonii: *Urmaşii lui Lucaciu*, azi localitatea Lucăceni, comuna Berveni din judeţul Satu Mare, Tiream şi Domăneşti[20].

Pentru coloniştii stabiliţi în localitatea *Urmaşii lui Lucaciu*, azi localitatea Lucăceni, s-a implicat în organizarea unei parohii. În acest scop s-a întâlnit cu aceştia, prima şedinţă având loc la data de 10 martie 1925. În urma a încă două întâlniri (18 ianuarie 1926, 23 iulie 1926), sunt încheiate protocoalele cu hotărârile luate de către colonişti. A solicitat ierarhilor săi aprobarea ridicării bisericii, însă aceştia i-au solicitat diverse dovezi, invitându-l de nenumărate ori la Vicariatul din Carei pentru justificarea terenului unde se vor afla sau se vor construi: sesia preoţească, sesia cantorală, sesia şcolară, cimitirul, casa parohială, biserica etc.

Datorită lipsei de fonduri necesare ridicării bisericii, preotul Epaminonda Lucaciu propune ca din pământul dat coloniştilor o parte să fie arendat celor care au putere de muncă, iar roadele să fie vândute, banii obţinuţi urmând să fie folosiţi în sprijinul ridicării lăcaşului. Pentru aprobarea construirii bisericii s-a adresat Ministrului Agriculturii şi Domeniilor, Oficiului Naţional al Colonizărilor. Răspunsul este favorabil şi sunt demarate lucrările de construire a bisericii, care va fi terminată în anul 1930, sfinţirea acesteia având loc la data de 15 august.

Participă activ la bunul mers al comunităţii ai cărei credincioşi îi slujeşte, este preocupat de aspectele vieţii spirituale, participând la adunările organizate de protopopiat[21]. În urma Conferinţei Episcopale de la Blaj din 2-3 martie 1931, Epaminonda Lucaciu este desemnat să plece din nou în America în calitate de preot în parohia din Sharron PA.[22] Însă va refuza, deoarece, aşa după cum mărturiseşte în autobiografie, „boala nu cruţă, suprasolicitările m-au răpus", fiind silit să-şi solicite pensionarea. Refuzul lui nu va fi acceptat, dar la cererea sa privind un colaborator, i se propune pensionarea, fiind suspendat din parohie de către Episcopia de Maramureş, prin Ordinul nr. 1531 din 3 iunie 1931[23]. În perioada de timp cât a slujit în parohia Şişeşti, preotul Epaminonda Lucaciu s-a dovedit a fi un bun administrator[24], acest lucru fiind certificat şi prin Raportul existent în arhiva Protopopiatului Baia Mare. În anul 1937 se pensionează „cu o pensie foarte modestă."[25].

O perioadă este preot militar, servind Garnizoana din Satu Mare. Pentru a-şi întregi pensia, lucrează timp de cinci ani în Bucureşti. Revine la Cluj, numit fiind din partea Directorului CEC, ca şef al propagandei „cu un salar ceva mai bun". Aici lucrează ca funcţionar timp de patru ani. Dictatul din 1940 îl obligă să se refugieze din Cluj. Devine preşedintele Asociaţiei Refugiaţilor, Expulzaţilor şi Deportaţilor din Transilvania.

După anul 1948, se retrage la proprietatea sa din Viile Apei. Este etichetat duşman al poporului, după o viaţă întreagă închinată neamului românesc, reiterând destinul tatălui său. Moare la data de 29 iulie 1960[26], la vârsta de 83 de ani, fiind înmormântat în cavoul de la Şişeşti, alături de părinţii săi.

Anul 2017 este anul în care preotul Epaminonda Lucaciu trebuia comemorat cu prilejul împlinirii a 140 de ani de la naştere. Cu această ocazie trebuia să fie sărbătorit atât în ţară cât şi în Statele Unite ale Americii, unde şi-a petrecut o parte din viaţa sa, punându-se în slujba neamului românesc.

Note

[1]Viorel Câmpean, *Oameni şi locuri din Sătmar*, vol. III, Satu Mare, Editura Citadela, 2015, p. 228-236.

[2]Nicolae Barbul – inginer agronom, diplomat, născut la 6 aprilie 1879 în localitatea Pomi din judeţul Satu Mare. Văr primar cu preotul Epaminonda Lucaciu. Studii la Năsăud, Blaj, Academia de Agricultură, la Magyaróvár. După absolvire (1900) lucrează la Consulatul Român din Statele Unite. La Cleveland, unde se stabileşte împreună cu fratele său Gavril, inginer de mine şi cu vărul său, preotul Epaminonda Lucaciu (1877-1960), Nicolae Barbul înfiinţează în anul 1906 ziarul *Românul*, fiind (după menţiunea de pe frontispiciu), proprietarul şi directorul acestuia. A fost prima publicaţie românească apărută peste Ocean. Ziarul cu apariţie săptămânală are meritul de a fi menţinut legătura românilor cu patria, informând curent emigraţia românească din Statele Unite asupra situaţiei politice a României. În contextul evenimentelor fierbinţi din preajma primului război mondial, ziarul a militat pentru apărarea intereselor naţionale ale României. Ziarul *Românul* a susţinut cauza independenţei, suveranităţii şi întregirii naţionale, lansând apeluri ca: *Staţi gata fraţi români*, *Bate ceasul*, *Către toţi bărbaţii credincioşi aineamului românesc, Trăiască România Mare,* apărute în numerele din vara anului 1913. Ziarul anunţă şi înscrierea de voluntari pentru Armata română şi face larg cunoscută această acţiune de pe

fronturile din Italia şi Rusia, în care luptau românii ardeleni. Vezi: Viorica Ursu, „Inginerul Nicolae Barbul din Mocira (1879-1943), eminent patriot. Diplomat român în America", în *Mărturii culturale* nr. 2, apr.-iun. 2016, p. 9-11.

[3]Prima atestare documentară a localității apare în anul 1334, aceasta fiind semnalată cu numele Zenkyyral. Din anul 1335, localitatea a avut biserică şi preot. Vezi Coriolan Suciu, *Dicţionarul istoric al localităţilor din Transilvania*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967-1968, vol. I, p. 221.

[4]Claudiu Porumbăcean, Bujor Dulgău, *Oameni din Sătmar,* Satu Mare, Editura Solstiţiu, 2000, p. 120.

[5]In anul 1919 este transformat în Liceul *Mihai Eminescu*, prima unitate şcolară din ţară care a purtat numele marelui poet. Vezi Ovidiu T. Pop,Rozalia Cosma, Gheorghe Cosma, *Colegiul Naţional „Mihai Eminescu" Satu Mare – file de istorie*, Satu Mare, Editura Citadela, 2012, pag. 27.

[6]Mircea Popa, Valentin Taşcu, *Istoria presei româneşti din Transilvania*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2003, p. 9-10.

[7]Înaintea apariţiei *Revistei Catolice,*în peisajul revuistic existau:*Foaia Administrativă Arhidiecezană* de la Blaj apărută la 1867, editată de dr. Ioan Bob şi *Amvonul: foaie bisericească pentru lucrări din sfera elocinţei sacre*, apărută la Pesta şi apoi la Oradea, editată de un alt sătmărean în 1868, Iustin Popfiu.

[8]Corneliu Mezea, *Dr. Vasile Lucaciu, „Leul de la Şişeşti". 1852-1922. Viaţa şi faptele lui,* Satu Mare, 1936, p. 134-135.

[9]*Unirea*, Blaj, nr. 37, 1925, p. 3.

[10]*Satu Mare*, 1972, p. 352.

[11]*Studii şi comunicări*, Satu Mare, 1972, p. 353.

[12]*Transilvania*, nr.5-6, mai-iunie 1927, p. 242.

[13]Augustin Iuga,*Cu privire la Vasile Lucaciu. Acte, documente, procese*, Baia Mare, 1940, p. 60-61.

[14]Discursul preotului Epaminonda Lucaciu, existent în arhiva familiei Delia Lucaciu-Lichiardopol, căreia îi mulţumesc pentru bunăvoința cu care mi-a pus la dispoziție aceste documente.

[15]Conform Foii matricole a botezaţilor parohiei române unite din Eriu Sâncrai, act păstrat în arhiva personală a doamnei Delia Lucaciu-Lichiardopol. Naşii de botez au fost Gheorghe Pop de Băseşti (care a botezat toți copiii lui Vasile Lucaciu) și Laura Varnai.

[16]Autobiografie Epaminonda Lucaciu.

[17]Extras din *Darea de seamă a misiunii lui Epaminonda Lucaciu la Roma.*

[18]*Ibidem.*

[19]Arhiva Protopopiatului Baia Mare, Dosar nr. 23, fila 17, 24.

[20]Locuitorii satelor din bazinul minier al Băii Mari, din aşa numitul *Fişculaş* trăiau în sărăcie, după război. În urma reformei agrare din 1921, s-a stabilit că aceşti locuitori din zona de munte, participanţi la război să fie „răsplătiţi" cu pământ. Prin această formă s-a populat zona cu români, aducându-i în zona de frontieră drept „scut" la apărarea hotarelor ţării. Deci, parte din populaţie a migrat spre această zonă înfiinţându-se localităţile: *Urmaşii lui Lucaciu*, *Principele Mihai* – azi localitatea Traian, Decebal, Dacia, Paulean etc.

[21]De exemplu: Adunarea Generală de la Unguraş din anul 1926, alături de protopopul Ioan Anca; Conferința Protopopiatului Baia Sprie din 21 noiembrie 1928, prilej de omagiere a lui Vasile Lucaciu. Tot în cadrul acestei conferințes-a constituit Fondul de pensii pentru preoți și preotese văduve. Vezi Arhiva Protopopiatului Baia Mare Proces –verbal, din 9 septembrie 1926, Dosar 17, Dosar 33, fila 137 din 1928.

[22]Arhiva Protopopiatului Baia Mare, Dosar 43, fila 751 din 1931.

[23]Idem, dosar 43, fila 91, din anul 1931.

[24]Din Raportul înaintat Prefecturii Judeţului Satu Mare, aflat în Arhiva Protopopiatului Baia Mare, fila 667, din 1937.

[25]Aspect consemnat în autobiografia sa.

[26]Potrivit Certificatului de deces, seria D9, nr. 429661 din 16 iulie 1992 (duplicat).

Bibliografie

1. Arhiva Protopopiatului Baia Mare
2. Arhiva Familiei Lucaciu
3. Câmpean, Viorel, *Oameni şi locuri din Sătmar*, vol. III, Satu Mare, Editura Citadela, 2015.
4. *Curierul creştin,* anul XI, nr. 23, 1 decembrie 1929, p. 196.
5. Iuga, Augustin, *Cu privire la Vasile Lucaciu. Acte, documente, procese*. Baia Mare, 1940.
6. Mezea, Corneliu, *Dr. Vasile Lucaciu, „Leul de la Şişeşti". 1852-1922. Viaţa şi faptele lui.* Satu Mare, 1936.
7. Pop, Ovidiu T., Cosma, Rozalia, Cosma, Gheorghe, *Colegiul Naţional „Mihai Eminescu" Satu Mare – File de istorie*, Satu Mare, Editura Citadela, 2012.
8. Popa, Mircea, Taşcu, Valentin, *Istoria presei româneşti din Transilvania*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2003.
9. Porumbăcean, Claudiu, Dulgău, Bujor, *Oameni din Sătmar,* Satu Mare, Editura Solstiţiu, 2000.

Frământări şi evenimente premergătoare Marii Uniri din 1 Decembrie 1918

Prof. Nicolae POP

Privind istoric de-a lungul timpului în spaţiul intracarpatic, care se întinde pe o suprafaţă de 162.000 km^2, observăm că aici s-a derulat o suită de frământări şi evenimente cu totul aparte. Acest spaţiu cuprindea Podişul Transilvaniei, Banatul şi părţile mărginaşe: Aradul, Bihorul, Sătmarul, Sălajul şi Maramureşul. Locuitorii majoritari din acest întins teritoriu erau dintotdeauna românii, cunoscuţi şi sub denumirea de ardeleni sau transilvăneni.

Frământări mari s-au petrecut în acest spaţiu încă din secolul al XVI-lea (1552), când otomanii ocupă Banatul şi-l transformă în paşalâc, apoi, în 1659, mai pun stăpânire şi asupra Lugojului, Caransebeşului, Zarandului şi Oradiei, iar către sfârşitul secolului al XVII-lea se îndreptau spre Viena, capitala Imperiului Habsburgic. În atacul asupra Vienei din 1683, turcii au fost înfrânţi şi cu contribuţia românilor, pierzând supremaţia asupra Transilvaniei, iar Casa de Habsburg recunoaşte Principatul Autonom al Transilvaniei.

De menţionat este şi faptul că, în 1765, împărăteasa Maria Tereza introduce noi reforme administrative, în cadrul cărora Transilvania este ridicată la rangul de Mare Principat, formă care a durat până în 1867, când a fost proclamat dualismul austro-ungar. După acest eveniment, în spaţiul transilvan s-a creat o stare de nemulţumire, care a dus la redactarea unor memorii de protest adresate Curţii Imperiale, memorii care, din păcate, au fost trimise înapoi fără niciun răspuns, pozitiv sau negativ. În continuare, până în 1914, politica dualistă a îmbrăcat diferite forme, situaţia românilor ardeleni evoluând pe o pantă defavorabilă. Această situaţie se datora şi faptului că Austria fusese înfrântă în războaiele cu Italia şi Prusia, ceea ce a determinat Curtea de la Viena să înceapă tratativele cu maghiarii pentru a salva Imperiul. Această decizie a fost, oarecum, în favoarea maghiarilor, pentru că aveau prilejul să condiţioneze cooperarea cu austriecii de încorporarea Transilvanie la Ungaria, idee mult visată de către cercurile conducătoare ungare.

Pe baza acestei înţelegeri, sau pact, cum mai este numit, imperiul se împărţea în două părţi distincte, Austria şi Ungaria, fiecare cu ţintele lor teritoriale şi politice. Către Austria vor fi încorporate sesiunile, sau teritoriile din Alpi, Sudeţi, Galiţia şi Bucovina, iar către Ungaria vor fi ataşate Transilvania, Banatul, Croaţia şi Slovenia. Această separare a dus în final la extinderea celor două puteri, dar şi la instituirea unor noi forme de dominaţie, prin Constituţii şi Parlamente separate. Elementele comune constau în faptul că împăratul Austriei era şi rege al Ungariei, iar pentru externe, finanţe şi război era doar câte un minister. Toate acestea, însă, în loc să-i liniştească pe românii din Ardeal, vor crea consecinţe nefaste pentru aceştia, deoarece vor fi despărţiţi în unităţi politico-administrative separate. În Transilvania se va reînfiinţa Dieta de la Cluj, pe baza principiului celor trei naţiuni favorizate şi a prevederilor legilor presei, învăţământului şi electorale, care vor declanşa procesul maghiarizării forţate şi înăbuşirii aspiraţiilor românilor ardeleni, precum şi a croaţilor şi slovenilor

Toate aceste nedreptăţi vor determina declanşarea acţiunilor protestatare ale transilvănenilor şi bănăţenilor, care vor fi sprijinite de formaţiuni politice din România, unde s-a înfiinţat Societatea „Transilvania” şi „Societatea Academică Română”, care se vor implica în sprijinirea tineretului studios din teritoriile aflate sub stăpânirea austro-ungară. În acest sens şi-au adus contribuţia în mod deosebit Gheorghe Bariţiu şi Timotei Cipariu, împreună cu transilvănenii I.M. Moldovan, Ilie Măcelariu, I. Raţiu, care refuză participarea la viaţa parlamentară, în semn de protest împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria în 1867. În anul următor, 1868, în cdrul unei adunări comemorative de la Blaj, la 3 mai s-a dat publicităţii un memoriu numit „Pronunciament”, care cuprindea revendicările naţiunii române şi reactivarea legilor adoptate de către Dieta de la Sibiu.

Dualismul austro-ungar a generat la nivelul elitei româneşti două atitudini fundamentale, care au dominat viaţa politică românească până la Primul Război Mondial: Pasivismul şi Activismul. Ambele au negat valabilitatea juridică a dualismului şi au grăbit procesul de constituire a partidelor politice româneşti în vederea întăririi rezistenţei naţionale. Aşa a fost, spre exemplu, organizarea Conferinţei Naţionale a Românilor din Banat, în cadrul căreia Alexandru Mocioni a susţinut organizarea politică de tip partidist. Se evidenţia ideea punerii bazelor unui Partid Naţional al Românilor din Banat şi Ungaria. De asemenea, la Miercurea, lângă Sibiu, s-au pus bazele Partidului Naţional Român (P.N.R.) din Transilvania, în frunte cu Ilie Măcelariu, care preconiza autonomia Transilvaniei şi democratizarea vieţii politice.

În acelaşi timp, însă, în Transilvania se intensifica politica de maghiarizare, mai cu seamă după 1885, când, în Ungaria, ajunge prim-ministru Kalman Tisza. Către sfârşitul secolului al XIX-lea, când relaţiile dintre Viena şi Budapesta au început să se răcească, fruntaşii Partidului Naţional Român au socotit că era momentul redactării unui Memorand şi înaintarea lui către Curtea de la Viena. Textul memorandului a fost definitivat în 1892, la el aducându-şi contribuţia: Ion Raţiu, Gheorghe Pop de Băseşti, Eugen Brote, Vasile Lucaciu (născut în localitatea Apa, judeţul Satu Mare), Iuliu Coroianu (tot sătmărean, din Craidorolţ), S. Albini şi alţii. Justeţea problemelor cuprinse în Memorand a fost recunoscută de observatorii politici străini, care au apreciat şi atitudinea demnă a memorandiştilor faţă conlocuitorii de alte naţionalităţi sau etnii din Transilvania.

În urma războaielor balcanice, la Pacea de la Bucureşti, liderul P.N.R. Ştefan Cicio Pop arăta că acestea au dat neamului românesc „mai multă încredere în puterile sale", exprimându-şi convingerea că în curând „ne vom atinge ţinta", adică unirea tuturor românilor.

Încercând să tempereze avântul mişcării de eliberare a românilor din Transilvania, guvernul maghiar a făcut demersuri, în perioada 1913-1914, să încheie tratative cu P.N.R, însă acestea au rămas fără niciun rezultat, deoarece reacţiunea maghiară, în frunte cu contele Istvan Tisza, nu voia să facă nicio concesie faţă de românii ardeleni.

Un eveniment semnificativ s-a produs la 15/28 iunie 1914 prin asasinarea, la Sarajevo, a moştenitorului Coroanei Habsburgice, Franz Ferdinand, ceea ce va schimba mersul politicii în direcţia izbucnirii primului război mondial, la care au participat mai multe ţări, începând cu Austro-Ungaria, Serbia, Germania, Anglia, Franţa, Italia, Rusia, apoi România, Japonia, S.U.A. etc.

La 21 iulie/3 august 1914, regele României, Carol I, a convocat Consiliul de Coroană, pentru a lua o decizie cu privire la poziţia pe care ar urma s-o ia ţara faţă de situaţia nou creată. Dezbaterile din acest for au condus România spre poziţia de neutralitate, dar şi spre întărirea armatei pentru a putea face faţă oricărei situaţii. P.N.R. din Transilvania şi-a suspendat activitatea, pentru a nu se angaja oficial faţă de guvernanţii austro-ungari. Faţă de ideea lansată de oficialităţile de la Viena cu privire la poziţia românilor în ceea ce priveşte o eventuală autonomie parţială a Transilvaniei, Octavian Goga şi Vasile Lucaciu au răspuns: „Noi nu acceptăm autonomii locale. Vrem unirea tuturor românilor!"

Cât priveşte poziţia României, s-au afirmat două grupări: Filogermană şi Filoantantă, ultima exprimând politica „Instinctului naţional". Totodată, Liga Culturală din România şi-a luat denumirea de Liga pentru Unitatea Politică a Tuturor Românilor, pentru a sublinia şi mai mult scopul urmărit. Preşedintele Ligii a fost ales militantul memorandist din Ardeal, Vasile Lucaciu. Tot la Bucureşti, în 1915, a luat fiinţă „Liga Ardeleană" – care avea şi un ziar propriu, „Ardealul" – condusă fiind de poetul Octavian Goga, în jurul căreia s-a grupat un mare număr de români ardeleni şi bucovineni dezertaţi din armata austro-ungară.

Evenimentele s-au succedat unul după altul până când, la 1/17 august 1916, România iese din starea neutralitate şi încheie Convenţia politică şi militară cu Antanta, intrând în război alături de aceasta, în vederea înfăptuirii idealului de veacuri al românilor din Transilvania. Politic, Convenţia a fost semnată de către primul ministru I.I.C. Brătianu, respectiv şefii misiunilor diplomatice ale Franţei, Marii Britanii, Italiei şi Rusiei de la Bucureşti, iar din punct de vedere militar de către acelaşi I.I.C. Brătianu, care deţinea şi portofoliul Ministerului de Război, şi de către ataşaţii militari în România ai celor 4 mari puteri ale Antantei. Semnatarii Convenţiei şi, pe cale de consecinţă, statele pe care le reprezentau, garantau integritatea asupra tuturor teritoriilor locuite de români din Austro-Ungaria,

adică Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul şi Bucovina. România, la rândul ei, se angaja să declare război Austro-Ungariei şi să pornească atacul până la 15/28 august 1916. Ca urmare, în data de 14/27 august 1916, ministrul României la Viena a înaintat ministrului de externe al Austro-Ungariei declaraţia de război, cu precizarea că România n-a uitat niciodată legăturile de sânge cu românii din Imperiul Habsburgic, sperând ca soarta lor să se îmbunătăţească, mai ales după semnarea tratatului din 1883, dar aceasta nu s-a văzut, dimpotrivă, românii din Transilvania au fost trataţi ca o rasă inferioară de către o naţiune minoritară în Imperiu. Comentând decizia luată de români, istoricul Nicolae Iorga scria: „Am intrat în război cu hotărârea de a da tot ce avem în acest moment pentru a căpăta dreptul pentru întreg. Pentru atât şi pentru mai mult nu!"

Bibliografie

1. „PRO UNIONE", Anul I, Nr. 1(2), Baia Mare, 1999;
2. „PRO UNIONE", Anul IV, Nr. 1-2 (9-10), Baia Mare, iunie 2001;
3. Istoria Lumii în date, Edidura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1972;
4. Eliza Campus, Din Politica Externă a României, 1914-1947, Edidura Politică, Bucureşti, 1980;
5. Ioan Scurtu, Alba iulia – 1 Decembrie 1918, Edidura Sport-Turism, Bucureşti, 1988;
6. Vasile Netea, Spre Unitatea Statală a Poporului Român, Edidura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979;
7. Carol C. Koka, Atentatul de la Sarajevo în padinile ziarului „Românul", Edidura Inspirescu, Satu Mare, 2014;
8. România în Primul Război Mondial, Editura Militară, Bucureşti, 1979.

LIMBA ROMÂNĂ

Corneliu Vadim Tudor

Nu-mi place să vorbesc în limbi străine,
Eu sînt un vultur, nu sînt papagal.
Privighetoarea cîntă pentru sine
Un singur cîntec, dar e magistral.

De ce-aş vorbi engleză sau germană,
Sau graiul rus, francez sau spaniol?
Cînd limba mea-i balsam de pus pe rană,
Izvor de apă vie, nu nămol.

În limba asta mă simt cel mai bine,
Ea varsă raze de argint în jur.
Mai dulce e ca mierea de albine
Limba Română, templu de azur.

Ea s-a născut şi a-nflorit sub mîna
Lui Dumnezeu în 2.000 de ani.
Regină între graiuri e româna,
N-o poate nimeni cumpăra cu bani.

Ce n-ar da alţii, Doamne, să vorbească
Atît de dulce, simplu şi bogat!

Ei ştiu să latre, să maimuţărească,
Să dea comenzi scrîşnit şi cadenţat.

Fireşte, ştiu că toate au valoare,
Exprimă stări de spirit, raţiuni,
Dar nici o limbă nu cunosc sub soare
Precum e graiul nostru din străbuni.

Pentru această limbă a curs sînge,
Pentru această limbă s-a murit.
E limba-n care Creştinismul plînge
În fiece biserică sau schit.

Eroică e limba cea română,
A rezistat prin anii cei mai grei.
Cuvinte din retorica păgînă
Ea a topit în creuzetul ei.

Nu-mi place să vorbesc în limbi străine,
Deşi le ştiu şi chiar le preţuiesc.
Fiţi demni, urmaşi de legiuni latine,
De acest vechi veşmînt împărătesc.

La Budapesta: Pe urmele Întregitorilor de Ţară

Colonel (r) Gavril BABICIU

Filiala Maramureş a Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria” îşi continuă programul de activităţi pentru sărbătorirea Centenarului Marii Uniri. După ce la sfârşitul lunii mai 2017, un grup de 55 de membri (În fapt, din aceştia, 9 au fost sătmăreni, vezi Şichet, Voicu. Pe urmele memorandiştilor. *Eroii Neamului*, Satu Mare, 2017, 9 (s.n.), nr. 2 (31), p. 10-12. N.R.) ai acestei asociaţii au reconstituit paşii făcuţi de eroii memorandişti în anul 1892 la Viena, pentru a cere împăratului austro-ungar drepturile naturale ce se cuveneau naţiunii române, recent, 20 de membri şi susţinători ai asociaţiei au făcut deplasarea la Budapesta „Pe urmele Întregitorilor de Ţară”.

Două au fost etapele omagiate în cursul acestui „pelerinaj istoric”. Mai întâi, ne-am oprit asupra faptelor realizate de generaţia anului 1918. În Budapesta, la 18 octombrie 1918, studentul român Alexandru Vaida-Voevod, care la 1892 a întâmpinat delegaţia fruntaşilor memorandişti în Gara de Sud (Sudbahnof) din Viena, devenit între timp deputat, a prezentat în Parlamentul Ungariei „o declaraţie politică de principii, de exprimare a independenţei naţiunii române şi a dorinţei acesteia de secesiune faţă de Ungaria” (Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan; Istoria Transilvaniei).

Exprima voinţa naţiunii române din Transilvania şi Părţile Ungurene (Parţium), ca urmare a împuternicirii primite din partea tuturor forţelor politice româneşti existente în acea vreme în fruntariile Transleitaniei (aşa era denumit teritoriul aflat sub jurisdicţia Ungariei ca stat al compromisului dualist realizat cu austriecii la 1867).

Trebuie întărită ideea că doar unitatea forţelor politice româneşti poate genera fapte măreţe pentru întreaga naţiune. Aşa a fost şi atunci, înţelegerea dintre fruntaşii Partidului Naţional Român din Transilvania şi Ungaria (PNR) şi reprezentanţii Comitetului Central al Secţiei Române a Partidului Social-Democrat din Ungaria (PSDU) a constituit temelia de drept şi fapt a tuturor acţiunilor pregătitoare pentru organizarea Marii Adunări Naţionale de la 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia. Nu-i putem numi aici pe toţi fruntaşii naţiunii române care au pus umărul la Întregirea Neamului Românesc. Se cuvine totuşi să subliniem că în noaptea de 30 spre 31 octombrie 1918, la Budapesta, s-a format ca organism politic Consiliul Naţional Român Central (CNCR), „din şase reprezentanţi ai PNR (Vasile Goldiş, Ştefan Cicio-Pop, Teodor Mihali, Alexandru Vaida-Vievod, Aurel Vlad, Aurel Lazăr) şi şase ai Secţiei Române a PSDU (Ioan Fluieraş, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Basiliu Surdu, Tiron Albani, Iosif Renoiu). …În fruntea sa se afla omul politic Ştefan Cicio-Pop” (Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan; Istoria Transilvaniei). Organul executiv al CNCR şi-a fixat sediul administrativ la Arad, de unde a coordonat toate acţiunile menite să conducă la unirea tuturor teritoriilor locuite de românii din Ungaria cu România. De aici s-a dat manifestul „Către popoarele lumii” şi circulara privind convocarea Adunării Naţionale de la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia. În primul articol al REZOLUŢIUNII decretată de cei 1.228 de delegaţi aleşi democratic de către românii din cuprinsul Ungariei, adunaţi în Sala Unirii de la Alba Iulia, se hotărăşte: „unirea acelor Români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii cu România”. Merită de subliniat că unirea s-a făcut cu România, ca noţiune generică şi permanentă, nu cu forma de stat existentă la acea dată: Regatul România.

Vizita în clădirea Parlamentului Ungariei, în partea amenajată ca muzeu, a fost pentru noi o lecţie de istorie a Ungariei, ce ne-a fost prezentată de un român, care şi-a găsit aici jobul permanent. Odată ajunşi la Sala de şedinţe a Parlamentului, în loja rezervată celor ce asistă la lucrări, în loc de explicaţiile ghidului, auzeam ecoul intervenţiilor făcute de părintele dr. Vasile Lucaciu, care făcea interpelări legate de nerespectarea drepturilor

cetăţenilor din circumscripţia electorală Beiuş, care în anul 1906 l-au ales ca deputat în forul legislativ al Ungariei. Marele Întregitor de Ţară a spus cuvintele profetice: „o să fiu ales deputat de Satu Mare, dar în Parlamentul de la Bucureşti" (Tiron Albani, *Leul de la Şişeşti. De ce s-a prăbuşit monarhia austro-ungară*), dacă se continuă politica de deznaţionalizare şi de încălcare a drepturilor şi libertăţilor naţiunii române din Ungaria".

Un mic popas am făcut în faţa hotelului Szent Gellert, clădire în care, în vara anului 1919, Armata Română şi-a fixat cartierul general (a pus capăt Republicii Bolşevice a Sfaturilor instaurată de Bella Kun în Ungaria).

Itinerariul parcurs a cuprins şi vizitarea Curţilor Gojdu, unde există o placă comemorativă pe care este inserat, în limbile engleză, română şi maghiară, textul: „Curţile Gojdu păstrează amintirea marelui mecena al românilor din Ungaria şi de pretutindeni. Guvernul României şi Guvernul Ungariei înfiinţează o fundaţie comună, în spiritul lui Emanuil Gojdu (1802-1870) şi al prieteniei dintre cele două popoare".

O a doua etapă omagiată de grupul nostru la Budapesta a fost cea referitoare la anii 1944-1945. Sacrificiile ostaşilor români care au luptat pentru readucerea la sânul Ţării a teritoriilor din Nod-Vestul Transilvaniei au fost omagiate la Monumentul Eroilor Români, ridicat în parcela 144 din Cimitirul Central din Budapesta. Prin nedreptul Diktat de la Viena din 30 august 1940, Italia lui Mussolini şi Germania lui Hitler au smuls din trupul ţării un vast teritoriu, pe care l-au atribuit Ungariei. La 30 august 1940, Regatul României era aliatul celor doi dictatori (conform tratatelor în vigoare la aceea dată, semnate de regele României cu reprezentanţii oficiali ai celor două state), care au învrăjbit două popoare vecine: românii şi ungurii. În memoria eroismului lor şi pentru gloria lor veşnică, a fost oficiat un parastas.

La Monument, am depus o coronă de flori, respectând ceremonialul militar stabilit pentru astfel de manifestări patriotice.

Activitatea desfăşurată în Budapesta a fost sprijinită de Ambasada României în Ungaria, unde am fost primiţi cu multă căldură şi profesionalism.

Străbătând pe jos străzile Budapestei, vezi cu adevărat măreţia capitalei statului vecin. De la kilometrul „zero", după o panoramare a celor două maluri ale Dunării, fluviu care desparte Buda de Pesta, priveşti podurile peste bătrânul Danubiu. Trecând renumitul Pod cu Lanţuri, ajungi pe malul stâng, la Monumentul Holocaustului şi la Parlament. Numărul impresionant de turişti, în special asiatici, relevă multitudinea obiectivelor de interes. Biserica Sfântul Ştefan este un reper important. Într-o absidă a bisericii, este aşezată racla cu moaştele (o mână) a primului rege sfânt al Ungariei. Unui ochi iscoditor nu-i scapă existenţa, în parcările pentru autoturisme, a unor compresoare de aer, utile pentru umflarea pneurilor. Orice trecător ardelean face un scurt popas când vede în mijlocul capitalei maghiare o clădire ce reprezintă o replică a Castelului Corvineştilor de la Hunedoara. Gândul meu a plecat acasă la Iancu de Hunedoara, devenit guvernator al Ungariei în 1446. Vedeam locul în care, sub aripa protectoare a eroului crâncenei bătălii de la Belgrad (1456), fiul lui, Matei, se juca cu Ştefan, devenit cel Mare şi Sfânt, şi cu Vlad, supranumit şi Ţepeş.

Nota redacţiei: Iată că vecinii din Maramureş nu se lasă şi continuă seria de acţiuni în perspectiva sărbătoririi Centenarului Marii Uniri, refăcând din nou un traseu cu valenţe istorice. Am fost invitaţi şi noi, din nou, să le fim alături, însă am avut alte obligaţii, care nu ne-au permis deplasarea la Budapesta. Poate cu alt prilej, pentru că suntem siguri că neobositul nostru camarad şi prieten şişeştean, colonelul Babiciu, autorul rândurilor de mai sus, va imagina un alt traseu presărat cu fapte şi evenimete istorice importante pentru poporul român, la care ne va invita să-l însoţim. Deşi articolul a fost publicat în cotidianul băimărean *Graiul Maramureşului*, în semn de apreciere pentru eforturile autorului şi colaboratorilor domniei sale, dar şi pentru a fi un exemplu pentru noi, sătmărenii, am considerat că merită să apară şi în revista noastră.

Alexandru Roman, un mare om de cultură și patriot român

Prof. Carol C. KOKA

Anul acesta se vor împlini 120 de ani de la moartea omului de cultură și patriot român transilvănean, Alexandru Roman, unul dintre primii profesori români care au predat în limba română în Transilvania.[1] A fost deopotrivă îndrumător cultural, publicist și membru fondator al Academiei Române.

S-a născut la 26 noiembrie 1826, în comuna bihoreană Aușeu. Tatăl său, Ioan Popp, a slujit ca preot greco-catolic la biserica din Aușeu, între 1825-1830, apoi în localitatea Rogoz, între 1830-1866. Clasele primare le-a urmat la Rogoz, iar cele secundare la Beiuș, între 1836-1842. Episcopia Română Unită din Oradea i-a acordat o bursă pentru studii la Viena. Aici a studiat filosofia, matematica și teologia. Reîntorcându-se în Transilvania, a fost numit profesor la Gimnaziul românesc „Samuil Vulcan" din Beiuș. A fost primul profesor care a ținut prelegeri în limba română. La vârsta de 25 de ani a devenit profesor titular de limba română la Academia de Drept din Oradea. [2] Între anii 1862-1867 a fost profesor de limba română la Universitatea din Budapesta. Împreună cu episcopul greco-catolic Vasile Erdeli-Ardelean, a fost inițiatorul înființării acestei catedre.

Urmărind biografia acestui strălucit dascăl și patriot român, reținem că el s-a numărat printre fondatorii Societății Literare Române, care la 1 august 1867 a devenit Societatea Academică, iar în 1879 Academia Română. Tot el s-a numărat printre cei care, în 1851, au înființat Societatea de Lectură a Junimii Române Studioase, iar în 1862, Societatea „Petru Maior". În 1861, când la București s-a înființat gazeta „Concordia", Alexandru Roman a devenit unul dintre redactorii ei. Timp de opt ani, între 1868 și 1876, a redactat și ziarul „Federațiunea", înființat tot de el la Budapesta. Fiindcă a apărat deschis cauza românilor, a avut de suferit multe persecuții și chiar a fost condamnat la închisoare, așa cum susține un foarte bun cunoscător al situației politice de atunci[3]: „Odată cu instaurarea dualismului în 1867, cuvântul de ordine al guvernului de la Pesta și Viena față de opoziție a fost: să se supună, sau să fie zdrobită". Justiția era chemată să acționeze cu energie împotriva presei de opoziție. Aceasta era ținta a numeroase procese de presă. Statistic vorbind, între 1867-1870, numărul proceselor de presă s-a ridicat la aproape 100.[4] Primul număr al ziarului „Federațiunea" a apărut la 3/15 ianuarie 1868 la București, sub redacția lui Alexandru Roman.

Ca parlamentar la Budapesta[5], Alexandru Roman a militat în paginile „Federațiunii" pentru păstrarea autonomiei Transilvaniei. Din această cauză, împotriva ziarului au fost intentate nu mai puțin de opt procese. Toate au fost procese politice. De la început, Alexandru Roman a precizat că ziarul „Federațiunea" „va fi un organ de presă românesc situat chiar în centrul puterii cercurilor dominante maghiare, mereu sub ochii lor, neputând fi nicidecum ignorat"[6]. În februarie 1868, biroul de presă al guvernului a trimis Procuraturii traducerile a două articole pentru a stabili dacă acestea încalcă Legea presei. Evident că au încălcat-o, de aici rezultând un prim proces. Deoarece articolele nu au fost semnate, a fost pus sub acuzare redactorul Alexandru Roman. El avea însă și calitatea de deputat, iar pentru a fi dat în judecată trebuia obținută aprobarea parlamentului. Până să vină aprobarea au mai apărut alte trei articole care nu recunoșteau „unirea" Transilvaniei cu Ungaria. „*Națiunea română din Transilvania nu voiește odată cu capul a-și vinde patria sa, prin urmare, nici a o uni, unifica sau contopi cu orice țară care-i este de tot străină*".[7] „Federațiunea" exprima voința românilor de a avea o lege electorală bazată pe principii naționale, nu pe vechile principii feudale.

La 17 aprilie 1868, lui Alexandru Roman i s-a înmânat ordonanța privind deschiderea acțiunii penale împotriva sa. La interogatoriu a refuzat să divulge numele adevăraților autori ai articolelor incriminate. „Procedura maghiarilor față de ziaristica românească independentă", au fost semnate cu inițialele I.C.D. Articolul acuză guvernul că vrea să înăbușe glasul ziarelor românești. „*Noi românii nu vom înceta niciodată a ne face datoria. Vă temeți de presa română independentă? Uciderți-o! dacă aveți curajul.*

Reactivați cenzura! Dar nu uitați că și atunci ne rămâne un mijloc de a protesta: presa secretă, presa clandestină".[8]

În cele din urmă, a fost ridicată imunitatea parlamentarului român și a fost trimis în judecată, iar exemplarele ziarului au fost confiscate. S-a încercat chiar și coruperea acuzatului. I s-a promis o sumă de bani, cu condiția să tacă și să nu facă agitație în parlament. Evident că Alexandru Roman a refuzat cu demnitate această propunere. Cu ocazia discutării ridicării imunității în parlament, deputatul român Ioan Hodoș a spus categoric că românii sunt împotriva dualismului, ca toate celelalte națiuni, în afară de germani și maghiari, și că acest lucru nu e nevoie să-l spună ziarele, „o spune fiecare inimă de român". Deputatul a expus amănunțit toate revendicările românilor „provocând o astfel de tulburare în sală încât majoritatea guvernamentală nu mai vrea să-l asculte. Mai mult, a fost acuzat că acolo, în parlament, face el însuși agitație".[9] Apărătorul lui Roman, avocatul Andrei Medan a spus: „Nu poți ataca ceva ce nu există. Unitatea perfectă a teritoriilor țărilor aparținătoare coroanei Sf. Ștefan". Printre cei care i-au luat apărarea s-au numărat: Ilie Măcelariu, Avram Tincu, Aloisiu Vlad și Vincențiu Babeș. La ridicarea imunității, „Federațiunea" publica textul „Pronunciamentul de la Blaj"[10] La procesul deschis în ziua de 7 decembrie 1868, Alexandru Roman a fost acuzat de „agitație la violență pentru schimbarea constituției și pentru neascultare de autoritatea legală"[11].

În pledoaria sa, Alexandru Roman a demascat regimul de asuprire la adresa românilor, regim care îi excludea pe români din viața politică. A acuzat faptul că 1.300.000 de români din Transilvania sunt reprezentați doar de 11 deputați, în timp ce 600.000 de maghiari și sași au 62 de deputați. Argumentele lui Alexandru Roman au produs o vie agitație în parlament. După deliberare, jurații au hotărât achitarea inculpatului. Ziua de 7 decembrie 1868 a însemnat un triumf al cauzei românești. Alexandru Roman a fost felicitat de însuși primul ministru Andrássy Gyula, dar care i-a atras atenția că guvernul are posibilitatea de a-i intenta noi procese. *„Știu că puterea merge înaintea dreptului și că aveți puterea și mijloacele de a mă persecuta până a fi condamnat, dar eu nu pot decât a combate politica actuală a guvernului, până când se va schimba față de noi românii".*[12]

Atunci când, la 15 decembrie 1862, Alexandru Roman a fost implicat într-un nou proces, întrebat fiind dacă românii recunosc dualismul, el a răspuns: „*Nici un pui de român nu va recunoaște. Ne vom supune silei, dar vom întrebuința toate mijloacele cari ni le dă constituțiunea pentru schimbarea acelor legi".*[13] Un nou act de acuzare a fost formulat împotriva lui Alexandru Roman la 28 februarie 1869, procesul începând la 18 martie, în absența acuzatului care era plecat în campanie electorală. Deși autorul articolelor incriminate a fost altcineva, Alexandru Roman a fost condamnat de data aceasta la un an închisoare și 500 florini amendă și plata cheltuielilor de judecată. Recursul lui a fost respins. Punerea în aplicare a sentinței a fost un procedeu complicat, deoarece, în ziua condamnării, Alexandru Roman a fost ales deputat la Ceica. După ridicarea imunității parlamentare el a fost nevoit să-și ispășească condamnarea, până la 18 ianuarie 1871, în închisoarea din Vaț. Este de amintit gestul celor 37 de studenți români din Viena care s-au declarat solidari cu Alexandru Roman. Acesta a primit numeroase scrisori de încurajare, toți vedeau în condamnarea lui condamnarea libertății unui popor. Tot lui Alexandru Roman i s-a intentat un proces datorită unei corespondențe semnate de studentul medicinist Ioachim C. Drăgescu. Articolul intitulat „Transilvania", considera că politica guvernului maghiar încearcă să-i țină pe români precum sclavii negri din America. De data aceasta Alexandru Roman a avut noroc, a scăpat de condamnare, deoarece studentul în cauză nu era sub jurisdicție maghiară.

Ultimul proces intentat lui Alexandru Roman s-a datorat articolelor „București, 1 iunie 1869" și „București, octombrie 1869", semnate „D-os Sándor", adică Domokos Sándor. Procesul judecat la Budapesta a fost un nou prilej pentru Alexandru Roman de a ataca dualismul. I s-a imputat faptul că face apel la frații din România care să nu stea indiferenți la suferințele românilor din monarhie. Apărându-se în mod strălucit, Alexandru Roman a obținut din nou achitarea.

Cele patru procese intentate lui Alexandru Roman nu l-au descumpănit, atitudinea sa a rămas aceeași. Până la sfârșitul vieții a fost un aprig potrivnic al dualismului. Un alt redactor al „Federațiunii", Ion Poruțiu, un tânăr de 28 de ani, a fost condamnat la șase luni închisoare și o amendă de 200 florini. El a avut succes la Curtea de casație unde sentința sa a fost declarată nulă. Procesul s-a judecat la Târnava și s-a soldat cu

verdictul „nevinovat”. Un alt proces însă i-a adus o condamnare la 10 luni închisoare și 500 florini amendă.

Dintr-o ediție îngrijită de istoricul Ioan Scurtu, *„Mihai Eminescu, Scrisori politice și literare”*[14], aflăm că adevăratul autor al unui articol pentru care Ioan Poruțiu a fost condamnat, articolul fiind semnat Varro, a fost Mihai Eminescu. Acesta scria: *„Am susținut autonomia Transilvaniei, fărâmarea dualismului, a unei forme ce contrazice natura obiectivă a monarhiei. Dreptul ce-l are fiece popor de a-și determina voința prin legi, și de a avea un propriu organ pentru formularea acestor voințe, e legislativă”.*

La un moment dat, ziarul „Federațiunea” a fost în pericol de a-și înceta apariția. A fost salvat printr-o colectă publică și a putut să apară până în 1876.

Despre Alexandru Roman am aflat în publicația „Gura statului”. În 1870 a fost publicată o frumoasă poezie cu titlul „Hora lui Roman”[15], dedicată vajnicului luptător, poezie pe care o reproducem: *„Plânge mierla prin păduri,/Robu-i Roman la unguri/Pentru sfânta dreptate/Că noi n-avem din ea parte./Stăpânii s-au mâniat/Că Roman a cuvântat/Și-n dietă și-n tipar/ A spus chinul nostru amar./Nu fi mierlă supărată,/ Nu-i robia ne-ncetată,/Vine dalba primăvară/Fi-va Roman liber iară”.*

Despre viața personală a lui Alexandru Roman, știm că a fost căsătorit de două ori. În 1863 s-a căsătorit cu Ida, fata colegului de redacție Sigismund Pop. În 1867 s-a căsătorit cu Leontina Balomiri (1851-1920), fata lui Simion Balomiri (1808-1882), fost deputat de Sebeș în parlamentul de la Budapesta. Alexandru Roman și-a trăit ultimii ani la Sebeș. Aici a decedat la vârsta de 71 de ani, la 27 septembrie 1897.[16]

Note

1. Lucian Predescu, *Enciclopedia României.Cugetarea,* Editura Saeculum, București, 1999,p.733
2. Școala a fost întemeiată la 1699. Din 1717 a funcționat ca școală iezuită, din 1874 gimnaziu cu limbă de predare latină. Aici s-a înființat prima catedră de limba română din Oradea. În localul acestei școli a funcționat un timp Academia de Drept. Din 1999 școala a primit numele de Colegiul Național „Mihai Eminescu”.
3. Ernest Denis, *La Boheme depuis la Montagne-Blanche*, Paris, 1930, p.537-538, citat în *„Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar (1865-1900),* sub red. Acad. Ștefan Pascu, p.180.
4. *Idem.*
5. A fost deputat în parlamentul de la Budapesta între anii 1865-1888.
6. „Federațiunea”, nr.180 din 13/25 dec. 1868,p.711.
7. Citat după Gelu Neamțu, *Procesele de presă ale ziarului „Federațiunea”,* în Op.cit., sub red. Ștefan Pascu, p.183.
8. „Federațiunea”, 10/22 aprilie, 1868,p.214.
9. „Federațiunea”, 16/28 iulie, 1868, p.415-416.
10. Adoptat la 3/15 mai 1868, la împlinirea a 20 de ani de la Adunarea de la Blaj. Documentul s-a pronunțat pentru autonomia Transilvaniei, egalitate deplină a românilor, limba română să fie declarată oficială în Transilvania alături de maghiară și germană.
11. „Federațiunea”,30 nov./13 dec. 1868, p. 687-688.
12. Răspunsul dat de Alexandru Roman lui Andrássy Gyula, publicat în „Federațiunea” din 2 aprilie 1872.
13. Gelu Neamțu, *op. cit.,* p.193.
14. Mihai Eminescu, *Scrisori politice și literare, 1870-1877*, vol. I, Bucure;ti, 1905, p.19.
15. Maria Berényi*, Doine despre personalități istorice*, în „Izvorul”, revistă de etnografie și folclor, nr.33, Giula (Ungaria(, 2012, p.4. Cum „Hora lui Lucaciu” a fost publicată în 1893, este evident că „Hora lui Alexandru Roman” a servit drept model lui Sever Bocu pentru „Hora lui Lucaciu”.
16. Ilie Dinurseni, *Alexandru Roman (1826-1897),* Sibiu, 1897.

140 de ani de la trecerea la cele veşnice a preotului-cărturar Petru Bran. Rolul lui în înfiinţarea catedrei de limba română la Liceul catolic din Satu Mare

Asist. univ. dr. Lucian TURCU
Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca

Mijlocul secolului al XIX-lea pune în lumină în parohia unită din Sătmar figura preotului Petru Bran. Evocându-i succint biografia, reţin faptul că s-a născut la 21 ianuarie 1821 în localitatea Tohat,[1] într-o familie numeroasă, binecuvântată de Dumnezeu cu 12 copii, în care slujirea la altar devenise o veritabilă tradiţie.[2] Educaţia creştină primită în sânul familiei sub directa supraveghere a tatălui, Ioan, şi-a completat-o prin studiile secundare (gimnaziale) începute în anul 1832 la Baia Mare, pe care le-a finalizat în 1838. Ultimele două clase le-a urmat la Cluj, dedicându-se studiului intens al filosofiei, fapt ce i-a permis să-şi fundamenteze o solidă cultură clasică. A urmat apoi cursurile de teologie în ambianţa prerevoluţionară a Blajului unde, dascălii săi, dar mai ales ideile răspândite încă de la acea vreme ale lui Simion Bărnuţiu, le-au transmis tinerilor convingerea într-o soartă mai bună a românilor din Transilvania. Prin urmare, impulsurile unui naţionalism intransigent, combatant chiar, regăsibile la Petru Bran în momente repetate ale perioadei care a urmat, îşi pot găsi explicaţii şi în mediul în care s-a realizat formarea intelectuală a acelor generaţii. Studiile teologice le-a absolvit în anul 1844, fiind hirotonit doi ani mai târziu.[3] Cultura temeinică dobândită şi reputaţia de care se bucura în rândul preoţimii unite a făcut ca în anul 1863 Consistoriul din Gherla să-i solicite să compună în limba română o serie de catehisme care urmau să fie folosite în şcoli.[4]

În ceea ce priveşte cariera bisericească, vreme de patru ani a funcţionat ca preot în parohiile Chilioara şi apoi în Hidig (Măierişte). A ocupat în acest răstimp funcţiile de vicenotar al sinodului vicarial al Şimleului şi de administrator al protopopiatului Pericei. Sunt cunoscute încă din această perioadă bunele relaţii pe care le avea cu vicarul de atunci al Şimleului, Alexandru Şterca-Şuluţiu, viitorul mitropolit al Bisericii Unite din Transilvania. De altfel, Petru Bran a reprezentat districtul Silvaniei la sinodul electoral din 30 septembrie 1850 de la Blaj,[5] întrunit în vederea alegerii unui nou episcop al eparhiei de Făgăraş, după momentele tensionate cunoscute în istoriografie drept „procesul lemenian". Reîntorcându-se la Blaj, Bran a luat încă o dată pulsul evenimentelor, fiindu-i redovedite ambiţiile crescânde ale intelectualităţii române. A făcut parte, alături de lideri marcanţi ca Simion Balint (reprezentantul protopopiatului Bistra), Ilie Vlassa (fost profesor a lui Bran şi viitor canonic), Grigore Mihali, Ştefan Moldovan ş.a. din comisia care a formulat dorinţa de a se organiza o conferinţă premergătoare alegerii noului episcop (practic o întâlnire înainte de sinodul electiv), reclamată din necesitatea de a clarifica o serie de doleanţe ale celor strânşi în acele zile la Blaj, care au luat ulterior forma unui memoriu, înmânat comisarilor imperiali însărcinaţi să vegheze la buna desfăşurare a întrunirii: Vasile Erdelyi, episcopul de Oradea-Mare, şi Carol Göbel, consilier la Guberniu.[6] Începând cu anul 1850 a fost paroh în Királydaróc (Craidorolţ) din protopopiatul Satu Mare. „Biserica mică", familia, a construit-o alături de soţia sa, Tereza Pop, fiica preotului Anton Pop, din comuna Cig, împreună cu care a avut şapte copii: Tereza, născută în 1853, Ana, în 1854, Dionisie în 1855 (protopop în Ardusat, comitatul Satu Mare), Emilia, în 1859, Laura, în 1860, Felician, în 1864 (vicar şi profesor de teologie, specialist în drept canonic) şi Petru, în 1866, mort la o vârstă mică.

Este cunoscut faptul că a sprijinit o gamă largă de activităţi şi proiecte peste tot unde a activat, integrându-le cel mai adesea matricei naţionalismului militant. A colaborat constant la mai toate ziarele şi revistele româneşti contemporane: „Sionul românesc", „Federaţiunea", „Foaie pentru minte, inimă şi

literatură", „Amicul Şcoalei", „Amicul Familiei", „Concordia", „Albina" etc. S-a făcut cunoscut încă din epocă prin numărul mare de cărţi pe care le deţinea, dar numele lui se leagă mai ales de publicarea în Satu Mare, în anul 1874, a primului volum în limba română apărut în localitate şi intitulat: *Mărgăritare sau sentinţe poetice; filosofico-moralo-estetice*. D*upă mai mulţi autori clasici latini*.[7]

În cele ce urmează, voi insista asupra eforturilor depuse de Petru Bran în vederea introducerii limbii române ca obiect de studiu în învăţământul secundar din Sătmar. Pentru început, merită supuse atenţiei o serie de mărturii care s-au păstrat şi care reuşesc să ne ofere o imagine destul de coerentă a stării de fapt a Bisericii românilor din ţinuturile din nord-estul Ungariei. Un prim document, datat 19 februarie 1850, pune în lumină slaba activitate naţională a românilor din Sătmar în comparaţie cu realizările pe acelaşi plan ale rutenilor.[8] Fiind o scrisoare adresată lui George Bariţ, expeditorul recomandă redactorului transilvan cuprinderea în paginile gazetelor sale a acestei situaţii, în speranţa motivării românilor de a trece la acţiune. A doua epistolă ridică simţitor tonul acuzaţiilor la adresa conducătorilor românilor din Sătmar, constituindu-se într-un apel adresat preoţilor pentru o mai hotărâtă implicare a acestora în viaţa politică, spre binele românilor.[9] În opinia autorului scrisorii, rămas anonim, preoţii români trebuie să-şi asume misiunea susţinerii şi apărării drepturilor românilor din acele ţinuturi întrucât de la ei atârnă toată înflorirea naţiei române, cu atât mai mult cu cât realizările rutenilor, care au îmbrăţişat cu înverşunare naţionalitatea lor, tind să-i afecteze pe românii din zonă. Prioritatea revendicărilor pare a fi reprezentată de dobândirea dreptului românilor de a folosi în administraţie limba lor, deziderat în susţinerea căruia se recomandă ca preoţii şi protopopii *plângerile şi rănile românilor din Sătmar în scrisori să le descoperiţi, că şi doctorul numai aşa poate da leac morbosului dacă spune ranele sale; pe pruncul cel mut, mumă-sa nu-l înţelege.*[10] Concluzionând în termenii misionarismului politic pe care preoţii românilor era de dorit să-l accepte ca pe o sfântă chemare, autorul documentului îşi exprimă speranţa afilierii necondiţionate a preoţimii la cauza naţiunii române că *numai aşa binecuvântarea naţiei va fi asupra voastră, a fiilor şi nepoţilor voştri*.

Exemplele de mai sus demonstrează înainte de toate necesitatea implicării clerului în soluţionarea problemelor curente ale românilor ca naţiune, accentul căzând pe recunoaşterea dreptului de uz al limbii române în instituţii, drept considerat vital în conservarea identităţii românilor din acele ţinuturi şi nu numai. Dar exemplele de mai sus întregesc imaginea pe care autorii documentelor o aveau despre rolul pe care instituţia Bisericii, prin slujitorii ei, era de dorit să-l asume în raport cu puterea politică, anume cel al intermedierii dezideratelor colective ale românilor.

În ceea ce priveşte cadrul politic al epocii, s-a demonstrat că finalul perioadei neoabsolutiste şi angajarea Imperiului habsburgic pe platforma politică a unui liberalism de tip nou a surprins constructivismul cultural românesc atât în ipostaza identificării unor mijloace noi de interacţionare mai eficientă a elitelor cu societatea, cât şi în postura continuării procesului de edificarea a instituţiilor naţionale.[11] Şcoala, gândită tot mai mult ca o instituţie consonantă cu nevoile militantismului românesc, a cunoscut o dezvoltare generală pe mai multe paliere: a crescut cifra de şcolarizare a elevilor români şi inclusiv a şcolilor; a sporit numărului, dar şi calitatea (pregătirea) persoanelor implicate în procesul de educaţie în şcolile româneşti; instituţiile de învăţământ au continuat să aibă un rol decisiv în epocă în formarea de elite culturale şi în prezervarea naţionalităţii românilor.[12] Perioada se reţine şi ca una în care au fost puse la punct strategii de multiplicare a mijloacelor culturale, patronate de şcoli sau în strânsă legătură cu acestea, puse în slujba solidarizării naţionale şi a sporirii instrucţiei: asociaţiile învăţătoreşti, societăţile elevilor şi cele ale studenţilor gimnaziali, bibliotecile, publicaţiile acestora – toate au încercat să dea răspunsuri şi să satisfacă pretenţiile de ordin cultural şi naţional ale românilor.

Înfiinţarea de noi şcoli sau introducerea studiului limbii române elevilor înscrişi la cursuri gimnaziale în şcolile patronate de Biserica catolică sau apariţia a tot mai multe societăţi ale elevilor şi studenţilor, după modelul orădean din 1852, în centre din Transilvania şi Parţium, au avut puterea de a indica modificarea comportamentului politic, prin reflectare în sfera instrucţiei şi a culturalizării organizate, prin cele două acte care fundamentau noul sistem de

conducere al Imperiului: Diploma din octombrie 1860 şi Patenta imperială din 1861.

Primele semnale privind oportunitatea înfiinţării unei catedre de limba română în Satu Mare au apărut în cadrul conferinţei protopopilor din arhidiaconat, când s-a convenit formularea unei cereri către episcopul Gherlei care, la rândul său, era rugat să susţină la Minister şi împărat eforturile ce urmau să fie despuse în vederea introducerii limbii române ca obiect de predare la elevii români din localitate.[13] Perioada care a urmat a stat sub semnul eforturilor repetate, adresate mai cu seamă episcopului de Gherla, puse în slujba împlinirii, pas cu pas, a dezideratului introducerii limbii române în şcoala din Satu Mare. Primele intervenţii ale episcopului se fac pe lângă Locumtenenţa cesaro-regească de la Oradea, instituţie care la rândul ei chestionează corpul profesoral de la Liceul regal din Satu Mare cu privire la oportunitatea creării unei catedre de limba română în acea şcoală.[14] Răspunsul directorului sugera că propunerea limbii române aici nu numai că nu-i de lipsă, ci ar fi chiar periculoasă, de vreme ce aici românii se folosesc în general de limba maghiară.[15]

Răspunsul negativ dat de corpul profesoral nu-l descurajează pe Petru Bran, care continuă să epistoleze la episcopie, convins fiind că prin eforturi repetate cererea lui poate primi o soluţionare favorabilă. Parohul Sătmarului trasează explicit Gherlei avantajele înfiinţării unui post de profesor de limba română, fiind identificaţi în acest sens elevii care ar putea audia acele cursuri. 64 era numărul acelora, potrivit socotelilor lui Bran, care ţine să sublinieze beneficiile pe termen lung ale formării unor funcţionari, ofiţeri, clerici etc. cunoscători ai limbii române. La tribunalul de aicea (Satu Mare – n.n.) nici un funcţionar nu cunoaşte limba română pentru a face serviciul de interpret, iar în cele mai multe comune ale acestui judeţ această limbă este generală.[16] Într-un răstimp scurt, apare chiar cererea tinerimii studioase din Satu Mare adresată Ordinariatului din Gherla, rugându-se fierbinte pentru ridicarea unei catedre de limba română în Satu Mare [...] care e tare de lipsă, aşa cum, nu cu mult timp înainte, se înfiinţase o catedră similară în Oradea-Mare.[17] Petiţia avansează chiar numele lui Petru Bran ca profesor barem intermediar al respectivei catedre.[18]

Toate aceste apeluri nu au rămas fără de efect întrucât, în august 1858, episcopul Ioan Alexi trimite o adresă Ministerului Cultelor.[19] Ierarhul susţine în scrisoarea sa avantajele care ar reieşi din angajarea la nivelul administraţiei locale a unor funcţionari bine pregătiţi care să cunoască cât mai bine limba locuitorilor ale căror sarcini trebuiau să le rezolve. Pe baza principiului egalei îndreptăţiri (gleichberechtigung), Ministerul era rugat să ţină cont de majoritatea etno-lingvistică care trăia în diferite regiuni ale Imperiului, precum în Sătmar, unde populaţia majoritară de etnie românească s-ar putea bucura de pe urma înfiinţării unei catedre de limbă română. Lucru considerat firesc, în viziunea episcopului, şi oarecum prea multă vreme amânat, ţinând cont de faptul că românii de „acolo" (Satu Mare – n.n.) vorbesc între ei în româneşte.[20] Ca răspuns la această adresă, Ministerul, asemenea Locumtenenţei de la Oradea, a solicitat opinia directorului Liceului regal din Satu Mare, Anton Mayerhold, care era chemat să se exprime în legătură cu oportunitatea introducerii, ca obiect de studiu pentru elevii români, a limbii române. Reacţia conducerii şcolii a luat forma unui raport, înaintat la 13 noiembrie 1858.[21] În cadrul acelui document se arăta faptul că a accepta cererea episcopului Gherlei l-ar putea pune pe ierarhul de la Ujgorod să solicite la rândul lui, pe baza argumentului că în localitate funcţionează o parohie ruteană (în Mintiu), înfiinţarea unei catedre similare. Conducerea liceului se chestiona ce rol i-ar reveni în acele condiţii unei instituţii de învăţământ fondată în 1642 de Petru Pázmány pe seama iezuiţilor şi întreţinută prin atâtea eforturi de episcopul catolic de Satu Mare dacă ar interveni apărarea unor interese prin episcopii greco-catolici de Muncaci şi de Gherla.[22] În continuare, se arată că limba maternă a credincioşilor greco-catolici nu este nici româna, nici ruteana, ci limba maghiară. Acesta este şi motivul pentru care în ambele biserici unite se impune slujirea şi pastoraţia în limba maghiară (aluzie la disputele ce se purtau în acea vreme în parohia română din localitate), iar în ceea ce priveşte elevii români care învăţau la şcoala din localitate, se aminteşte faptul că o minoritate vorbeşte frecvent româneşte, în schimb cu toţii înţeleg şi ştiu să se exprime în limba maghiară. Se arată apoi că programa şcolară era deja prea încărcată, aşa încât introducerea unei noi materii nu numai că ar face şi mai aglomerat programul de studiu al

elevilor, dar ar putea periclita învăţarea altor limbi de mai mare necesitate, ca de pildă germana. Sugestia profesorului Mayerhold era aceea ca românii să continue să înveţe limba română în şcolile primare unde zelosul adept al românismului şi separatismului, Petru Bran, în contra dorinţei părinţilor, a şi introdus limba română, din care cauză mai mulţi părinţi şi-au scos copiii din acele şcoli. Prin urmare, concluzionează conducerea şcolii, nu numai că nu e o necesitate, dar nu ar fi un gest prea bine cugetat dacă s-ar alege soluţia învăţării limbii române în şcoala superioară din Satu Mare.[23]

Petru Bran a căutat susţinere cauzei sale şi la persoanele care aveau deja experienţa încercărilor de a sistematiza o catedră de limba română, aşa cum se întâmplase înainte-vreme la Oradea. Iată ce-i scria, în martie 1859, canonicului Ioan Pop de la Oradea:

Poporenii greco-catolici din Satu Mare, prin injuria timpurilor trecute îşi pierduseră mai de tot, cele mai scumpe tezaure: limba şi naţionalitatea (s.n.). Când ajunsei eu aici de paroh, îmi obveni cea mai grea temă de rezolvat: să resuscitez numele de român din decadenţă şi să dezleg limba română din cătuşele în care o ţinea înăbuşită elementul străin. Misiunea mea ar fi în sine frumoasă, dar cu atât mai grea, având pe nesimţite a băga limba română în şcoală şi cu asemenea cauţiune de a o ridica în catedra de unde era proscrisă. Greutăţile cu care avui şi voi mai avea timp îndelungat de a mă lupta, mai ales la început, se par a fi tocmai neinvincibile; ele totuşi nu mi-au strămutat propusul, nici nu au împuţinat curajul de a mă consacra pentru deviza română: **biserica, limba şi naţionalitatea** (s.n). Din astă luptă, ca să pot ieşi învingător, pe lângă timp şi părtinire sinceră din partea respectivilor, după combinare precalculată, am aflat ar fi mai de lipsă: ridicarea catedrei pentru limba română în gimnaziul din Satu Mare. Numai cu dobândirea acesteia văd eu factorii ridicării românismului pe ruinele în care zace în Satu Mare şi în tot jurul acesta. Pentru aceasta am făcut cerere la Cez. Reg. Locotenenţă de la Oradea-Mare, pe calea Ordinariatului, dar până acuma fară rezultatul dorit. Cererea pentru ridicarea catedrei de limba română în gimnaziu, de la care se condiţionează învierea elementului român, s-a transpus, după cum am înţeles, direcţiunei gimnaziului de aici, spre a-şi da opinia în privinţa ei. Opinia – precum aud – din partea directorelui s-a dat cât se poate de nepărtinitoare, demostrând între altele, că aici nici o lipsă nu-i de limba română, căci românii din jurul acesta se folosesc de limba maghiară, nu numai în viaţa comună, ci tocmai şi în biserică, aducând exemplu biserica română din Satu Mare, unde se spun predicile în limba maghiară...iată introducerea limbii maghiare în biserica română, ce armă puternică, se subministrează contrarilor spre a ne lovi cu ea tocmai în inimă! Cu profundă umilinţă vă rog să vă înduraţi a vă intrepune la In. Cez. Reg. Locotenenţă pentru dobândirea catedrei de limba română aici...căci de la aceasta depinde renaşterea parohiei acesteia ca română şi resuscitarea limbii şi a naţionalităţii române în jurul acesteia (s.n.).[24]

În ciuda semnalelor mai puţin încurajatoare de până la acea dată venite din partea factorilor de decizie locali, episcopul romano-catolic de Satu Mare, Mihail Haas, care înainte-vreme dăduse o serie de clarificări despre funcţionarea gimnaziului din localitate,[25] făcea cunoscut ordinul Locumtenenţei cezaro-regeşti de la Oradea, prin care se comunica direcţiunii gimnaziului din localitate, că Ministerul a admis predarea limbii române în liceu.[26] Pentru moment, predarea limbii române urma să se facă gratuit, iar ca responsabil pentru acel demers episcopul Haas îl propunea Gherlei pe Petru Bran, ca „profesor suplinte”.[27] Acceptul necondiţionat al parohului sătmărean este comunicat Gherlei chiar de către episcopul latin al locului, care-i solicită lui Alexi să trimită la Liceul din Satu Mare câteva exemplare din lucrarea Gramatica românească, scrisă în latină de către episcopul Gherlei încă pe vremea în care era cleric la Viena.[28]

Perioada care a urmat a fost marcată de mai multe intervenţii ale profesorului, de această dată, de limba română şi religie de la Liceul catolic regal din Satu Mare – preotul Petru Bran – în sensul obţinerii remuneraţiei pentru diregătoria profesorală pe care o exercita.[29] De rezolvarea acestei chestiuni, Despărţământul de la Oradea-Mare l-a însărcinat pe consilierul şcolar Johann Gottschar.[30] Între timp, Ordinariatul îi solicita lui Bran să îi aducă la cunoştinţă care a fost atitudinea episcopului latin din Sătmar faţă de includerea limbii române în programa şcolară a liceului, dar şi răspunsul privind problema plăţii sale, în calitate de profesor.[31] Anunţul privind remuneraţia de profesor a lui Petru Bran se face la sfârşitul anului 1860 de către episcopul romano-catolic, care îl

înştiinţează pe Ioan Alexi de venitul anual de 600 florini pe seama lui Bran.[32] Succesul obţinut de Petru Bran pentru elevii români din gimnaziul din Satu Mare capătă valoare de simbol din perspectiva susţinerii eforturilor naţionale ale românilor din regiune, devenind un exemplu de urmat pentru protopopul Băii Mari, Theodor Szabó.[33]

Un alt punct de interes a lui Bran, imediat după obţinerea acceptului din partea autorităţilor privind deschiderea catedrei la gimnaziul superior din Satu Mare, a fost legat de creşterea progresivă a numărului de ore de studiu alocat limbii române în programa şcolară a elevilor. Şi în acest caz poate fi lesne observată ambiţia lui Petru Bran, nu numai de a nu pierde ceea ce reuşise să obţină până în acel moment, ci şi de a eficientiza şi augmenta eforturile de învăţare corectă de către elevi a gramaticii limbii române.

La finele primului an de studiu, profesorul Bran ţinea să transmită Ordinariatului din Gherla progresul îmbucurător făcut de cei 46 de tineri români gimnaziali în limba maternă de anul trecut şi propunerea ca de anul acesta (1860 – n.n.) limba română să se studieze 4 ore săptămânal[...] să se ţină prelegeri în toată săptămâna miercuri după amiază două ore şi sâmbătă după amiază două ore.[34] Bran îşi exprima nemulţumirea legată de faptul că propunerea limbii române până acum nu a căpătat o justă şi meritată remuneraţiune, adresând în consecinţă rugămintea ca episcopul să se îndure a rezolva de la Înaltele Locuri soluţiunea profesorală.[35] Răspunsul primit epistolei sale la 24 octombrie 1860 lasă se întrevadă atitudinea Gherlei faţă de cele amintite, iar în privinţa remuneraţiunii pentru osteneala pusă ca profesor de limba română acolo [...] de nou s-au urzit la Locurile mai Înalte şi sperăm foarte că vom primi răspuns favorabil; [36] în caz contrar, angajându-se să-i trimită lui Bran un ajutor bănesc. Abia în luna decembrie 1860, alături de asigurarea că şi pe viitor nu vor înceta a face paşii cei trebuincioşi pentru strădarea renumeraţiunii, au putut fi expediaţi 50 fl. v.a., ca ajutor din partea episcopiei, iar din partea „Locurilor mai Înalte" suma de 80 fl.[37]

Începând cu anul 1861, părintele-profesor Bran a solicitat ridicarea la 6 ore săptămânal a prelegerilor de limba română şi la 8 numărul de ore de religie. [38] După ce obţine acordul corpului profesoral al Liceului catolic din localitate,[39] Petru Bran se adresează Locumtenenţei Ungariei pentru a obţine acordul propunerii ca în planul scolastic pe anul venitoriu limba română să aibă 6 ore pe săptămână.[40] De susţinere beneficiază şi din partea Ordinariatului gherlean, care se adresează în acest sens Consiliului regesc al Ungariei la data de 2 august 1861.[41]

Ca urmare a creşterii treptate a numărului de ore de limba română din programa şcolară a elevilor români de la gimnaziul superior din Satu Mare, începând cu anul şcolar 1861-1862, liceul este clasificat în rândul liceelor mixte, având recunoscute două limbi de predare: maghiara şi româna. Acest fapt a stârnit indignare în rândul profesorimii de limbă maghiară care activa în cadrul liceului, elocventă în acest sens fiind şedinţa corpului profesoral ce s-a ţinut la 22 februarie 1862.[42] Dezbaterile purtate cu ocazia acelei reuniuni, din cadrul cărora nu au lipsit acuzele şi chiar jignirile la adresa profesorului Bran, s-au finalizat prin înaintarea unei adrese de protest forurilor de învăţământ superioare din Oradea, prin care se condamna menţinerea clasificării liceului din Satu Mare printre cele cu predare în două limbi.[43] Doar Petru Bran, în calitate de profesor titular al catedrei de limba română, a exprimat o opinie separată de a celorlalţi profesori, în care arăta utilitatea şi necesitatea învăţării limbii române de către elevii din acel liceu,[44] punct de vedere pe care l-a făcut cunoscut Ordinariatului din Gherla la 25 februarie, solicitând şi de această dată suport eforturilor sale.[45]

Nu poate fi trecută cu vederea legătura sau chiar impulsul dat de acceptarea predării limbii române elevilor din gimnaziul sătmarean şi introducerea aceleiaşi limbi în Biserică, la oficierea serviciilor divine. Iată cum îşi prezenta nobila cauză parohul locului:

Ridicându-se catedra de limba română în gimnaziul din Satu Mare, n-am întârziat limba română a o introduce şi în Biserica parohială greco-catolică de aici, de unde cu multă daună atât spirituală cât şi materială fusese exilată. Sinistra opiniune a multora că predicile de aici ar fi scandalizat poporul maghiarizat, nici nu s-ar fi putut altmiteri şi mai pe uşor înfrânge decât cu ridicarea catedrei de limba română aici în gimnaziu care atât de luminat arată existenţa şi documentele lipsa cunoştinţei limbii române şi până acum, dar apoi după ce se va sistematiza această catedră, cât avem de sperat de la dânsa,

mai ales prin jurul acesta?

În limba română, dară, aici am predicat de mai multe ori spre plăcerea poporului numeros, stătător în mare parte din români de peste sate, împământeniţi aici.

Succesul acesta dorit nu s-a ajuns fără toată opoziţia, căci unii dintre ruteni îndată au început a murmura în contra predicilor româneşti dar după o capacitare solidă, totuşi se vede că s-ar mai fi împăcat cu ele, spunându-se acelea acum, mai rar în limba maghiară.[46]

La începutul anului 1861 se înregistra solicitarea unei părţi a poporenilor greco-catolici din Satu Mare ca predicile să meargă în Biserica de acolo şi în limba maghiară, semn că se generalizase exerciţiul folosirii limbii române în Biserică. Petru Bran le-a răspuns ferm, apărând dreptul limbii române pe baza principiului numeric al românilor din comitat.[47] O situaţie similară apare în 1862, când Bran înştiinţează Ordinariatul gherlean cu privire la formularea unei părţi a credincioşilor săi care ar dori a introduce în Biserică limba maghiară în cele sfinte.[48] Răspunsul primit la scurtă vreme de la centrul eparhial îl îndeamnă pe protopop să-i încurajeze pe acei credincioşi a scrie la Ordinariat întrucât cererea lor nu se va aproba nicicând.[49]

Relatările despre modificările în programa şcolară a elevilor sau despre situaţia acestora la învăţătură erau transmise cu regularitate episcopiei, pentru ca aceasta să-şi ofere de fiecare dată concursul la rezolvarea problemelor care apăreau. De pildă, la începutul anului şcolar 1866-1867, profesorul Bran făcea cunoscut programul gimnaziului din Satu Mare după care învaţau elevii români înscrişi acolo:

Ieşind de sub tipar clasificaţiunea şi programa gimnaziului din Satu Mare de pe anul scolastic 1865-1866, din plăcută datorie mă ţin de aceea a vă susţine un exemplar din care vă veţi îndura a cunoaşte toată starea institutului acestuia, care în multe privinţe ne interesează pe noi românii, mai ales că nu este alt gimnaziu complet în alcătuirea diecezei Gherlei.

În gimnaziul acesta au învăţat anul trecut 62 de studenţi români greco-catolici dintre care Mihail Trippon din clasa a VIII-a a repausat în D!; Petru Kiss din clasa a IV-a a intrat în armata cezaro-regească, iar Gavril Coroian din clasa a II-a s-a strămutat la gimnaziul din Careii-Mari.

Tinerii români peste tot, cu toate că au a se lupta cu multe lipsuri şi cu toate că aici se pofteşte exactitate atât în studiere cât şi în comportare morală, au desfăşurat diligenţă şi purtare lăudabilă în toată privinţa.[50]

De altfel, Petru Bran a înţeles să susţină misiunea şcolii şi educaţia tinerilor români prin orice mijloace. La iniţiativa neobositului preot, în Sătmar s-a organizat la 4 aprilie 1867 o conferinţă a „inteligenţei româneşti" din zonă, ocazie cu care s-a încercat perfectarea unor strategii, în special prin organizarea unor colecte periodice pentru studenţii români cu posibilităţi reduse în vederea susţinerii acestora în şcoli pentru a fi apoi apărătorii poporului şi intereselor lui.[51] De altfel, anul 1867, prin perfectarea sistemului politic dualist, i-a stârnit învăţatului preot sătmărean mai multe reacţii, unele dintre ele neascunzând revolta, nemulţumirea şi chiar teama că românii se află în primejdie, fiind abandonaţi, fără prea mare regret, de către împărat. Una din principalele luări de atitudine ale lui Bran în epocă a sugerat oportunitatea ca cei doi mitropoliţi români – greco-catolic şi ortodox – să formuleze în numele naţiunii române un memoriu împăratului în care să ceară la modul imperativ ca, indiferent de regimul politic sub care trăiau, drepturile românilor să fie respectate, iar nedreptăţile pe care le-au simţit multă vreme în trecut să nu se repete.

Ultimul an şcolar în care Petru Bran a mai funcţionat ca profesor de limba română şi religie la gimnaziul din localitate a fost 1875-1876. Problemele de sănătate care îl afectau l-au împiedicat să lucreze cu conştiinciozitatea şi dăruirea pentru care era recunoscut. Iată ce-şi amintea unul dintre elevii lui, canonicul Grigore Pop de la Gherla, din ultimele întâlniri ale studenţilor cu profesor Petru Bran:

Când în anul şcolar 1874-1875 m-am înscris în clasa a V-a liceală, melancolia tăcerii, singurătăţii şi a uitării şi-au înfipt ghiarele în sufletul şi intelectul distinsului bărbat. A încetat orice activitate, una însă nu: venea regulat la ora de limba română. Şedea în scaunul de la catedră fără a se uita în dreapta sau în stânga, îşi cufunda capul, altă dată atât de luminat, în palme, şi fără a grăi un cuvânt, sta nemişcat până când suna, când apoi se ridica şi pleca fără a se uita la noi, ori a grăi un cuvânt. Toate s-au întunecat în sufletul lui, numai simţul datoriei a rămas viu. Aşa a dus-o până în anul 1876 când boala i s-a agravat.[52]

Note

[1]Arhivele Naţionale, Serviciul Judeţean Cluj, Fond*Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla***,** doc. 1772/1866, f 4[r] (în continuare AN SJ Cluj, *Episcopia*).
[2]Datele legate de perioada anterioară anului 1850 au la bază informaţiile care apar la Vasile Scurtu, *Petru Bran, un luptător al trecutului românesc din Satu Mare*, Satu Mare, 1937, respectiv în colecţia de biografii*Zece personalităţi istorice sătmărene*, Satu Mare, 1997.
[3]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1772/1866, f 4[r].
[4]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1985/1865.
[5]Ioan M. Moldovan, *Acte sinodali ale Basericei române de Alba Iulia şi Făgăraş*, tom I, Blasiu, 1869, p. 54.
[6]*Ibidem*, 70-72; Ioana Mihaela Bonda, *Mitropolia Română Unită în timpul păstoririi lui Alexandru Şterca-Şuluţiu*, Cluj-Napoca, 2008, p.28-29.
[7]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 574/1874; doc. 1427/1874; doc. 1743/1874.
[8]*Mişcarea naţională a românilor din Transilvania 1848-1849. Documente*, vol. I, (8 august 1848 – 31 decembrie 1851), Cluj-Napoca, 1996, p. 303-304.
[9]*Ibidem*, p. 304-305.
[10]*Ibidem*.
[11]Pompiliu Teodor, Liviu Maior, Nicolae Bocşan, Şerban Polverejan, Doru Radosav, Toader Nicoară, *Memorandul 1892-1894. Ideologie şi acţiune politică românească*, ed. a II-a, Bucureşti, 1994, p. 215.
[12]*Ibidem*, p. 216.
[13]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1063/1858, f 1[r] – 3[v].
[14]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 12/1859.
[15]*Ibidem*, f. 1[v].
[16]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1061/1858.
[17]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1064/1858, f 1[r-v] – 2[r-v].
[18]*Ibidem*, f 3[r-v].
[19]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 2806/1858.
[20] V. Scurtu, *Petru Bran*, p.46.
[21]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 12/1859.
[22]V. Scurtu, *Petru Bran*, p. 47.
[23]*Ibidem*, p. 47-48.
[24]Scrisoare publicată în*Ibidem*, p. 49-50, dar regăsibilă şi la AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1824/1859.
[25]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 3201/1859.
[26]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 2684/1859.
[27]*Ibidem*, f 2[r].
[28]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 3348/1859.
[29]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 3378/1859.
[3]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 110/1860, f 1[r-v] – 2[r].
[31]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 110/1860, f 3[r].
[32]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 2103/1860; doc. 2343/1860.
[33]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 2344/1860; doc. 694/1862; doc. 1112/1862.
[34]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1845/1860, f 1[r].
[35]*Ibidem*, f 1[v].
[36]*Ibidem*, f 3[r].
[37]*Ibidem*, f 4[r].
[38]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 2456/1862.
[39]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1302/1861, f 1[r] – 2[r].
[40]*Ibidem*, f 2[v] – 3[v].
[41]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 2344/1861, f 1[r] – 2[v].
[42]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 451/1862, f 1[r-v].
[43]*Ibidem*, f 2[r] – 3[r].
[44]*Ibidem*, f 3[v] – 6[v].
[45]La data de 8 martie, Ordinariatul gherlean se adresează Locumtenenţei Ungariei solicitând ca *limba română, egal îndreptăţită cu cea maghiară, să fie folosită în liceu ca limba de propunere*.
[46]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 220/1860, f 1[r-v].
[47]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 44/1861.
[48]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 1600/1862, f 1[r-v].
[49]*Ibidem*, f 2[r].
[50]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 3024/1866, f 1[r].
[51]AN SJ Cluj, *Episcopia*, doc. 2485/1867.
[52]V. Scurtu, *Petru Bran*, p. 14.

Conștiința de a fi român

Dr. ing. Luminița Cornelia ZUGRAVU

Herodot îi menţionează pe tracii din sud-estul Europei ca „cel mai numeros popor din lume după indieni”. Cele trei tăbliţe de ceramică găsite la Tărtăria – Alba, împreună cu alte obiecte, se pare că făceau parte dintr-un cult religios cu o vechime de 7-8 mii de ani.

Tracii din nordul Dunării erau numiţi Daci, Geţi, menţionaţi ca „popor nemuritor”; cei din sudul Dunării, din Bulgaria, Grecia, Iugoslavia erau cunoscuţi ca Macedoneni, din care făceau parte ciclopii, arhitecţii renumiţi ai antichităţii, iar în evul mediu zidari destoinici; Pelasgii sunt menţionaţi ca educatori şi artişti, de la care grecii au învăţat arta sculpturii; Cabirii erau orientatori spirituali. Toţi aveau ca îndeletniciri de bază păstoritul şi agricultura.

Tracii au scris puţin, iar o parte din scrieri au dispărut; sunt de amintit scrierile lui Orfeu, Istoria Ionienilor din Cadmus, o parte din lucrările lui Pindar, care a scris istoria războiului din Peloponez şi care este cunoscut internaţional ca grec.

Istoria, dar mai ales arheologia oferă date concludente că Tracii erau locuitorii sud-estului european înaintea Romanilor şi Grecilor.

„Teogonia lui Hesiod” pare că este o paralelă laică a Genezei din Biblie. Tracul teban se prezintă ca „păstor inspirat de muze”; desigur că a cules tradiţii populare, le-a orânduit cu îndemânare şi talent şi le-a lăsat omenirii.

În Dacia romană au emigrat numeroase grupuri din imperiul roman, urmaţi de slavi şi în afară de năvălitorii consideraţi ca accidentali, greci care au fost asimilaţi pe parcurs de băştinaşi. Poporul a fost încreştinat de preoţi modeşti, ca o altoire pe spiritualitatea localnică a lui Zamolxis. Noi nu avem o dată istorică a încreştinării.

În anul 1420, Cristophoro Buondelmonte, în descrierile sale, îi prezintă pe locuitorii Dachiei ca „oameni paşnici, ospitalieri, care atunci când sunt invadaţi devin ostaşi aprigi”.

Până în secolul trecut, aproape 2/3 din teritoriul României era acoperit de păduri. Munţii şi colinele împădurite au devenit scuturi de apărare şi prieteni devotaţi românilor. Graniţele claselor sociale s-au autodesfiinţat, grupuri mici au format familii mari, păstrând legături între ele, adoptând ca autoritate orientarea bisericii constituită în secolul al treilea. Năvălirile au durat aproape un mileniu. Aceasta este epoca de formare a „Conştiinţei de a fi Român”, timpul de consolidare şi adâncire a spiritualităţii poporului. Unitatea şi ierarhia au fost mijloace practice ale coeziunii – în acelaşi timp locală şi naţională.

În numele acestei unităţi „Dachia Magna”, a realizat Mihai Viteazul prima reunificare. Reunificare plătită, în faţa aroganţei imperiale, cu viaţa.

Trăind în afara istoriei oficiale şi a conceptului de stat constituit, Românii au citit icoanele din biserici şi şi-au îmbogăţit cultura cu folclor, ca şcoală logică a frumosului, iar viaţa spirituală a fost răsfăţată de natură, ca prietenă devotată. Bisericile au devenit loc de educaţie spirituală şi civică; cu toată modestia lor aparentă, au depăşit ca valoare cosmică măreţia palatelor, a cetăţilor şi a catedralelor abundente din vestul european, care au încântat şi încântă pe iubitorii de creaţii artistice, dar nu i-a ajutat pe vestici să dezvolte frumosul etern prin spiritualitate practică cu simplitate şi modestie deosebită.

Păstoritul şi agricultura sunt considerate ca fiind îndeletnicirile popoarelor necivilizate; la Români fac parte din viaţa lor. Amintim celor obsedaţi de magia industriei şi a comerţului că Mântuitorul lumii s-a născut într-o iesle de păstori, primii care I s-au închinat pruncului – Dumnezeu au fost păstori şi El este păstorul omenirii. La sărbătoarea Naşterii Mântuitorului „Trei păstori se întâlniră”… este unul din colindele care se cântă în fiecare casă românească. În Mioriţa, păstorul cântă simbolic „Conştiinţa de a fi Român” ca expresie spirituală a poporului.

Păstorul este legat de sfinţii din calendar:

„La Sfânta Maria Mare
Pleacă oile de-avale
Şi se duc şi nu mai vin
pân'la Sfântul Constantin”…

Agricultura împleteşte simbolic istoria cu belşugul:

„S-a sculat mai an, Bădiţa Traian
Ş'a încălecat pe-un cal cu şaua de aur”…

Iar Pluguşorul continuă cu speranţa

prosperităţii agricole:

… „ Semne bune anul are,
Semne bune de belşug
ca şi brazda de sub plug”…

Vasile Alecsandri a fost proclamat de poeţii neolatini „Regele poeziei” pentru cea mai frumoasă poezie dedicată latinităţii:

… „În ziua cea de judecată
Când faţă'n cer cu Domnul Sfânt
Latina Gintă va fi întrebată
Ce a făcut pe acest pământ,
Ea va răspunde sus şi tare
«O Doamne'n lume cât am stat,
Sub ochii tăi plini de-admirare
Pe Tine Te-am reprezentat»”

În ziua în care inima Românilor va putea vedea Roma lui Remus şi Romulus se va împlini „cuvântul”: „Şi vom fi iar ce am fost şi chiar mai mult decât atât”, Românii regăsindu-şi ordinea, disciplina în pacea şi liniştea astrală, netulburaţi de vuietul furtunii existenţiale.

„Conştiinţa de a fi Român”, chiar dacă nu este trâmbiţată internaţional, este înregistrată în „Cartea Vieţii” din rânduiala divină. Nu sunt, categoric, aleasa pământului, dar fac parte din grupul celor care ţin aprinsă făclia „Conştiinţei de a fi Român”.

În încheiere, ofer cititorilor revistei Eroii Neamului o frumoasă şi tulburătoare poezie:

Cântec din Ardeal

I.V. Spiridon (1944)

În pădurea de la Ip
Nu auzi cirip, cirip…
Numai vântul hăulind
Oase de român jelind,
Vântul şi cu sălciile
Plâng scrâşnindu-şi fălcile.
În pădurea de la Ip
Nu e iarbă, nu-i nisip
Să nu blesteme-n vre-un chip
Domnii răi de prin streini,
Care ne-or sortit slugi la câni,
Domnii ăia de departe
Care ne-or scris cu mâna moarte.
În pădurea de la Ip
Fiarele-au fost om la chip
Şi-or tăiat în chip de prunci
Mai amar decât pe-atunci,
Pe când da Irod porunci
Şi-n bătrâni şi-n fete mari
Ca pe vremuri de barbari.
În pădurea de la Ip
Plânge pasărea ci-rip…
Că-s cărările pustii,
Pustiu drumul către vii;
Prin poeni şi pe coline
Nu mai trec fete ciorchine;
Pe coline şi prin văi
Nu mai chiuie flăcăi
Că sub zare-n satul lor
S-o stâns cântecul de cor,
S-o spart fluierul de soc,
S-o stâns cântecul cu foc.
Numai noaptea-n miez de noapte
Poţi s-auzi sub glie şoapte,
Că s-adună oasele
De la toate casele
Şi sub paltinul bătrân
Ţin târziu sobor păgân
Şi tot roagă şi tot chiamă
Şi tot plâng şi tot blesteamă
Că n-or avut lumânare
Şi nici popă la-ngropare
Şi se pierd împrăştiate
Şi de-ai lor nerăzbunate.
În pădurea de la Ip
Nu auzi cirip, cirip…
Numai vântul hăulind
Oase de român jelind,
Vântul şi cu sălciile
Plâng scrâşnindu-şi fălcile...

O altă eroină legendară, eroina de la Călugăreni

Lt. col. (r) Ioan BĂLĂNESCU

În numărul 4(21) din decembrie 2014, am scris în această revistă despre faptele a două eroine legendare: Ecaterina Teodoroiu, eroina de la Jiu şi Maria Mănciulea, eroina de la Oltul ardelenesc.

Fiindcă în preajma zilelor de 15 august şi 8 septembrie, toate Măriile din ţara noastră sărbătoresc această însemnată zi onomastică, se cuvine ca să prezentăm activitatea unei alte eroine legendare, Maria din Butoieni, eroina de pe Neajlov.

S-a născut în Butoieni, judeţul Giurgiu. Părinţii săi erau crescători de cai, având cele mai vestite herghelii. În această activitate a fost antrenată din fragedă copilărie şi Maria.

Deşi avea numai 19 ani, ştiind să struncască caii, şi-a ales un armăsar murg, iute ca vântul, şi s-a înrolat în oastea lui Mihai Vodă, care lupta pentru realizarea neatârnării faţă de Imperiul Otoman. După victoriile obţinute la Putinei, Stăneşti, Serpăteşti, în anul 1595 a luptat împotriva turcilor conduşi de Sinan paşa, care a atacat din nou oştirea română. Mihai Vodă, având o oaste de 10 ori mai mică, s-a gândit la o strategie care să îi fie favorabilă. L-a întâmpinat pe duşman la Călugăreni, pe râul Neajlov.

Românii au luptat cu dăruire pentru ţara lor, dar puhoiul cel mare al turcilor venea ca dintr-un izvor fără sfârşit. Au trecut pe podul de peste apa Neajlovului. Sinan paşa se credea biruitor şi acţiona triumfător. Pe la amiaza zilei de 13/23 august, Mihai Viteazul, având alături pe Baba Novac, pe fraţii Buzeşti şi pe Maria din Butoieni, atacă forţând puhoiul turcesc să se îngrămădească pe pod şi în mlaştinile Neajlovului.

Maria îl aude pe Sinan paşa că a ordonat să fie înălţat „Steagul cel sfânt". Se spune că acesta era un steag mare, verde, pe care turcii îl înălţau când pericolul înfrângerii era mare şi, arătându-l soldaţilor, care-l credeau sfânt, se îmbărbătau în luptă până la victorie. Ea a auzit cum striga Sinan paşa: „Luptaţi pentru sultan, pentru marea noastră împărăţie!"

Auzind acestea, Maria, pe murgul său, cu o sabie uşoară şi scut tare, s-a avântat în luptă, l-a doborât pe stegar, a luat steagul şi l-a aşternut la picioarele lui Mihai Vodă, vestind că turcii s-au descumpănit, au fugit pe pod şi în mlaştini. Mihai Vodă l-a lovit pe Sinan şi i-a rupt şi ultimii doi dinţi pe care îi mai avea, prăvălindu-l în mlaştină. Scos din mlaştină de către căpitanii săi, Sinan a ordonat retragerea. Maria urmărea învălmăşeala produsă în rândul turcilor pe timpul retragerii peste Neajlov. Numeroase turbane şi alte fragmente din veşmintele lor pluteau pe apa Neajlovului înroşită de sângele vărsat. În mlaştini erau numeroase cadavre.

Maria a aflat că un alt general cu numele de Hasan paşa, s-a împotrivit ordinului dat de Sinan paşa pentru retragere şi a ordonat turcilor să continue lupta sub conducerea lui, considerându-se cel mai vestit general, care nu admite înfrângerea. Ea a raportat această informaţie voievodului. Acesta a ordonat urmărirea turcilor şi continuarea luptei. Cu barda sa ţinută în mâna stângă, l-a căutat pe Hasan. De multe ori iataganul turcului şi barda lui Mihai Vodă s-au ciocnit. Turcul voia sa îi taie gâtul, dar „ghiaurul" s-a dovedit mai viteaz şi mai iscusit în luptă, astfel că, înţelegând acest lucru, a întors calul şi a luat-o la fugă pe lângă marginea pădurii. Mihai vodă s-a luat după el strigând: „Stai paşă! Nu fugi ca un laş! Stai să ne batem în luptă dreaptă!" Dar el fugea de mânca pământul. Această scenă l-a inspirat şi pe George Coşbuc, care, în poezia Paşa Hasan, scria:

Stai paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun,
Că nu te-am găsit nicăirea,
Stai paşă! să piară azi unul din noi.

Maria, văzând scena, a înjghebat repede un plan. De pe vremea când păştea caii în pădure, cunoştea toate potecile şi cărările din acest câmp de bătălie. A pornit pe cărarea ce-a mai scurtă, a luat de la o casă unelte de săpat şi câţiva feciori, au ieşit la capătul pădurii, au săpat repede un şanţ destul de adânc la capătul drumului pe unde venea Hasan şi l-a camuflat cu crengi. S-au ascuns în tufiş şi au urmărit ce se întâmplă.

În goana sa, calul lui Hasan n-a evitat obstacolul creat, s-a prăvălit în groapă şi l-a aruncat pe stăpânul său dincolo de şanţ. Văzând că „ghiaurul" se apropie, s-a ascuns în mărăciniş ca să nu fie găsit. Maria, din ascunzătoarea sa, a auzit toată discuţia dintre urmărit şi urmăritor. În pauza de după victorie povestea cu mândrie fragmente din discuţii:

Hasan s-a sculat şi, cu capul plecat, a zis: „Ghiaurule, până în clipa asta eu am fost cel mai mare viteaz! Acum nu mai sunt, fiindcă tu mi-ai stins această faimă, nu mai cutez să mă lupt cu tine. Te rog, iartă-mă!"

Mihai vodă i-a zis: „Ţi-e dragă viaţa, Hasane?"

„Mi-i dragă, ghiaure!"

„Atunci, ţi-o las. Cu o condiţie: Să juri că n-ai să mai vii niciodată să lupţi împotriva ţării mele şi să dai pentru visteria mea 10 pungi de galbeni!"

„Jur şi dau!"

Maria a continuat zicând: Vedeţi? Mihai vodă, pe lângă faptul că e viteaz, este înţelept şi măriminos cu cei înfrânţi, ostaşii aplaudând aceste spuse.

Mihai vodă, văzând că şi fetele ştiu să lupte pentru ţară, a numit-o căpitan şi i-a dat misiunea să asigure garda doamnei Stanca. I-a dăruit o moşie în Butoieni şi bani ca să construiască o casă.

L-a însoţit pe Mihai în luptele de la Şelimbăr, unde a obţinut victoria şi a realizat unirea Transilvaniei cu Ţara Românească.

Când oastea lui Mihai Viteazul a pornit peste munţi, prin trecătoarea Oituz, ca să unească şi Moldova cu cele două ţari, căpitanul Maria era alături de voievod, la fel ca Baba Novac şi fraţii Buzeşti. S-a mirat mult când a văzut cum oştenii moldoveni îl întâmpinau pe Mihai vodă cu căciulele în vârful suliţelor, strigând: „Trăiască Mihai vodă, care ne scapă de turci şi ne uneşte într-o ţară mare! Trăiască Mihai vodă, domnul tuturor românilor!" Toţi treceau de partea lui.

Oastea lui Mihai a ajuns biruitoare la Suceava. O asemenea faptă de glorie, nu mai săvârşise nici un voievod până atunci.

Când s-a întors biruitor din Moldova, în drum spre Alba Iulia, Maria se mândrea când poporul l-a întâmpinat pe domnitor cu flori şi fluturând steaguri româneşti. Toţi cântau cântece patriotice şi jucau în hori strămoşeşti, bucuroşi că au văzut visul îndeplinit: unirea ţărilor române.

De pe zidul cetăţii Alba Iulia, zeci de tulnicărese şi tulnicari sunau cu putere din strămoşeştile lor instrumente, de se auzea până în cer.

Românii trăiau un moment mare şi înălţător, care nu a fost uitat niciodată. Maria a însoţit pe bătrânul ardelean, care, pe o tavă acoperită cu un prosop de borangic, a oferit Măriei sale să guste din strămoşeasca pâine cu sare şi i-a urat bun venit în cetatea Alba-Iulia. Cu tristeţe, amintim ca această unire nu a fost de durată, numai din mai până în septembrie 1600.

După moartea lui Mihai Viteazu, Maria s-a întors în garda doamnei Stanca. În vechea curte domnească din Târgovişte, se afla un turn înalt, zidit în timpul lui Vlad Ţepeş, care durează şi astăzi.

În acea vreme, hanul tătarilor a năvălit cu oaste numeroasă să prade ţara, atacând curtea domnească. Apreciind primejdia, Maria din Butoieni, împreună cu doamna Sima, soţia căpitanului Stroie Buzescu, au poruncit ostaşilor să ducă în turnul cetăţii: vase cu păcură, pietre şi bolovani, vase cu multă apă şi multe lemne.

Ele au zăvorât porţile şi s-au urcat în turn. De acolo s-au apărat de hoardele tătare care se apropiau să cucerească cetatea. Din turn au aruncat asupra asediatorilor pietre şi bolovani, apă clocotită, obiecte aprinse, au tras cu arcurile săgeţi bine ascuţite.

Ce mare izvor de dragoste faţă de neam şi ţară era în sufletul lor! Apa clocotită, obiectele aprinse au înfierbântat pământul din jurul turnului, au înfierbântat paloşele şi coifurile tătarilor, fiind nevoiţi să le arunce de pe ei şi să se retragă.

Tătarii, văzând atâta curaj şi îndârjire, au renunţat la asediu şi s-au retras, fiind spulberaţi apoi de oastea căpitanului Stroe Buzescu.

Pentru aceste activităţi pline de vitejie, voievodul Şerban Basarab le-a răsplătit şi le-a cerut să lupte până la alungarea cotropitorilor.

Baba Novac - cel mai viteaz general al lui Mihai Viteazul. Destin fabulos, sfârșit tragic și nedrept

Colonel (r) Voicu ȘICHET

Baba Novac a fost cel mai viteaz general al lui Mihai Viteazul. Dintre toți căpitanii străini care au servit în armata lui Mihai Viteazul, figura sârbului Baba Novac se detașează net. Dacă scoțianul John Smith, albanezul Aga Lecca, polonezul Valentin Walawski și secuii Moise Szekely și Albert Kiraly nu erau în fond decât niște mercenari, lefegii interesați doar de banii domnitorului, Baba Novac este singurul căpitan ne-român care a rămas alături de Mihai fără bani, animat doar de prețuirea față de domnitor și de lupta împotriva dușmanilor acestuia.

Haiducii care înspăimîntau otomanii

Căderea sub dominație turcească a popoarelor din Balcani, alături de transformarea acestei regiuni în villayet-uri, a fost umată de instalarea de către otomani a unui regim de opresiune caracterizat prin biruri aspre, jafuri și toată seria de violențe specifice evului mediu și timpuriu. Lipsite de posibilitățile organizării unor armate regulate și dotate performant, popoarele din sudul Dunării au apelat la haiducie drept singura formă de luptă care le era la îndemână. Astfel, haiducia, în Balcani, a apărut sub forma unui fenomen social generalizat în Serbia, Bulgaria, Macedonia și nordul Greciei, pentru a înflori mai târziu și în țările române.

Spontană la început, mișcarea haiducească din Balcani avea să crească în intensitate de-a lungul secolului 16, pentru a se constitui într-o adevărată rezistență armată redutabilă, cu caracter popular. Haiducia a fost cea mai activă și eficace formă de luptă, care a reușit să mențină în conștiința maselor populare cutuma răzbunării, cea care a devenit în Balcani o adevărată tradiție, precum și speranța în libertate, alături de redobândirea independenței propriilor state.

Aliat important pentru Mihai

Detașamentele de haiduci nu erau simple gloate și cuprindeau în rândurile lor o serie de războinici experimentați, duri, mânați în luptă de o ură fără margini împotriva cotropitorilor turci. Inspirați de victoriile în serie ale lui Mihai Viteazul, grupările haiducilor cunosc un reviriment fără precedent. Organizați în cete mici de 15-30 călăreți, ei atacau și se ascundeau mai ușor. Fiecare ceată avea propriul steag și era condusă de cel mai experimentat războinic. Câteodată, cetele se uneau în detașamente mari și atacau chiar orașe și cetăți, cum au făcut deseori în timpul domniei lui Mihai. Există unele documente în acest sens care certifică faptul că numeroase solii ale balcanicilor sosite la Curtea Domnească de la Tîrgoviște arătau domnitorului român că daca el ar trece Dunărea, „sîrbii, bulgarii și albanezii, care sînt de aceeași religie cu dînsul, s-ar uni bucuroși cu el”. Astfel, a fost firesc ca Mihai Viteazul, în politica sa externă, să acorde o atenție deosebită problemelor din sud-estul Europei și, pe de altă parte, ca popoarele balcanice strivite de sistemul pașalâcurilor să vadă în victorile de răsunet ale voievodului valah o excelentă ocazie de a da la rândul lor lovituri aprige Imperiului Otoman.

Ura turcii și apăra creștinătatea

Haiducul care s-a remarcat într-un mod deosebit a fost sârbul Baba Novac. Despre acest erou legendar sunt destul de puține însemnări, mai ales cele privitoare la începutul activității sale. Potrivit documentelor cronicarului Szamoskozy (,,Cronicarul Samoszkozy și însemnările lui privitoare la români (1566-1608), Ioachim Crăciun, Cluj, 1928), Baba Novac s-a născut în satul Poreci, situat pe o insulă a Dunării, în imediata apropierea a cetății Semedria din Serbia, în jurul anului 1520. Unele surse îi dau o descendență valahă, mama sa fiind creditată ca o

descendentă a Basarabilor, iar tatăl său fiind sârb. În satul Poreci, Novac cunoaşte de mic copil umilinţele, cruzimea şi nedreptatea unor stăpânitori străini. Se pare că a învăţat puţină carte în chiliile mănăstirilor din apropiere, deoarece ştia să citească şi să scrie în slavonă. Tânărul Novac devine astfel şi un luptător spiritual, un adevărat apărător al dreptei credinţe ortodoxe în faţa turcilor. Faptul că a avut o motivaţie religioasă rezultă şi din faptul că l-a avut alături, de-alungul întregii sale vieţi, pe preotul Sasca, cu care de altfel a împărţit tragicul său destin.

Bătrân dar „verde"

Baba Novac s-a iniţiat în arta mînuirii armelor de mic copil, în anturajul unui războinic sârb, căpetenie a unui grup de răzvrătiţi locali. Pe lângă abilitatea sa în luptă, izvoarele vremii notează că Baba Novac era un munte de om, de o statură impozantă, care se folosea de forţa sa fizică neobişnuită pentru a băga spaima în duşmani pe câmpul de luptă. Forţa sa herculeană, alături de vitalitatea sa neobişnuită, explică faptul că, la vârsta de 80 de ani, încă se afla în şeaua calului şi participa activ în luptă înarmat cu sabie şi secure. Mintea sa era întodeauna limpede, în ciuda anilor înaintaţi, Baba Novac fiind căpitan al unui grup ce însuma 5.000-8.000 haiduci. În armata voievodului Mihai, avea rangul de general, alături de fraţii Preda şi Stroe Buzescu, banul Mihalcea, banul Manta şi banul Udrea.

Călit pe muntele României din Bosnia

Din cauza sărăciei şi a dărilor pe care nu le putea plăti, precum şi datorită faptului că a muncit din greu timp de 3 ani la ridicarea cetăţii Semendria fără a fi plătit, Novac se gândeşte să plece în pribegie. Cronicile spun că sârbul era un bărbat care nu „scotea căciula în faţa nimănui". Se spune că autorităţile turceşti au trimis un grup de 10 ieniceri care l-au prins şi l-au bătut crunt până când Novac, într-un acces de disperare, s-a ridicat şi s-a repezit asupra torţionarilor săi pe care i-a învins fără drept de apel. Pe căpetenia grupului a ucis-o izbind-o repetat de pământ până când i-a sfărâmat oasele. După o asemenea faptă, tânărul Novac se refugiază pe Valea Timocului unde organizează o bandă de haiduci alcătuită din români timoceni, sârbi şi bulgari. Aflat la conducerea acestei cete de luptători dornici de răzbunare, Baba Novac zdrobeşte pe turci la Cladova, cetatea timoceană Florentin şi la Vidin. O mare parte a activităţii sale o desfăşoară în vilayet-ul Bosnia, pe muntele verde al României (U zelenoj gori Romaniji). B. P. Haşdeu susţine că „pe blestematul munte România, Baba Novac a petrecut vreo 40 sau 50 de ani, către care adaugându-se alţi vreo 20 sau 30 din viaţa sa de la Poreci, rezultă că Baba Novac era octogenar, când victoriile lui Mihai Viteazul au deşteptat speranţa în sufletul său, chemându-l din codrii Bosniei spre un alt câmp de luptă, într-o altă Românie".

Începutul unei frumoase prietenii

În aceeaşi perioadă în care s-a remarcat Baba Novac în Balcani, îşi desfăşura activitatea un alt căpitan de haiduci. Originar din Dalmaţia, răguzan după neam, haiducul Deli Marcu conducea la rându-i un grup de 1.500 de luptători. Între cei doi eroi se va lega o strânsă prietenie şi vor lupta împreună pe multe câmpuri de bătălie sub comanda lui Mihai Viteazul. Vestea că domnitorul Valahiei, Mihai, a întors armele contra Semilunii, a ajuns imediat la urechile celor doi războinici. Prima întâlnire dintre cei trei are loc undeva în zona Vîrşetului, unde Mihai Viteazul, însoţit de căpitanii Ghenţea, Răcea, Vasile Mîrza, Simion şi Pătru din Copăceni, este întâmpinat cu bucurie de căpeteniile sârbeşti: banul Sava, căpitanul Dochian, cneazul Duşan şi haiducul Baba Novac. Mihai cunoscuse dârzenia răsculaţilor sârbi. După echipamentul de luptă, calitatea armelor şi experienţa de luptă, domnul român îşi dăduse seama că sârbii sunt soldaţi excelenţi. „Ne sînt fraţi şi pot apăra ţara din coastă, pot scufunda corăbiile turceşti care vin pe Dunare, pot hărţui drumurile Balcanilor", explica Mihai Viteazul căpitanului Vasile Mîrza.

Victorii de unul singur

La sfârşitul adunării, voievodul Mihai a primit jurământul de credinţă din partea tuturor conducătorilor răscoalei antiotomane a sârbilor. Jurământul este întărit de episcopul Teoharie al Vîrşetului. Baba Novac a fost puternic impresionat de personalitatea lui Mihai Viteazul. Bătrânul sârb l-a iubit şi preţuit toată viaţa pe ilustrul conducător român. La un moment dat, garda personală a Viteazului era alcătuită din haiducii sârbi ai lui Novac. Conform izvoarelor, sigurul regret al lui Baba Novac era legat de vârsta sa, haiducul octogenar mărturisind de nenumărate ori că şi-ar fi dorit să-l fi întâlnit pe Mihai când era mai tînăr. În toate marile bătălii ale Viteazului, braţul lui Baba Novac era în toiul luptei. Niciodată nu s-a lăsat impresionat de superioritatea numerică a duşmanului. A atacat cetatea Plevnei alături de doar 1200 haiduci, ocazie în care reuşeşte să ia mulţi prizonieri, printre care soţia şi cei doi copii al bogatului paşă Mohamed Mihailoglu. „Ţinută cu

omenie şi nesiluită de haiduci", cum spune cronicarul Balthasar Walther, turcoaica şi copiii săi sunt răscumpăraţi de otomani contra sumei de 500.000 galbeni. În primăvara anului 1595, în fruntea a doar 600-700 haiduci, Baba Novac trece Dunărea şi mărşăluieste până în Munţii Sarplanina, unde aşteaptă oastea condusă de Hasan Paşa, care traversa munţii pentru a face joncţiunea cu armata sultanului lângă Sofia. Într-o ambuscadă, Baba Novac atacă şi distruge întreaga armată turcescă, luându-i acesteia toţi caii, cămilele, tunurile şi o mare sumă de bani. În plus, majoritatea turcilor sunt ucişi în munţi.

Generalul care a decis victoria de la Şelimbăr

Şi episodul victoriei de la Şelimbăr se leagă de Baba Novac. Haiducul sârb nu mai suporta tratativele episcopului Malaspina, sol al lui Andrei Bathory, şi atacă prin surprindere. A fost momentul hotărâtor al bătăliei. Aflat în linia întâi, s-a bătut şi a învins toţi căpitanii de oaste ai armatei ungurilor. Ştefan Lazăr, Peter Huszar, Ştefan Csaki, Moise Szekely şi Gaşpar Kornis sunt umiliţi de bătrânul de peste 80 de ani. Armurile învinşilor sunt depuse personal de Novac la picioarele lui Mihai Viteazul. În anul 1600, timis de Mihai în Banat, Baba iese victorios într-o serie de lupte. Ajuns în Moldova, în urmărirea lui Ieremia Movilă, ocupă această provincie românească şi cucereşte Iaşul. Luptă neobosit până în Hotin şi Camenița. La Năieni, lângă Ploieşti, se luptă cu polonezii. Luptele de la Sărata şi Bucov îl au din nou în prim plan.

Răzbunarea lui Csaki

În timp ce Mihai Viteazul se afla la Viena, alungat de la domnia celor trei ţări româneşti, în ianuarie 1601, nobilii unguri din Transilvania pregătesc o răscoală. Astfel, conducătorul nemeşilor maghiari, căpitanul Ştefan Csaki, duşman personal al lui Baba Novac încă de la Şelimbăr, trimite un corp de oaste să atace prin surpindere tabăra haiducului de la Lipova, în Banat. În acestă mişcare, Csaki urmăreşte să se răzbune personal pe bătrânul sârb pentru înfrîngerea de la Şelimbăr, în timp ce nobilimea ungurească urmăreşte să-l lipsească pe Mihai de cel mai capabil general al său. Baba Novac este prins şi, în urma unui simulacru de proces, împreună cu preotul Sasca, sunt învinuiţi de colaborare cu turcii şi condamnaţi la moarte. Sadismul nobililor unguri iese încă odată la iveală pe data de 5 februarie 1601, când Baba Novac şi prietenul său de o viaţă, preotul Sasca, sunt aduşi în piaţa din mijlocul cetăţii Clujului, actuala Piaţă a Unirii din Cluj Napoca. Călăii primesc ordinul de a face supliciul bătrânului haiduc cât mai îndelungat şi dureros, pentru ca nemeşii să se poată delecta mai mult timp cu chinurile luptătorului pe care l-au urât cu o demenţă neomenească.

Schingiuit şi tras în ţeapă

Cronicile spun că la ora 10 dimineaţa, Baba Novac este adus în lanţuri pe platfoma de execuţie. Călăii au început cumplita execuţie prin jupuirea de piele a celor doi eroi. Baba Novac este legat apoi de două grinzi şi spânzurat deasupra unui rug, călăii aruncînd din când în când cu apă peste el pentru a-i prelungi chinurile. Baba Novac nu scoate niciun ţipăt sau vaiet de durere. Impresionat de cruzimea torturii, cât şi de bravura cu care înfrunta chinurile cumplite bătrânul trecut de 80 de ani, cronicarul italian Ciro Spontoni consemnează că supliciul şi moartea lui Baba Novac au durat o oră şi jumătate. Sadismul nobililor maghiari nu se opreşte aici. Csaki ordonă tragerea în ţeapă a trupurilor lipsite de viaţă ale celor doi după care, aceiaşi nobili se pun pe un ospăţ urmat de o beţie. A doua zi compun o poezie intitulată „Cînd a răbdat Baba de frig în gerul iernii", în care comentează batjocoritor modul în care corbii au mâncat din cadavrul lui Novac.

Pomenit de Mihai dar şi de turci

Cronica adminstrativă a oraşului Cluj, consemnează la rându-i că „am dat ţiganilor pentru că au schingiuit, au torturat, au fript şi au tras în ţeapă pe Baba Novac şi pe preot, celor doi călăi, 3 florini. Am plătit lui Luca Aksi pentru că a cioplit ţeapa pentru Baba Novac, 20 de florini". După victoria de la Gurăslău, Mihai Viteazul este din nou stăpân pe Transilvania şi Ţara Românească şi poposeşte la Cluj la începutul lunii august 1601. Ungurii din Cluj se supun pe loc armatei lui Mihai, o parte din nobilii vinovaţi de moartea lui Novac reuşind să fugă la timp, iar ceilalţi devin linguşitori şi se înghesuie să jure credinţă noului stăpân al Transilvaniei. Mihai oficiază o comemorare solemnă, urmată de o pomană în amintirea eroului sârb. Pe Bastionul Croitorilor din Cluj, Mihai Viteazul arborează toate steagurile câştigate în luptă de Baba Novac. Vestea morţii sale îngrozitoare i-a impresionat până şi pe turci, sultanul Mehmet al III-lea apreciind, într-o notă personală, că sfîrşitul unui astfel de războinic trebuia să fie pe câmpul de luptă, nu schingiuit de alţi ghiauri laşi.

sursa: monitorfg.ro; sursa foto: matricea.ro

Jertfa lui Pintea Viteazu și recunoștința urmașilor

Conf. Univ. dr. Col. (r) Aurel V. DAVID

Precum se știe, în primăvara anului 1703, principele Francisc Rákóczi al II-lea**,** în vârstă de 26 de ani, a declanșat în părțile Tisei de Sus, o *„luptă de eliberare națională”* împotriva habsburgilor, cunoscută sub numele de răscoala curuților**.**[1] În acel moment, **Pintea** și o ceată de haiduci era ascuns în ***Munții Meseșului,*** pregătind noi acțiuni haiducești. Alături de el se aflau *fârtații* săi **Balica, Crăciun, Vili, Bucur, Dragulea, Negru Vasile, Suhai, Breb Lupu, Lanțoș, Ion, Bekassy Andrei** etc.[2]

NOTĂ: Cronicarul Gheorghe Șincai a descris astfel alăturarea lui Pintea oștirii curuților: *„Francisc II Rakoți, fiind în vârstă de 26 de ani, după ce s-a rugat de hoții cei la anul trecut zișі ca să vină din Polonia și să se însoțească cu cei ce sînt gata a muri pentru mântuirea patriei, au trimis cărți zădărîtoare la unguri și steaguri la hoți, cu poruncă ca acelea să nu le întindă mai înainte de a căpăta o a doua poruncă și țeara să nu o prădeze, ci hoții nebăgând în seamă porunca aceasta, au întins steagurile lor și au început a prăda bisericile și pe nobili. De aceea, comitul Alexandru Karoli, Ispravnicul Comitatului Sătmariu, cu gloatele sale, au bătut pe hoți la satul Dolha, și tăind 170 din dânșii au luat trei steaguri de ale lui Rakoți și le-au dus la Beciu sau Viena. Iară Rakoți, la începutul lui iunie, intrând în Ungaria, pe cei răspândiți i-au adunatu (din hoți făcând rebeli sau curuți) și în 7 iunie din Muncaciu, nouă cărți au împrăștiatu prin Ungaria, în care se arăta că ar avea cădința de a se bate pentru mântuirea Ungariei”.*[3]

La acest semnal de luptă, haiducul **Pintea** a făcut cauză comună cu **Francisc Rákóczi al II-lea** în lupta pentru mântuirea *patriei*, dar mai ales pentru mântuirea neamului său,[4] aflat sub cnutul marii nobilimi ungare și sub presiunea bisericii catolice. Astfel, **Pintea** a devenit ***căpitan în oastea curuților***, comandând cetele de haiduci valahi. În acel context, muzicanții haiducilor au creat o melodie deosebită, numită în epocă ***„Marşul lui Racoczi”****,* cântat de haiducii lui **Pintea** (astăzi se numește *„Marșul miresei”).* În primăvara anului 1703, mai multe orașe din nordul Transilvaniei, respectiv Zalău**,** Sătmar**,** Bistrița**,** Dej**,** Sighet - au căzut în mâna răzvrătiților. Haiducii conduși de **Pintea** au ocupat cetățile în ființă sau cele abandonate din zona Someșului sălăjean și a Codrului Sătmarului:

- ***cetatea Aranyos*** de pe dealul ***Ingust*** (*Angust*), din *„Poarta Someşului”*, de unde au reuşit să controleze *valea Someșului* până la ***Jibou***; din acele vremuri cetatea a fost numită de către localnici, ***Cetatea lui Pintea*****;**

- cetatea de la ***Odești***, aflată la poalele ***Culmii Codrului***, lângă ***Ardud***, legată printr-un tunel de ***Cetatea Ardud;*** legenda spune că în subsolul acelei cetăți, **Pintea** şi-a construit pivniţe pentru ascunderea armamentului și proviziilor;

- ***cetatea Crucişor*** (jud. Satu Mare), abandonată de autorități, situată pe o culme aflată la 6 kilometri sud-vest de satul ***Crucișor***; legenda spune că cetatea avea un tunel de refugiu secret (care n-a fost descoperit!) și că aici s-a refugiat **Pintea** din calea cătanelor; culmea pe care a fost înălțată cetatea a fost numită ulterior de către localnici ***Dealu' Pintii***, iar cetatea - ***Cetatea lui Pintea Viteazu.***

Acțiunile haiducilor conduși de **Pintea** în ***Maramureș***, îndeosebi în zona ***munților Budeștilor*** au îngrijorat Guvernul ***Transilvaniei***. În consecință, în 29 iunie 1703, acesta a cerut autorităților comitatelor ***Solnocul Interior și Maramureș***, precum și districtelor ***Chioar și Bistrița,*** să-și unească eforturile pentru a-i urmări și nimici pe *haiducii valahi*.

1. Moartea nedreaptă a lui Pintea

Pentru sprijinirea acțiunilor lui **Francisc Rákóczi al II-lea, Pintea** a atacat orașul ***Baia Mare,*** așezat în depresiunea cu același nume, pe cursul mijlociu al *râului Săsar*, la poalele ***Munților Gutâi***. Practic, din anul 1541 orașul intrase sub jurisdicție austriacă, fapt care a determinat modificări în plan administrativ. *Diploma Leopoldină* din anul 1691 a consfințit trecerea cu toate drepturile și obligațiile orașului ***Baia Mare*** în Imperiul habsburgic, apoi orașul a fost întărit cu bastioane puternice.

Pentru cucerirea ***Băii Mari*** au venit curuții chioreni, dar și **Pintea** cu cetele sale de haiduci. În memoriile sale, **Francisc Rákóczi al II-lea** avea să consemneze: *„o veste prea plăcută m-a cuprins, căci Pintea, lotrul faimos din Meseș, de origine valah, să-şi dovedească credința ce-mi păstrează, tăbărâse sub zidurile cetății Baia Mare…Voia sau să ocupe cetatea în numele meu sau să silească*

locuitorii să treacă de partizani ai mei”. [5] Deci, pentru căpetenia supremă a curuților, **Pintea** era ***lotrul faimos din Meseș, de origine valah.***

În 13 august 1703, curuții au cerut orașului **Baia Mare** să capituleze. A doua zi orașul s-a predat, însă, din cauza unei neînțelegeri, s-a produs o încăierare, în timpul căreia, un glonte a stins viața lui **Pintea**. Potrivit unor documente oficiale, el a fost împușcat mortal în ziua de 14 august 1703, în fața porții de sud a orașului, în apropiere de Bastionul Măcelarilor. În procesul-verbal încheiat la 14 august 1703, se confirmă că haiducul **Pintea** a fost ucis lângă *Turnul Măcelarilor*:[6]

**NOTĂ: *„Căpitanul de curuţi din Sighet Majos Janos, prin două scrisori trimise conducerii acestui oraş* (Baia Mare) *cerea sub aspre sancţiuni: nimicirea bunurilor-împuşcarea femeilor şi copiilor şi tragerea în ţeapă a conducătorilor oraşului, în primul rând să se supună, în al doilea rând să-i trimită 3 sau 4 tone de pulbere, 100 de taleri, cartuşe cât mai multe, postav, alimente şi altele. Oraşul n-a suferit nici o pagubă, pentru că Majos Janos cu oastea sa a luat altă direcţie. Dar alţi curuţi, locotenenţii Bekessy Andrei, Lanţoş Janos, Balica Urszuly cu două companii şi acel vestit tâlhar Domnişorul Pintye de Hollomezo* (Măgoaja, n. ns.) *care făcuse dovadă prin alţii a calităţii sale de partizan a lui Francisc Rákóczi, oprindu-se la Poarta Maghiară a oraşului* (lângă Turnul Măcelarilor de azi, n. ns.)*, au pretins stăruitor conducerii oraşului să se supună Principelui. Fiind seară, ambele părţi au predat ostateci, şi luarea hotărârii a fost amânată pentru dimineaţă, când părţile au căzut de acord în sensul cererii formulate de curuţi, cu menţiunea să se trimită o delegaţie la Fr. Rákóczi pentru a-i face cunoscută hotărârea luată.*

Curuţilor li s-au trimis din oraş 7 căruţe de pâine, carne şi butoiaşe de vin. Fără să se cunoască motivele, curuţii au aruncat pâinea şi carnea, au spart butoiaşele cu vin şi s-au îndreptat furioşi spre partea exterioară a cetăţii pe care au dărâmat-o. Între aceşti curuţi primul a fost susnumitul Pintea. El însuşi a lovit poarta, împotriva protestelor repetate ale curuţilor din oraş, ce au fost daţi ca ostateci. În toiul acestui atac dat de Pintea, căci tovarăşii săi au rămas în urmă, curuţii ostateci au îndemnat pe orăşeni să răspundă împuşcăturilor repetate din afară. Orăşenii au luat armele şi au tras. În timpul luptei, Pintea a fost lovit şi a căzut înaintea acelei porţi. Corpul său, ca cel al unui hoţ, a fost îngropat fără ceremonie, lângă gardul din interiorul cetăţii”.[7]

În *Memoriile* sale, prințul **Francisc Rakoczy al II-lea** a scris că locuitorii orașului ***Baia Mare***, care capitulaseră *„l-au primit în orașul înconjurat de ziduri păzite de tunuri, însă trupele lui Pintea au început să asuprească locuitorii. Aceștia s-au unit pe dată pentru a-și apăra familiile și bunurile, și au ucis pe Pintea și însoțitorii săi. Cu toate acestea orașul trimise reprezentanți pentru a-și arăta atașamentul lor și pentru a se supune ascultării mele”*. [8] Însă, motivul atacului curuților a fost faptul că ***mâncarea şi vinul date de băimăreni erau otrăvite***.

Există și varianta potrivit căreia, în 14 august 1703, **Pintea** a fost doar rănit și capturat, fiind împușcat în 22 august 1703, la ordinul sau chiar de către consilierul **Decsy Istvan** din Magistratura orașului ***Baia Mare*** și înmormântat pe locul rezervat răufăcătorilor. **Francisc Rákóczi al II-lea** a ordonat o anchetă pentru descoperirea asasinilor, însă aceştia devenind în răstimp unii din cei mai buni partizani ai revoluţiei curuților, ancheta s-a muşamalizat. [9] Istoricul ungur **Márki Sándor** a ajuns la concluzia că **Pintea** ar fi fost rănit şi *„căzând prizonier“* ar fi fost ucis *„de senatorul Ştefan Decei“* la 22 august 1703.[10]

Legendele care s-au născut pe marginea acestui moment tragic dau explicații diferite referitoare la cauzele morții lui **Pintea**:

- a fost trădat de un alt haiduc pentru 500 de taleri, bani promiși de împăratul **Leopold** I (legenda din ***Măgoaja***);

- a fost trădat de ibovnica (*„drăguţa”*) lui, căreia i-a destăinuit că pe el nu-l străpunge glonțul decât dacă-l *„puşcă”* cu trei grăunțe de grâu sfiinţit *„subsuoara mâinii stângi”*(legenda cheudeană);

Legendele au redat, pe fond, aceleași arme care au secerat viața **Pintii,** acesta fiind împușcat:

- *„Cu tri spice de grâu sfânt / Ş-un plumbuţ mândru de-argint / Tare în armă-ndesat / Şi la peptu-mi aţintat”;*

- *„C-un plumbuţ mare de-argint / Şi tri sire de grâu sfânt, / Tri grăunţă de săcară, / La Pintea, la susnoară”*;

- *„Cu tri cuie de potcoavă / Tri grăunţă de grâu roşu /*

Şi cu trei de mădzăriţă”.

Folclorul a păstrat și o explicare realistă a vulnerabilității lui **Pintea**. Potrivit acesteia, el putea fi răpus doar prin spărtura unde ***„zalele”*** erau rupte, adică:

„Subţioara de-a stânga /

C-acolo-i ruptă-o za”.

Balada populară ***Pintea Viteazu*** exprimă o realitate virtuală: **Pintea** ar fi fost conștient că a fost

vândut de ortaci. Înainte de a-şi da obştescul sfârşit, el le-a dat sfaturi ortacilor săi să plece în codru verde, să ţină toţi laolaltă, să nu se încreadă în nimeni şi să-i taie părul pentru a fi mărturie trecerii sale prin această lume:[11]

Trei voinici s-au şi d-aflat,
Părul lui de i-au tăiat:
Unu-i Gheorghe Sălăgeanul,
Altu-i Mitru Ardeleanul
Şi cu Ion Moldovanul.
Ei părul că i-au tăiat,
În poartă l-au aşezat,
Pintea să se pomenească
În cea ţară ungurească
Şi-n ţara ardelenească;
De români fie horit
Şi de străini pomenit!

Documentele oficiale afirmă că trupul său a fost îngropat ca al unui *hoţ*, fără ceremonie, lângă gardul din interiorul cetăţii. Însă, ortacii săi i-au dezgropat trupul şi l-au înmormântat într-un loc aflat pe serpentinele de coborâre din pasul ***Gutin*** spre Baia Mare (puţin mai jos de hanul *Pintea Viteazul*). Într-un loc situat în pădurea dintre satele ***Glod*** şi ***Văleni*** se află o grămadă de pietre, numite în grai local *mâgle* (ung.=*rug*), în fapt o grămadă de pietre acoperă mormântul haiducului care l-a trădat (sau ucis) pe **Pintea**. Până în ziua de astăzi, oamenii care trec pe la *Mâgle* aruncă o piatră pe grămada care acoperă mormântul, pentru a-l împovăra pe nelegiuit, zicând: *„Aici e îngropat glodeanul care l-a vândut pe Pintea”*.[12]

2. Moştenirea Pintii şi răsplata urmaşilor

După moartea lui **Pintea**, foştii săi ortaci au continuat să lupte sub flamura lui **Francisc Rákóczi al II-lea.** O legendă ucraineană păstrată în satul ***Izak*** vorbeşte de acţiunile haiducului **Pintea**. În memoria locuitorilor ***Transcarpatiei*** este conservat momentul în care **Pintea** a distrus *Castelul de la Hust,* folosind arme legendare, constând în tunuri construite din lemn şi întărite cu cercuri metalice. [13] Confruntările dintre *curuţi şi lobonţi* (austrieci) au continuat şi în anii următori. În anul 1710, *curuţii ruteni* au incendiat şi demolat ***mănăstirea Peri***, de la nord de ***Tisa***, distrugând, în fapt, o parte a istoriei românilor maramureşeni.

● Precum se ştie, la 1 mai 1711, pe *câmpia Moftinului*, 12.000 de *„curuţi”* au participat la ceremonia depunerii armelor şi steagurilor, depunând apoi jurământ de credinţă faţă de împăratul **Iosif I**. [14] După ceremonie, *„curuţii”*, în cete mici, s-au împrăştiat pe la casele lor.

Apoi, austriecii au procedat cu perfidia recunoscută. ***Toţi nobilii care luptaseră de partea „curuţilor” au decăzut la starea de iobag.*** Cronicarul secui **Mihai Cserei** afirma că *„înaintea neamţului aveam omenia câinească. Jugul de lemn ne fu greu, am voit să-l sfărmăm de pe gâtul nostru, aruncară însă pe noi jug de fier cu atât mai greu. Aşa pate naţiunea care-şi caută ne-ncetat domni noi. Învaţă Transilvania, învaţă, nu te mai însoţi cu Ungaria, pentru că păsatul ungurean de multe ori îţi arse gura, şi tot n-ai fost în stare să înveţi"*.[15]

În părţile nordice ale ***Transilvaniei,*** acţiunile haiduceşti au continuat, având ca stea călăuzitoare numele şi faptele lui **Pintea,** căruia i-au adăugat supranumele de **Viteazu**. O legendă păstrată în ***Budeşti***, spune că *„după ce l-o omorât pă Pintea, apoi ceilalţi au vătăjit sânguri tăt p-aici, pă hotarele astea. Au avut gazdă-n Berbeşti şî le făcea halube de iarnă, cioareci, gubă, lecric şi cuşmă”.*

Documentele confirmă că după moartea căpitanului, haiducii şi-au ales un alt conducător, luând numele lui **Pintea**. [16] Mai mulţi haiduci cu numele de **Pintea** au acţionat în împrejurimile muntelui ***Gutin*** (*Gutâi*): ***Baia Sprie, Baia Mare, Cetatea Hust, Borşa, Budeşti*** etc., purtând cu mândrie numele **Pintea**:

- umătorul **Pintea Viteazu** a apărut în anii 1708 la ***Baia Sprie*** şi în anul 1711 la ***Budeşti***; acesta a avut trei cete de haiduci - una în munţii ***Gutâi***, alta în ***Oaş*** şi alta prin părţile ***Cicârlăului*** -, fiind prins şi executat la ***Satu Mare*** în anul 1711;

- alt **Pintea** a apărut în timpul luptelor cu tătarii din anul 1717;

- alt **Pintea** a apărut în anul 1845 la ***Baia Sprie*** - unde a fost spânzurat (zalele acestuia fiind expuse la Muzeul Judeţean Maramureş);

- alt **Pintea** a apărut la ***Ocna Şugatag*** în anul 1848 - când a trecut în tabăra revoluţionarilor lui **Ioan Buteanu;**

- ultimul **Pintea** încă era haiduc prin *Munţii Maramureşului*, în zona ***Breb***, după primul război mondial.[17]

Legenda Pintii cuprinde şi o poveste legată de o comoară pe care românii de pe ***Valea Lăpuşului şi Valea Someşului*** o mai caută. Se spune că în zona ***Chiuieşti***, **Pintea** ar fi ascuns o comoară capturată de la un conte ungur, chiar înainte de asediul cetăţii ***Băii Mari***. Comoara ar fi fost compusă din doi boi de aur, care trăgeau o căruţă plină cu monede din metal preţios.

Pe cât de măreţ a fost **Pintea** în viaţă, pe atât de măruntă este gloria lui în rândul urmaşilor. În satul Măgoaja se află o *„statuie pitică ce se ridică, vorba lui Creangă, până la umărul broaştei”*. [18] Istoria cioplirii acestui bust este următoarea:

Prin anii '90, un tânăr de numai 14 ani, pe

nume **Georgiu Augustin**, de loc din satul ***Măgoaja***, comuna Chiuieşti, la cerinţa directorului Căminului Cultural din comună - **Gavril Vaida -**, a sculptat în piatră soclul şi bustul lui **Pintea Viteazu'**. Bustul, cioplit *„naiv”* de către copilul **Augustin** se află şi astăzi în faţa Căminului cultural din sat, lăsat în paragină de primari care vin şi pleacă şi nu prea le pasă de ce lasă în urmă.

În anul 1997, sculptorul maramureşean **Ioan Marchiş** a făcut dăltuit bustul lui **Pintea Viteazu** (amplasat în faţa Jandarmeriei ***Baia Mare***), exprimându-şi admiraţia faţă de acesta. Astfel, a redat ***Maramureşului*** o parte importantă din istoria acestor locuri, topind în bronzul lucrării sale istoria orală, legendele şi miturile maramureşenilor, fixând în memoria colectivă figura unui mare român.

Însă, spre mirarea şi uimirea *moroşenilor* de la sud de Tisa şi a *lăpuşenilor*, în satul ***Veleatino*** (ucr. *Velet* = *viteaz*) raionul Hust din ***Zakarpatia,*** în 20 septembrie 2015 a fost dezvelită statuia din piatră a lui **Pintea Viteazu.**[19] Această operă de artă, creaţia artistului kievean **Roman Samilenko**, a fost susţinută financiar de către Asociaţia *„Teplîi Vodî”*, în frunte cu omul de afaceri **Vasili Komişak**. Statuia lui **Pintea** măsoară 4,20 metri înălţime, fiind omagiul adus celui pe care comunitatea din ***Veleatino*** îl consideră întemeietorul satului lor.

Deci, faptele acestui român, curajul, energia şi hotărârea de a lupta până la jertfire pentru dreptate şi libertate socială merită veşnică recunoaştere din partea urmaşilor.

Nota redacţiei: Articolul de faţă, precum şi cel din numărul precedent, fac parte dintr-un studiu mai amplu al distinsului autor, care urmează a fi publicat în volumul *Lumini şi umbre prin vitraliile culturii de securitate.*

Note

[1] Constantin Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura *Albatros*, p. 448.
[2] Constantin Prichici**,** *op.cit.*, p. 22.
[3] *Idem.,* p. 26.
[4] Gheorghe Vlad, *Aspecte ale participării maramureşenilor la răscoala curuţilor condusă de Francisc Rakoczi al II-lea (1704–1711),* în culegerea de studii *Maramureş vatră de istorie milenară*, IV, Editura Dragoş Vodă, Cluj-Napoca, 1998, p. 63-70.
[5] Radu Niculescu, ***op.cit.***, p.93-94.
[6] Direcţia Judeţeană Maramureş a Arhivelor Naţionale, *Fond Primăria Baia Mare, Protocollum V ab anno 1701 uscue 1715 inclusiva, anno 1703*, p. 20-21.
[7] Ioan Pop Reteganul, *Pintea Viteazul. Tradiţiuni, legende şi schiţe istorice,* Braşov, 1898; Apud, Constantin Prichici, *Haiducul Pintea Viteazul în tradiţia poporului nostru,* Editura muzicală, Bucureşti, 1979, p. 27-28.
[8] Constantin Prichici, *op.cit.*, p. 27.
[9] Prof. Alexandru Filipaşcu de Dolha şi de Petrova, Doctor în filosofie şi teologie, *Istoria Maramureşului*, Editura „Gutinul" Baia Mare, 1997, p.133 (textul este reprodus după prima ediţie a lucrării, apărută în tipografia ziarului „Universul", Bucureşti, 1940).
[10] Radu Niculescu, *op.cit.*, p. 100.
[11] *Din literatura poporală, Pintea viteazul. Baladă poporală*, Ediţia a II-a, Braşov, 1915.
[12] Apud, Dorin Ştef, *Dicţionar de regionalisme şi arhaisme din Maramureş,* Editura Ethnologica, seria Cultura tradiţională, Baia Mare 2015 (litera M).
[13] Aurel Socolan*, Contribuţii la studierea lui Pintea Viteazul ca personaj istoric, în Maramureş - vatră de istorie milenară. Lucrările celui de-al doilea simpozion,* Borşa, 02 – 04 august 1996, Editura *„Dragoş Vodă”*, ClujNapoca, 1997, p. 147.
[14] Al. Filipaşcu**,** ***Istoria Maramureşului***, Bucureşti, 1940, p. 148-149.
[15] George Bariţ*, Părţi alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă,* Ediţia a II-a, Inspectoratul pentru Cultură al judeţului Braşov, volumul I, Braşov, 1994, p. 297-300.
[16] Aurel Socolan, *op. cit.*, p. 148.
[17] Tudor Mihail, *Pintea Viteazul - Oşteanul de la Baia*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1962.
[18] Nicoară Mihali, *Pintea Viteazul, domnul, în Graiul Maramureşului*, 6 septembrie 2015.
[19]Bogdan Tulbure, *Sătmărenii - la dezvelirea statuii lui Pintea Viteazu, la Veleatino,* în *Gezeta de nord-vest*, 21.09.2015.

Cercetășia la Liceul Mihail Eminescu din Satu-Mare

Prof. dr. Ovidiu T. POP
C. N. „Mihai Eminescu" Satu Mare

În lucrarea monografică despre Satu-Mare, Horia I. Gheorghiţă scrie: „Liceul «Mihai Eminescu», al căruia director este d. dr. Eugen Seleş un om foarte cult, energic şi bun român. Preşedinte al despărţământului «Astra» Satu-Mare, dsa însoţit mai cu seamă de d-nii profesori Gavril Barbul, Silviu Tămaş, Vasile Scurtu şi Octavian Ruleanu, este prezent la orice manifestare culturală din cele mai îndepărtate colţuri ale judeţului sprijinind cu vorba şi în special cu faptele – ba chiar şi cu punga larg deschisă – toate acţiunile cu character românesc. Între membrii corpului didactic mai remark şi pe dnii profesori: preot Ioan Rujdea, preot Vasile Herman, preot Ioan Lörincz, Eftimie Pandrea, Francisc Groza, Eugen Foriş, Ludovic Mlinarecz, Pop Iuliu, Iosif Draser, Alexandru Pop, Alex. Dabija, Iosif Schneider, Alexandru Sarkadi, Paul Joja, Şerban Lungu, Popărăscu, Epaminonda Boca, Gheorghe Colda, Adrian Demian, Teodor Chirilă şi Şerbănescu.[1]"

Câteva cuvinte despre înfiinţarea, organizarea şi activitatea cercetăşiei în Satu-Mare:

„Prefectura judeţului şi primăria municipiului au datoria să dea un cât mai larg sprijin material subinspectoratului P. P. Satu-Mare pentru a putea face la timp plata instructorilor şi-a se asigura echipamentul necesar celor 8 centre şi 26 subcentre din judeţul acesta.

Numai satisfăcute şi aceste imperioase necesităţi îi vom putea admira pe tinerii noştri executând comenzile ordonate, în impecabilă poziţie, drepţi ca lumânarea, iuţi ca titirezul şi îndemânatici ca sfârleaza.

Numai după aceasta tinerii sătmarului vor putea lucra mai mult în direcţia pe care ar fi trebuit s'o înbrăţişeze cu mulţi ani înainte, dacă s'ar fi făcut mai de vreme ceiace nu-i prea târziu că s'a realizat şi-acuma!...

După preregimentări e firesc să urmeze locul cercetăşiei, ce a luat fiinţă la Satu-Mare datorită – mai mult – celor doi oameni cari s'au ocupat intens de ea: defunctul professor Ioan Conţiu, figură eminesciană, chipul cercetaşului incorigibil, mort pe altarul sfintei datorii în timp ce se afla în ţară străină, şi d. dr. Emil Coconeţi, un veritabil om de inimă, un suflet curat cercetăşesc...

În Satu-Mare are sediul legiunea «Principele Nicolae» care cuprinde judeţele Sălaj, Satu-Mare şi Maramureş, comandată fiind de d. dr. Emil Coconeţi, directorul financiar al prefecturii judeţului.

Comandantul cohortei «Someşul» din Satu-Mare este d. professor Alexandru Dabija, un om energic şi plin de avântul atât de necesar oricărui început.

Comandantul cohortei «Ioan Conţiu» din Baia-Sprie este d. Optimiu Nicoară, un vrednic cercetaş care s'a dedicate acestei cariere cu o pasiune demnă de invidiat.

Centuriile cohortei «Someşul» sunt formate şi comandate după cum urmează:

A liceului «MihailEminescu», comandată de d. professor Alexandru Dabija.

A şcolii de Arte şi Meserii, comandată de d. Vasile Antoniu.

A şcolii de ucenici Industriali şi Comerciali, comandată de d. învăţător Alexandru Fedac.

A şcolii primare No. 1, comandată de d. învăţător Augustin Olteanu.

A şcolii primare No. 2, comandată de d. învăţător Grigore Greceanu.

A şcolii primare No. 3, comandată de d. învăţător Iosif Cardoş.

A şcolii primare No. 4, comandată de d. învăţător Marina.

A şcolii primare No. 5, comandată de d. învăţător Victor Pop.

A minoritarilor, comandată de S. Simon.

A specialiştilor comandată de talentatul sculptor d. Francisc Lachman, harnicul conductor al lucrărilor de restaurare a căminului situate în grădina Romei.

A fabricii «Unio» comandată de d. Nicoară Mândruţ.

Amintesc aci şi pe cercetaşele liceului de stat pentru fete «Domniţa Ileana», comandate de dra profesoară Ilea şi ale liceului «Reformat» comandate de dra Agyagoş. [...]

Amintesc aci şi famfara cercetaşilor condusă cu multă pricepere şi deosebit tact de d. profesor Eduard Pavelca, absolvent al conservatorului din Praga şi fost şeful muzicii gărzii imperiale a Ţarului Nicolaie al II-lea. [...]

După cum se vede, la Satu-Mare, activează intens şi cercetaşii pe cari am socotit nemerit să-i intercalez tot aci pentru că dictonul latin «mens sana in corpora sano» nu este o afirmaţiune fără sens şi cu atât mai mult că o ţară nu se poate menţine decât printr'o «sănătate integrală: morală, intelectuală şi fizică».[2]"

Informaţiile din acest material le-am cules din „statele personale" ale profesorilor care se găsesc în Arhiva Colegiului Naţional *Mihai Eminescu*, din volumul *Colegiul Naţional „Mihai Eminescu" Satu Mare Monografie*[3] şi din anuarele Liceului *Mihail Eminescu* din Satu-Mare. Aceste anuare, începând cu numărul al doilea, au apărut sub îngrijirea directorului liceului, prof. dr. Eugen Seleş. Ultimul anuar a apărut în anul 1938.

Alexandru Dabija, în perioada 1933-1938 a fost profesor de ştiinţe naturale şi geografie la Liceul *Mihai lEminescu* din Satu-Mare.

Dr. Eugen Seleş a fost profesor de limba română la Liceul *Mihail Eminescu* din Satu-Mare, între anii 1920-1940, perioadă în care a

ocupat şi funcţia de director al instituţiei. Prof. dr. Eugen Seleş a participat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Din partea *Reuniunii „Sf. Maria" a femeilor gr.-cat. române* din Gherla, delegaţi de drept au fost Aurelia Suciu şi dr. Eugen Széles, profesor, ambii din Gherla[4]. Din *Statul personal*, aflăm despre activitatea sa că: „În calitate de preşedinte al «Desp. Astra» din localitate, an de an a organizat cicluri de conferinţe, pe de o parte, cu ajutorul Extensiunii Univ. din Cluj, pe de altă parte, cu concursul profesorilor şi intelectualilor din localitate. În mai multe comune din judeţ a organizat şezători culturale pt. ţărani. A organizat şi a condus 3 şcoale ţărăneşti în cadrele Astrei. A scris articole în ziarele din localitate. A luat parte la organizarea serbărilor naţionale pt. Public şi, în repetate rânduri, a ţinut discursuri festive. A organizat o mare adunare antirevizionistă, în Satu Mare."

La *Societatea de lectură, cohorta cercetaşilor, educaţia fizică*, anul şcolar 1921-1922, scrie: „Sub conducerea măestrului de gimnastică şi în acest an şcolar am avut Societate de educaţie fizică cu mai mulţi membri ca şi anul trecut. [...] Societatea are avere 1174 Lei. În 12 Maiu am constituit comitetul de onoare şi conducere al cohortei locale a cercetaşilor şi în anul viitor societatea de educaţie fizică va funcţiona sub acest nume. [5] "Teodor Chirilă, măestrul de gimnastică", a fost profesor de educaţie fizică la Liceul *Mihail Eminescu* din Satu-Mare în perioada 1919-1948.

Statul personal al profesorului Eugen Seleş, completat la 31 mai 1922, conţine şi informaţia că Eugen Seleş „este ales prezident activ al cohortei cercetaşilor, care a luat fiinţă în ziua de 25 Maiu 1922."

Din *Statul personal* al profesorului Mihail Macavei, completat la 31 mai 1922, aflăm că acesta este „secretarul comitetului local al asociaţiei «Cercetaşii României»." Mihail Macavei a fost profesor de limba română la Liceul *Mihail Eminescu* din Satu-Mare în perioadele 1921-1922 şi 1923-1926.

Conform *Statului personal* al profesorului Teodor Chirilă, completat la 31 mai 1922, acesta este „consilier tehnic la cohorta cercetaşilor din Satu-Mare şi conducătorul societăţii de educaţie fizică."

La *Societatea de lectură, educaţia fizică*, anul şcolar 1922-1923, scrie: „Cohorta cercetaşilor ne putând lua fiinţă în acest an şcolar, măestrul de gimnastică a continuat cu activitatea societăţii de educaţie fizică a elevilor, cari în două ore pe săptămână au făcut diferite exerciţii în sala de gimnastică, în curte şi la arena sportivă.

Pe când vor eşi aceste rânduri de sub tipar, cohorta cercetaşilor, sub conducerea şi prin hărnicia noului profesor, Iuliu Pop, va fi înfiinţată, deci educaţia fizică a elevilor noştri va fi şi mai desăvârşită.[6]"

Din *Statul personal* al profesorului Iuliu Pop, completat la 7 noiembrie 1923, aflăm că Iuliu Pop este comandantul *Cohortei Cercetaşilor* din Liceul *Mihail Eminescu* din Satu-Mare. Iuliu Pop, între anii 1923-1940, 1944-1958, a fost profesor de istorie, limba latină şi limba română. În *Statul personal*, profesorul Iuliu Pop scria: „În anul 1923 am organizat cursuri gratuite de limbă română la Liceul «M.

Eminescu», pentru funcţionarii oraşului. Apoi în fiecare an am ţinut conferinţe la şcoală, la teatru, am făcut excursii cu elevii liceului, am aranjat serbări la liceu, în oraş, apoi în diferite localităţi ale judeţelor învecinate. Am fost custodele bibliotecii profesorale."

La *Activitatea extraşcolară a profesorilor, înfiinţarea cercetăşiei, societatea de lectură*, anul şcolar 1923-1924,scrie:

„Membrii corpului profesoral şi în acest an şcolar, deşi încărcaţi de ore atât la institut cât şi la şcoalele minoritare din localitate, şi-au dat silinţa ca să desvolte activitate extraşcolară şi în oraş şi la sate.

În următoarele se va vedea activitatea noastră extraşcolară:

[...] 3. Iuliu Pop în teatru la serbările cercetăşeşti din 2 Martie 1924 rosteşte cuvântul de deschidere, iar la 10 Maiu 1924, tot în teatru disertează despre însemnătatea zilei.

[...] 8. Ioan Conţiu la 7 Iunie 1924, în Halmeu, a aranjat un festival cercetăşesc, unde dânsul a vorbit despre puterea cuvântului naţional, în 12 Iunie 1924, la festivalul cercetăşesc din Careii-Mari a vorbit despre însemnătatea cercetăşiei şi iubirea patriei.

La 2 Martie s'a înfiinţat sub conducerea profesorului Iuliu Pop «Cohorta Someşul». Cu acest prilej am aranjat un concert, tombolă şi o mică petrecere, despre care am vorbit în cronica anului şcolar.

Publicul şi în special damele din localitate ne-au dat tot concursul, ca serbările cercetăşeşti să reuşească cât se poate de bine. Exprimăm şi pe această cale vii mulţumiri doamnelor Reich Sofia, V. Dumitrescu, Duha, Ferenţiu, Chihaia, Gheorgiu, Răileanu, Valeria Dr. Seleş, Dr. Calefariu, Dr. Szóbel, Alexandrina Dr. Pop, Friedmann, Bárdos, Kardos, Márkus, Lili Popan, Moiş, Doroş şi Hantz, cari ne-au oferit preţiosul sprijin.

Corpul profesoral cu bucurie a luat spre ştire înfiinţarea cercetăşiei şi speră că, în deplin acord cu disciplina şcolară, în armonie şi bună înţelegere cu toţi colegii, această instituţiune, are să fie o chezăşie a sentimentului de dragoste pentru tot ce e românesc şi e menit să servească interesele noastre, în special aici, la frontieră.

Să nu treacă nici o singură zi fără de a face vreo faptă bună, aceasta ar fi temelia instituţiunii cercetăşeşti şi, cu aceasta deviză pe gură şi în inimi, îi zicem cohortei liceului nostru: mereu înainte şi nicicând înapoi![7]"

În *Registrul proceselor verbale*, în „Procesul verbal dresat în consiliul şcolar plenar ţinut la 14 Aprilie 1924 sub preşedinţa Dlui Inspector Şef Simion Gocan, fiind prezenţi întreg corpul profesoral dela liceu în frunte cu directorul", inspectorul Gocan, în urma inspecţiei efectuate în perioada 12-14 aprilie 1924, la punctul 3 al analizei spune: „La 2 Martie a.c. sub conducerea prof. Iuliu Pop s'a înfiinţat şi a depus legământul solemn în cadrele unor festivităţi reuşite cohorta cercetaşilor «Someşul».[8]"

În *Cronica anului şcolar* 1924-1925 scrie: „Cercetaşii au excursionat în cursul anului la Halmeu şi Ardud, unde au dat şi mici serbări şi şezători literare pentru popor, [...].[9]"

Ioan Conţiu a predat desenul la Liceul *Mihail Eminescu* din 14 noiembrie 1921 până în anul 1926, în calitate de „măiestru". Era, în acelaşi timp, custodele sălii şi colecţiei de desen. Ioan Conţiu era şi un foarte priceput pictor bisericesc, printre alte realizări amintim aici doar realizarea picturii în bisericile româneşti (greco-catolice) din Tiream şi Sătmărel[10].

În *Cronica anului şcolar* 1925-1926 scrie: „În 16 Mai s'a ţinut un maial, în pădurea oraşului, unde elevii, sub conducerea profesorilor, au avut o zi de veselie, fiind acolo aproape întreg publicul din oraş şi dl. inspector-şef G. Bota. Tot acolo a decurs şi solemnitatea depunerii jurământului cercetaşilor.[11]"

Din *Statul personal* al profesorului Ioan Cotuţiu, completat la 20 iunie 1930, aflăm că acesta este „cond. cercetăşiei". Ioan Cotuţiu, în perioada 1929-1930, a fost professor de limba română şi istorie la Liceul *Mihail Eminescu* din Satu-Mare.

În *Statul personal,* completat în 18 decembrie 1930 de profesorul Vasile Scurtu, acesta scria că este comandantul cercetaşilor din liceu. Vasile Scurtu, în perioada 1930-1940, a fost profesor de limba română la Liceul *Mihail Eminescu* din Satu-Mare.

Din *Statul personal* al profesorului Teodor Chirilă, completat în 19decembrie 1930, aflăm că acesta este „instructor la cohorta de cercetaşi".

În *Cronica anului şcolar*1931-1932 scrie: „În 16 Febr, prof. I. Cotuţiu, a aranjat o mică şezătoare culturală cu cercetaşii, în Viile Satu-Mare. [...] În 23 Martie prof. I. Cotuţiu, aranjează cu cercetaşii în Odorău, o mică şezătoare literară.[12]"

Bibliografie

Surse inedite

State personale din Arhiva Colegiului Naţional *Mihai Eminescu* din Satu Mare.

Surse edite

Documente:

Anuarul al III-lea al Liceului de Stat „ Mihail Eminescu" din Satu-Mare pe anul 1921-22, Tipografia Iosif Simon, Satu-Mare, 1922.

Anuarul al IV-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1922-1923, Tipografia Simon şi Vescan, Satu-Mare 1924.

Anuarul al V-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1923-1924, Tipografia Simon şi Vescan, Satu-Mare.

Anuarul al VI-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1924-1925, Tipografia „Corvin" S.A. ROMÂNĂ, Satu-Mare.

Anuarul al VII-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1925-1926, Tipografia „Corvin" S.A. ROMÂNĂ, Satu-Mare.

Anuarul al XI-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1931-1932, Tipografia GLORIA, Satu-Mare.

Registrul proceselor verbale începând cu anul şcolar 1922/23 până în 1934, Arhiva Colegiul Naţional *Mihai Eminescu* Satu Mare.

Volume

Câmpean, Viorel, Pop, Ovidiu T., *Pictorul, profesorul şi omul Ioan Conţiu*, Caietele eminescienilor sătmăreni, vol. 5, Editura Citadela, Satu Mare, 2014.

Gheorghiţă, Horia I., *Satu-Mare - Oameni şi fapte*, Tipografia „Gloria" Satu-Mare, 1935.

Pop, Ovidiu T. şi Pop, A., Colegiul Naţional „Mihai Eminescu" Satu Mare Monografie, Colecţia Centenarium, Editura Didactică şi Pedagogică R.A., Bucureşti, 2017.

Studii, articole

Pop, Ovidiu T., *Dr. Eugen Seleş, delegat de drept la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, Eroii Neamului, Anul VII, Nr. 3(24), Sept. 2015, pp. 61-63.

Note

[1]Horia I.Gheorghiţă, *Satu-Mare – Oameni şi fapte*, Tipografia „Gloria" Satu-Mare, 1935, pp. 82-83.

[2]*Ibidem*, pp. 99-103.

[3]Ovidiu T. Pop şi Aurel Pop, *Colegiul Naţional „ Mihai Eminescu" Satu Mare Monografie*, Bucureşti, 2017.

[4]Ovidiu T.Pop, *Dr. Eugen Seleş, delegat de drept la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, Eroii Neamului, Anul VII, Nr. 3(24), Sept. 2015, 61-63.

[5]*Anuarul al III-lea al Liceului de Stat „ Mihail Eminescu" din Satu-Mare pe anul 1921-22*, Tipografia Iosif Simon, Satu-Mare, p. 35.

[6]*Anuarul al IV–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1922–1923*, Tipografia Simon şi Vescan, Satu-Mare 1924, p. 64.

[7]*Anuarul al V-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare pe anul şcolar 1923-1924*, Publicat de Dr. Eugen Seleş directorul liceului, Tipografia Simon şi Vescan Satu-Mare, pp. 72-73.

[8]*Registrul proceselor verbale începând cu anul şcolar 1922/23 până în 1934*, Arhivă Colegiul Naţional Mihai Eminescu Satu Mare, p. 108.

[9]*Anuarul al VI–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1924–1925*, Tipografia „Corvin" S.A. ROMÂNĂ, Satu-Mare, p. 5.

[10]Viorel Câmpean şi Ovidiu T. Pop, *Pictorul, profesorul şi omul Ioan Conţiu*, Caietele eminescienilor sătmăreni, vol. 5, 2014.

[11]*Anuarul al VII–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1925–1926*, Tipografia „Corvin" S.A. ROMÂNĂ, Satu-Mare, p. 4.

[12]*Anuarul al XI–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1931–1932*, Tipografia GLORIA, Satu-Mare, p. 8.

Avram Iancu, tribunul moților și eroul neamului românesc

Ing. Mircea PÎRLEA
Biblioteca Județeană Satu Mare

În anul acesta, la 10 septembrie, comemorăm 145 de ani de la trecerea în eternitate a lui Avram Iancu, fruntaș însemnat al Revoluției de la 1848 din Transilvania, conducător al moților, tribun al poporului, om politic și diplomat, comandant militar și strateg, „Craiul munților".

Născut în anul 1824 în satul moțesc Vidra de Sus, din Munții Apuseni, și mort la 10 septembrie 1872, la Baia de Criș, Avram Iancu s-a dovedit de copil isteț la minte și, trăind în mediul Munților Apuseni, unde faptele lui Horia erau vii în inimile moților, se naște în el dorința de libertate și sentimentul datoriei de a lupta pentru dobândirea ei.

S-a socotit urmaș al Stegarului de la 1784 și „nepot" al lui Horia. Citirea și scrierea le deprinde în limba română, în satul natal, de la dascălul Mihail Gomboșiu, un țăran ceva mai luminat decât semenii săi. Se mută apoi la altă școală primară, ceva mai dezvoltată ca număr de elevi, în comuna Neagra, destul de apropiată de Vidra. Pe Avram Iancu îl întâlnim, apoi, la Câmpeni (1834 sau 1836), unul din târgurile moțești însemnate, alături de Zlatna, Abrud și Baia de Arieș. Aici, Avram învață cu alt vrednic dascăl, Moise Ioanette, cititul și socotitul, istoria și geografia, cântul și desenul. Dovedindu-se foarte bun la învățătură, la insistențele tatălui său, este trimis la gimnaziul din Zlatna. Faptul că aici era principalul centru aurifer și Avram Iancu cunoaște comportarea funcționarilor imperiali față de țăranii care duceau tot greul muncii, îl determină pe copilul de 13-14 ani să fugă și să se întoarcă acasă.

La insistențele hotărâte ale tatălui său, Avram Iancu învață sârguincios și obține rezultate strălucite. În vacanțe, era alături de părinți și frați la muncile agricole și gospodărești, se îmbracă în straie sătești și participă la obiceiurile străbune.

După absolvirea gimnaziului, devine student la Liceul academic din Cluj (1841), la Facultatea de Filozofie și la cea de drept (care abia se înființaseră), cu dorința de a deveni avocat. Credința lui Avram Iancu era că prin cunoașterea legilor putea fi de folos poporului obidit.

La Liceul academic piarist din Cluj, Avram Iancu urmează clasa superioară de „umanități"(1841), apoi cursurile secției de filozofie, absolvind două clase (1842-1843) și continuă dreptul (1844-1846). Acest centru fusese frecventat de mulți care deveniseră cărturarii și luptătorii pentru luminarea și libertatea românilor: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Gheorghe Lazăr, Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Aron Pumnul etc.

Dar acești ani au coincis și cu ofensiva maghiară în Transilvania împotriva românilor și a limbii române. Nobilimea maghiară, întrunită în dietă la Cluj (1842), a hotărât introducerea neîntârziată a limbii maghiare în toată Transilvania, ca limbă oficială, deci maghiarizarea școlilor românești medii. În aceste condiții, studenții români din Cluj, printre care Avram Iancu, au avut un rol însemnat, au luptat pe toate căile (întruniri, presă) pentru apărarea naționalității și limbii române. *Foaia* studențimii din Cluj era socotită „pârga dezvoltării literare și naționale" a tinerimii academice clujene. Avram Iancu absolvă cursurile universitare cu „cele mai excelente atestate" și se simte îndreptățit a aspira la un post de avocat practicant.

Îl întâlnim pe Avram Iancu în calitate de cancelist la Târgu Mureș, adică practicant la Tabla regească (Curtea de apel a Transilvaniei) (1847-1848), care cuprindea vreo 200 de canceliști: români, maghiari, sași. Românii aveau peste 30 canceliști, mai mulți ca niciodată până atunci.

Revoluția îl găsește pe Avram Iancu în continuarea luptei pentru drepturile românilor. Este prezent la Adunarea de pe Câmpia Libertății de la Blaj (3/15-5/17 mai 1848), apoi, în întreaga perioadă de desfășurare a acțiunilor revoluționare, Avram Iancu este conducătorul suprem al cetelor de moți. Sub înrâurirea lui Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac, se realizează înțelegerea între revoluționarii români și cei maghiari, înțelegere târzie, în vederea rezistenței comune împotriva ofensivei imperiale habsburgice. Dar, împăratul de la Viena cheamă în ajutor trupele țariste și acestea înfrâng la Șiria, pe Mureș (13 august 1849), forțele revoluției.

După înăbușirea revoluției, Curtea de la Viena răspunde, numai în parte, cererilor românilor transilvăneni. Conform Constituției lui Frantz Iosef (martie 1843), abia la Dieta de la Sibiu (1863) românii sunt recunoscuți ca națiune a Transilvaniei și la sfârșitul acestui an ia ființă o mitropolie ortodoxă. Dezamăgit, Avram Iancu a intrat imediat după revoluție în conflict cu puterea imperială de la Viena. Este întemnițat la Alba Iulia, în aceeași închisoare, în care stătuseră Horia, Cloșca și Crișan. Eliberat în anul 1852, se întoarce în satul natal. Deprimat și bolnav, rătăcește ani în șir prin munți. Moare la 10 septembrie 1872 și este înmormântat la Țebea, sub gorunul lui Horia.

Rolul lui Avram Iancu apare deslușit în cercetarea atentă a documentelor și a faptelor sale, la care trebuie adăugat și caracterul său ferm, de o mare duritate și rezistență, de o loialitate ireproșabilă și de o sensibilitate neobișnuită la nevoile țării și neamului său. Este cel mai însemnat conducător al moților pentru drepturile cărora a luptat permanent.

Viața lui Avram Iancu s-a contopit organic și nu poate fi despărțită de cauza moților și a întregului popor. Legătura cu moții și cu Apusenii scoate în evidență cele două mari virtuți ale lui Avram Iancu, de conducător și strateg militar, dar și de orator (care știe prin rostirea cuvântului să pătrundă în sufletul moților și să-i influențeze în luptă). Este în ambele cazuri mai mult decât un stegar, este „tribun al poporului".

La Blaj vorbește pe limba poporului, se face înțeles și, deci, auzit : „*Uitați-vă pe câmp românilor! Suntem mulți ca cucuruzul brazilor, suntem mulți și tari că Dumnezeu e cu noi!"*

În perioada de după Blaj și după adunarea românilor din Banat (iunie 1848), condusă de un alt mare fruntaș pașoptist, Eftimie Murgu, regimentele austriece sunt învinse de revoluționarii unguri, care ocupă o bună parte a țării, timp în care sunt împușcați și spânzurați zeci de țărani români și o serie de cărturari.

Dar ungurii n-au putut pătrunde în zona Munților Apuseni. Aici, au stat de pază moții organizați de Avram Iancu și de învățătorul Ion Buteanu. În luptele de la Abrud, Fântânele, Ponorul, ungurii sunt înfrânți și respinși. Iancu a fost sufletul rezistenței, deținând comanda supremă asupra tuturor cetelor de moți.

Conform unei concepții strategice ce putea da roade, Avram Iancu organizează cetele de moți după sistemul legiunilor romane, cu prefecți, tribuni, centurioni. Munții Apuseni a rămas o cetate de piatră neînvinsă.

Imaginea pe care Avram Iancu o crează față de contemporanii săi continuă și după moartea sa, concretizând mai bine rolul istoric, moștenirea sa. Aprecierea pleacă tot de la structura intimă a lui Avram Iancu (personalitate complexă și de excepție), de la trăsăturile sale morale și de la spiritualitatea sa.

Judecate astfel lucrurile, Avram Iancu a fost un om politic clarvăzător, vizionar, care a subordonat în cel mai înalt grad propria ființă celei a cauzei țării și a poporului său. Din acest punct de vedere, este exemplu de jertfă. Poate fi socotit și diplomat. Diplomația sa diferă de a domnilor și a oamenilor politici români, care au condus destinele neamului și se apropie mai mult de cea promovată de Horia, Tudor Vladimirescu și Bălcescu, o diplomație fără compromisuri, ci doar a înțelegerii momentului, când trebuia să ia o hotărâre necesară salvării cauzei. Așa trebuie apreciată atitudinea lui Avram Iancu de colaborare târzie (nu din vina sa) cu revoluționarii maghiari conduși de Kossuth Lajos.

În istoria Românilor, Avram Iancu rămâne un simbol: acela de „Tribun al poporului". Dar, intră și în legendă, așa cum numai oamenii de excepție reușesc să o facă. Legenda s-a țesut nevăzută pentru acel care, orator fiind, a rostit cel mai scurt discurs îndemnător: „*No, hai!"*. Cel care, cu mintea rătăcită (în opinia unora), a cutreierat prin munți și a rămas, pe drept, *Craiul munților.*

Avram Iancu rămâne nepieritor și prin cântecul veșnic viu : „*Iancule mare, Iancule tare,/ Cu noi să fii,/Tu ocrotește și însuflețește,/ Pe ai tăi fii!"*.

Bibliografie

1. Mihalache, Marin – „*Avram Iancu, erou al cauzei naționale"*, București, Editura Libra, 1992
2.******** - „*Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului"*. Volumul al II-lea, București, Editura Geneze, 2000

Mica Unire şi Reformele înfăptuite în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza

Prof. Estera HĂŞMĂŞAN

Unirea Principatelor Române a avut loc la jumătatea secolului al XIX-lea şi reprezintă unificarea vechilor state Moldova şi Ţara Românească. Unirea este strâns legată de personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza şi de alegerea sa ca domnitor în ambele Principate, la 5 ianuarie 1859 în Moldova şi la 24 ianuarie 1859 în Ţara Românească. Totuşi, unirea a fost un proces complex, bazat pe puternica apropiere culturală şi economică între cele două ţări.

Dezideratul unirii străbate ca un fir roşu întreaga noastră istorie; prima încercare de realizare a acestui deziderat s-a făcut la 1600 sub conducerea domnitorului Mihai Viteazul, a cărui personalitate şi înfăptuiri depăşesc epoca în care a domnit, demonstrând că e posibilă realizarea unui stat unitar în cadrul căruia să se dezvolte naţiunea română.

Obiectivul unirii a fost, de asemenea, unul din punctele importante ale programului revoluţiei de la 1848. Programul revoluţiei, deşi a fost elaborat în mai multe centre de pe teritoriul românesc, a avut un caracter unitar, iar dezideratul unirii se regăseşte în toate variantele sale. Înfrângerea revoluţiei nu a însemnat abandonarea obiectivelor cuprinse în program. Exilaţi în Occident, liderii paşoptişti au continuat să lupte pentru îndeplinirea revendicărilor din program. Emigraţia română de la Paris şi Londra a depus eforturi intense pentru înfăptuirea obiectivelor revoluţiei.

Unirea Principatelor devine posibilă în momentul în care contextul internaţional creează cadrul favorabil acestei înfăptuiri. Acest prilej s-a ivit odată cu Războiul Crimeii (1853-1856). Înfrângerea Rusiei de către Turcia sprijinită de Anglia şi Franţa a dus la o schimbare importantă în raportul de forţe pe plan european.

Cu prilejul Congresului de la Paris, care punea capăt războiului, cei doi domni din Ţările Române au trimis memorii adresate guvernului francez şi Congresului prin care solicitau sprijinul puterilor europene pentru înfăptuirea unirii celor două principate. Cererile lor au fost susţinute de o amplă mişcare naţională şi sprijinite de Franţa, Prusia şi Sardinia. Rusia, învinsă în război, a urmat voinţa Franţei, marea învingătoare. Ţările care s-au opus au fost Austria şi Poarta Otomană, care nu doreau un stat român unit la graniţele lor.

Tratatul de la Paris (1856) desfiinţa protectoratul rusesc şi punea Principatele sub garanţia colectivă a celor 7 puteri întrunite la Congres.

Odată creat cadrul favorabil pe plan internaţional, pe plan intern era necesară mobilizarea tuturor forţelor politice şi sociale pentru înfăptuirea unirii. Atât în Moldova cât şi în Ţara Românească s-a reuşit, în scurt timp, o mobilizare exemplară pentru unire implicând atât elita românească din acea vreme cât şi mişcarea populară. Votul popular favorabil unirii în ambele ţări, rezultat în urma Adunărilor ad-hoc în 1857, a dus la întrunirea, în 1858, a Conferinţei puterilor garante la Paris, în cadrul căreia s-a decis organizarea Principatelor. Cinci din cele şapte state au susţinut cererile Divanurilor ad-hoc, în special ,,unirea Moldovei şi Valahiei într-un singur principat sub domnia unui principe străin". Deoarece două state s-au opus, respectiv Turcia şi Austria, în cele din urmă s-a ajuns la un compromis. Puterile europene au încheiat o Convenţie (1858) cu rol de Constituţie, prin care se hotăra o unire parţială a celor două ţări. Principatele unite urmau să se numească ,,Principatele Unite Moldova şi Valahia", având doi domni, două guverne şi două adunări. S-au admis doar două instituţii comune şi anume: Comisia Centrală mixtă, care urma să dea legile comune şi Curtea de Casaţie, ambele cu sediul la Focşani.

Începutul anului 1859 a demarat cu desfăşurarea alegerilor de domni în cele două Principate. În Moldova era o largă majoritate unionistă, care cuprindea şi pe doi dintre cei trei caimacami. Unioniştii moldoveni au putut impune cu uşurinţă candidatura la domnie a colonelului Alexandru Ioan Cuza, care a fost ales domn cu unanimitate de voturi la 5 ianuarie 1859. Situaţia din Ţara Românească era puţin diferită;

doar un singur caimacam era unionist. În schimb, majoritatea populației sprijinea ideea unirii. Ideea alegerii domnului moldovean și la București a fost oficial sugerată muntenilor de către delegația Moldovei, care mergea spre Constantinopol pentru a anunța rezultatul alegerii de la Iași. În Țara Românească, adunarea a fost dominată de conservatori, care erau scindați. Neputându-se pune de acord asupra unui candidat propriu, conservatorii munteni au sfârșit prin a se alia cu candidatul Partidei Naționale și, astfel, a fost ales domnitorul Alexandru Ioan Cuza și ca domn al Țării Românești, la 24 ianuarie 1859. Astfel, românii au reușit, prin eforturile conjugate ale elitei și ale maselor populare, să depășească cadrul formal recomandat de puterile europene și să realizeze o unire reală a Principatelor prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domn în cele două țări românești. Marile Puteri au fost puse în fața faptului împlinit, astfel că acestea au fost nevoite să recunoască dubla alegere a lui Al. I. Cuza în cadrul Conferinței de la Paris (aprilie 1859).

În perioada următoare, preocuparea domnitorului Al. I. Cuza a fost să transforme unirea, personal, într-o unire reală, deplină. După lungi și anevoioase negocieri, conduse cu multă abilitate diplomatică de Costache Negri, Cuza a obținut, în decembrie 1861, un firman care-l autoriza să unească Adunarea și Guvernul de la Iași cu cele din București. Vizita personală a lui Cuza, în 1860, la Constantinopol, a avut drept scop obținerea aprobării Porții pentru realizarea unificării depline a statului. Poziția sa demnă, potrivită cu statutul unui domn și conducător al destinelor unui popor în fața sultanului, modul în care Cuza a argumentat necesitatea centralizării puterii, a determinat convocarea unei noi Conferințe a Puterilor Europene la Constantinopol, în noiembrie 1861, la sugestia Porții. Puterile suzerane și garante erau de acord și admiteau unificarea instituțiilor legislative și administrative ale celor două principate.

La 11 decembrie 1861, Cuza adresează națiunii o proclamație, anunțând mesajul său: „Unirea este îndeplinită, naționalitatea română este întemeiată". Ca urmare, s-a trecut la unificarea Guvernelor și Camerelor celor două Principate. La 22 ianuarie 1862 s–a format primul Guvern Unic al Principatelor Unite, condus de Barbu Catargiu; Parlamentul Unic își va deschide lucrările la 24 ianuarie 1862, data la care Al. I. Cuza proclamă Unirea deplină a Principatelor, iar orașul București devenea capitala acestora.

A doua etapă a domniei lui Al. I. Cuza (1863-1866) a însemnat începutul operei de modernizare a României prin înfăptuirea unor reforme necesare pentru întreaga societate.

Statuia lui Alexandru Ioan Cuza
Piața Unirii, Iași

Domnul și colaboratorul său cel mai apropiat, Mihail Kogălniceanu, erau adepții modernizării societății românești prin aplicarea consecventă a programului de la 1848. Întâmpinând rezistență din partea Guvernului și a Adunării Legiuitoare, formată din mari proprietari de pământ conservatori, care se opuneau unor reforme ample, Cuza formează, în 1863, un guvern sub conducerea lui Mihail Kogălniceanu.

Prima lege pe care o dă noul guvern este legea secularizării averilor mănăstirești. Era vorba despre averile mănăstirilor închinate locurilor sfinte din Palestina și de la Muntele Athos, averi pe care le-au primit cu mult timp înainte, în timpul marilor domnitori Ștefan cel

Mare, Mihai Viteazul ș.a.; în vremea aceea aceste măsuri au fost bune deoarece ele erau menite să susțină material și financiar bisericile creștine din Imperiul Otoman. Domnitorul Cuza a considerat că era necesar să revină la stat aceste averi (la acestea s-au adăugat și averile celorlalte mănăstiri) care reprezentau un sfert din pământul arabil al țării, iar noul stat avea nevoie de resurse financiare pentru a înfăptui reformele programate.

Cuza și Kogălniceanu au pregătit și un proiect de reformă agrară, care însă a fost respins de Adunare în aprilie 1864. Domnitorul Cuza a fost nevoit să recurgă la o lovitură de stat pentru a-și putea trece reformele. Astfel, la 2 mai 1864, a dizolvat Adunarea și a prezentat Statutul Dezvoltator al Convenției de la Paris, act care a servit drept constituție statului român în perioada următoare. Animat de un patriotism real și hotărât să înfăptuiască reformele cu orice risc, Cuza a urmărit și a folosit puterea nu ca scop în sine, ci ca mijloc pentru a putea realiza obiectivele înscrise în programul său de reforme.

Statutul însoțit și de o nouă lege electorală au fost supuse votului electoratului (prin plebiscit), care le-a aprobat. Noul Statut acorda domnului inițiativă legislativă și crea a doua cameră în Adunarea legislativă, Senatul. În urma acestor măsuri, a putut fi adoptată una din cele mai importante legi: Legea reformei agrare. Prin această lege au fost împroprietăriți aproape o jumătate de milion de familii țărănești și s-au desființat obligațiile clăcașilor.

În același an, 1864, s-a promulgat Legea învățământului, care declara învățământul primar obligatoriu și gratuit. Prin această lege se crea posibilitatea de a beneficia de educație și instrucție pentru toți copiii indiferent de situația lor materială. S-a creat o rețea amplă de școli și licee. De asemenea, era prevăzut un sistem de burse care să permită elevilor săraci să pătrundă în licee și universități. În 1860 fusese înființată Universitatea de la Iași, iar în 1864 s-a înființat Universitatea de la București. Tot acum s-a înființat Școala Națională de Arte Frumoase la București.

În același an, 1864, au fost promulgate Legile privind organizarea administrației.

Între 1860 și 1864 a fost reorganizată armata, s-a înființat Ministerul de Război și a fost reorganizat învățământul militar.

În sistemul juridic este promulgat, în 1864, și intră în vigoare din 1865, Codul Penal alcătuit după modelul francez. De asemenea, este adoptat Codul Civil (1865) și intră în vigoare, în 1866, după modelul francez și italian.

Domnia lui Al. I. Cuza, deși a fost scurtă ca număr de ani (1859-1866), a fost plină de înfăptuiri. În timpul marelui domnitor s-au pus bazele statului unitar român modern. Practic, nu este domeniu în care Cuza să nu fi adus îmbunătățiri și înnoiri organizatorice pe baza noilor cerințe ale epocii moderne.

Al. I. Cuza, prin tot ce s-a realizat în timpul domniei sale, s-a dovedit a fi cu adevărat așa cum l-a caracterizat colaboratorul său Mihail Kogălniceanu: „la legi noi oameni noi".

În perioada celui de-al doilea exil de după 1866, Al. I. Cuza n-a încetat să militeze pentru îndeplinirea deziderateloe poporului român. După Unire, dezideratul urmărit în perioada următoare a fost cel al independenței statului român. Al. I. Cuza a încercat să obțină sprijinul puterilor europene pentru obținerea independenței statului român pe cale diplomatică. Și în aceste demersuri se poate vedea gândirea progresistă, modernă a marelui Cuza, care, prin idei și fapte, și-a depășit epoca având viziuni politice potrivite cu epoca contemporană.

Bibliografie

1. Nicolae Bălcescu, „Românii supt Mihai-Voievod Viteazul", 1863.
2. C. C. Giurescu, „Viața și opera lui Cuza Vodă", Editura Științifică, București, 1966.
3. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, „Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până azi", Fundația Regală pentru literatură și Artă.
4. I. Lupaș, „Istoria unirii românilor", Fundația Culturală Regală „Principele Carol", București, 1937.
5. Gh. Platon, „Istoria modernă a României", Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.

Codexul Rohonczi

Marius Ioan CHIOREAN

Codexul Rohonczi este un manuscris ilustrat, cu un text compus într-o limbă necunoscută, și folosind un alfabet necunoscut.

Acest codex a fost denumit după localitatea Rohoncz din Burgenland (astăzi Rechnitz, Austria), unde a fost păstrat până în 1838, când a fost donat Academiei de Științe a Ungariei de către contele Gusztáv Batthyány, împreună cu întreaga lui bibliotecă.

În catalogul bibliotecii private a contelui Batthyány, întocmit în 1743, apare un articol numit „*Rugăciuni în limba maghiară într-un volum, dimensiunea 12 cm*". Dimensiunea cărții menționate și presupusul conținut religios ar corespunde cu Codexul Rohonczi, dar din lipsa altor informații în respectivul catalog, aceste mențiuni nu îndreptățesc decât o ipoteză.

Codexul Rohonczi este un manuscris prins între coperți din piele, păstrat în Arhivele Academiei de Științe din Ungaria, scris pe hârtie, având dimensiunile de 12 pe 10 cm, 448 de pagini, fiecare cu 9-14 rânduri, scrise cu pana și însoțite de 87 de miniaturi înfățișând scene religioase și laice.

De-a lungul timpului, acest codex a fost studiat de mulți învățați, cât și de unii amatori, dar până astăzi nimeni nu a reușit să ofere o traducere sau interpretare unanim acceptată.

În secolul al XIX, Codexul Rohonczi a fost studiat de savantul maghiar Ferenc Toldi, în jurul anului 1840, apoi de Pál Hunfalvy, de paleograful Albert Mahl, de profesorii universitari Josef Jirček și Konstantin Josef Jirček, de la Universitatea din Praga, de profesorul Bernhard Jülg de la Universitatea din Innsbruck.

Istoricul Károly Szabó a avansat în 1866 ipoteza că acest codex ar fi de fapt un fals, întocmit de un anticar, această opinie fiind astăzi îmbrățișată de majoritatea specialiștilor din Ungaria.

Renumitul pictor Mihály Munkácsy a dus codexul în 1890 la Paris, unde s-a străduit să îl descifreze, fără rezultat însă.

Analiza hârtiei pe care este scris Codexul Rohonczi ne arată că aceasta a fost produsă în Italia de Nord, între anii 1529 – 1540. Textul este într-o scriere necunoscută, în care se găsesc 150 de semne diferite, scrisul fiind de la dreapta spre stânga, iar miniaturile care însoțesc textul sunt în alb-negru, schițate într-o manieră simplistă, chiar naivă.

Dacă unii dintre cercetători au considerat codexul un fals, respectiv că semnele scrise nu ar avea nici un sens, fiind total aleatorii, alții au considerat că semnele ar reflecta o scriere coerentă și descifrabilă, și au avansat ipoteze și variante de traduceri.

Cât privește limba în care e redactat manuscrisul, au fost formulate mai multe ipoteze, însă nici una dintre ele nu a fost fundamentată științific. Astfel, s-au emis opinii în sensul că textul ar fi scris în limba maghiară, dacă, proto-română, cumană și chiar hindi.

Cât privește scrisul, unii cercetători din Ungaria au încercat să găsească similitudini cu vechea scriere runică secuiască (rovásirás). Alții au constatat asemănări cu inscripțiile găsite în peșterile sihaștrilor sciți din Dobrogea, sau cu alfabetul grecesc. Cea mai originală ipoteză, este, poate, aceea că ar fi vorba de o versiune rară a scrierii brahmanice.

Cercetătoarea **Viorica Enăchiuc** a aflat în 1982, dintr-o revistă publicată în Ungaria, de existența în Arhivele Academiei Ungare a Codexului Rohonczi. Se spunea că e redactat într-

o limbă necunoscută, cu o scriere secretă. A făcut rost de o copie a manuscrisului, pe care a studiat-o timp de 20 de ani, până în 2002, când a publicat, în premieră, o traducere a acestui codex atât de misterios.

Potrivit Victoriei Enăchiuc, textele Codexului au fost redactate în secolele XI – XII, în latina vulgară vorbită de daco-romani la nord de Dunăre, într-un alfabet ancestral, datând din epoca bronzului, moştenit de la daci.

Codexul ar consemna existenţa unui stat vlah centralizat, întins de la Nistru până la Tisa şi de la Dunăre la izvoarele Nistrului, condus de Domnitorul Vlad, în secolul XI. Mitropolia vlahilor ar fi avut sediul în cetatea Ticina din Păcuiul lui Soare.

Sunt menţionate localităţi precum Ineul, Aradul, Olbia, Dridu, nume de ape ca Nistrul şi Tisa, precum şi Muntele Rarău.

Vlad, ca domnitor al vlahilor, este înfăţişat ca fiind în conflict cu ungurii şi cu alte popoare migratoare şi întreţinând relaţii diplomatice cu personalităţi ale vremii precum Alexie I Comnenul, Robert al Flandrei, Constantin Ducas.

Lucrarea Vioricăi Enăchiuc a apărut în 2002 la Editura Alcor Edimpex S.R.L. din Bucureşti, cu un aspect grafic remarcabil, cu supracopertă, echivalare franceză a variantei româneşti, o prefaţă de Mihail Diaconescu şi cuvânt înainte al autoarei, postfaţă cu recomandări din partea a trei profesori universitari: Ariton Vraciu, Ioan Chiţimia şi Pandele Olteanu, bibliografie selectivă, glosar, harta Daciei în secolele I – II şi a fortificaţiilor româneşti din secolele VIII – XIII.

După editarea cărţii, reacţiile au fost împărţite, însă trebuie să menţionăm că atât popularitatea Codexului Rohonczi, cât şi atenţia dată interpretării daco-vlahice a acestuia, sunt în creştere.

Cercetări de dată recentă, efectuate cu ajutorul calculatoarelor, denotă faptul că textul manuscrisului prezintă unele regularităţi, care indică faptul că acesta are un înţeles bine determinat. Întrucât nu se întâlnesc terminaţii cauzale ale substantivelor, se presupune că textul ar fi fost scris în altă limbă decât cea maghiară.

Ilustraţiile din Codex Rohonczi ne sugerează o importantă componentă religioasă a acestuia (cruci, îngeri, sfinţi cu aureole, dar şi semilune, zvastici, aştri). Se pare că acest manuscris ar fi fost redactat într-un mediu preponderent creştin, dar cu importante influenţe islamice şi păgâne.

Nota redacţiei: Articolul de faţă, la fel ca precedentele semnate de domnul Ioan Mircea Chiorean, sunt, de fapt, capitole din volumul acestuia *Universul vechilor manuscrise*, apărut la Editura Inspirescu, în 2016. Domnia sa ne-a pus la dispoziţie întregul conţinut al lucrării, din care am încercat să extragem fragmente ce prezintă interes pentru istoria naţională, unele fiind puţin cunoscute publicului larg.

Un viitor pentru trecut. Ghid de bună practică pentru protejarea patrimoniului cultural. (XIV)

Irina OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU

4. Reţeaua de păstrare şi protecţie a patrimoniului cultural

Sub cupola legislaţiei de protecţie a patrimoniului cultural, bunurile culturale sunt neglijate, distruse, lăsate să se degradeze, jefuite, ignorate. Cadrul legislativ singur nu este o garanţie că patrimoniul este protejat. Să acţionăm în sprijinul patrimoniului şi în sprijinul legii.

Cu cât decizia este mai centralizată şi mai ierarhizată, cu atât acţiunea practică este mai întârziată şi mai birocratizată. Aceasta se vede foarte clar în situaţia noastră prezentă în materie de protecţie a patrimoniului.

Opusul centralizării şi ierarhizării excesive nu este un haos în care fiecare face ce vrea, cum se tem unii, ci dezvoltarea unei reţele. Reţeaua de protecţie, cuprinzând instituţii şi persoane care vin în contact sau au responsabilităţi în domeniul patrimoniului, cu noduri de competenţă (instituţiile specializate), este un model mai adecvat unei acţiuni eficiente, mai democratic, mai aproape de realitate. Reţeaua trebuie activată şi dezvoltată.

Distanţa dintre teorie şi practică, dintre discursurile corecte din punct de vedere politic şi realitatea dură şi dezarmantă trebuie micşorată, pe cât posibil. Teoreticienii să se adapteze şi să răspundă realităţilor, iar practicienii să se sprijine pe teorie, să se informeze şi să aplice.

Comunicarea modernă favorizează relaţiile interumane, informarea, şi comunităţile virtuale. Dar comunităţile sunt întotdeauna reale, legate de un loc, de o tradiţie, de nişte amintiri şi de un stil de viaţă. Să lucrăm cu cei din jurul nostru şi să ne întâlnim cu cei mai de departe.

Să căutăm soluţii nuanţate la problemele reale ale protecţiei patrimoniului; un echilibru între global şi local, între unitate şi diversitate, între majoritate şi minoritate, între acces şi protecţie, între impunere şi valoare asumată.

Să avem mereu în vedere nu doar interesul imediat, ci şi cel de perspectivă. Ce va fi peste zece ani? Dar peste 50? Ce va rămâne? Să ne punem zilnic aceste întrebări când luăm decizii asupra unor bunuri culturale - poate vom fi mai prudenţi şi mai grijulii.

Pentru păstrarea patrimoniului să mizăm pe curiozitatea umană, pe cultivarea fascinaţiei eterne a oamenilor de toate vârstele de a asculta poveşti. Oamenii vor să ştie, vor să înţeleagă şi să se simtă respectaţi şi implicaţi dacă noi ne preocupăm să le spunem.

Între teama că prea multe informaţii despre valoarea patrimoniului sau localizarea unor situri vor da apă la moară căutătorilor de comori şi hoţilor - şi atunci mai bine să ştie doar un cerc restrâns de specialişti, nu toată lumea - şi demagogia de a lăsa pe toţi să ia decizii asupra sorţii unor bunuri culturale în locul celor care se pricep, trebuie să căutăm mereu un dialog onest între amatori şi profesionişti, între comunitatea locală a cetăţenilor şi cei care fac din protejarea patrimoniului o meserie.

Ingerinţele politicului trebuie evitate în materie de patrimoniu. Politicienii inteligenţi nu vor forţa nota, deoarece cultivarea patrimoniului este ea însăşi o acţiune favorabilă lor.

Instituţiile culturale nu sunt cerşetoare la bugetul public şi finanţarea lor nu trebuie să fie influenţată de favoritisme politice. În realitate, ştim că nu se întâmplă aşa. Cu cât solidaritatea reţelei de ocrotire a patrimoniului cultural va fi mai mare, cu atât putem spera la o sporire a profesionalităţii, onestităţii şi rolului celor care protejează patrimoniul cultural.

Ce putem face noi?

Întrebări pentru profesor:

Faceţi lecţii despre patrimoniu la şcoală, vorbiţi despre istoria localităţii şi despre specificul ei cultural?

Mergeţi cu elevii la muzee, în excursii la monumente istorice?

Aţi organizat o colecţie şcolară, o expoziţie, un cerc de istorie?

Aţi luat cu elevii în îngrijire un monument din localitate? Aţi organizat întâlniri între copii şi vârstnici, care să le povestească despre trecut?

Întrebări pentru primar:

Ştiţi ce patrimoniu aveţi pe raza localităţii?

Aveţi un consilier sau o altă persoană care să vă sfătuiască în materie de patrimoniu?

Aveţi sau vă preocupă realizare unei istorii scrise a localităţii?

Ţineţi legătura cu intelectualii - fii ai localităţii dvs., le cereţi sprijinul?

Controlaţi care este starea patrimoniului şi luaţi măsuri de protecţie, de bun gospodar?

Întrebări pentru arheolog, arhitect, istoric de artă, etnograf:

Aţi informat corect şi complet administraţia locală despre importanţa, rezultatele şi perspectivele cercetărilor pe care le faceţi asupra siturilor şi monumentelor de pe raza localităţii?

Există la şcoală, la bibliotecă, la primărie, la căminul cultural (unde mai supravieţuiesc.)

un afiş, un panou informativ, o expoziţie foto-documentară şi publicaţii legate de cercetările pe care le-aţi făcut în zonă?

V-aţi preocupat ce rămâne în urma cercetărilor pe care le faceţi? Cum este protejat punctul cercetat arheologic?

Întrebări pentru lucrătorul vamal:

V-aţi documentat în domeniul bunurilor culturale, ştiţi să recunoaşteţi un bun cultural pentru care trebuie să cereţi certificat de export, fără a fi excesiv şi a şicana oamenii pentru bunuri curente, de serie, uneori chiar cu etichetă de magazin?

Sunteţi atent la scoaterea din ţară a bunurilor culturale fără certificate de export legale?

Întrebări pentru poliţist:

Vă informaţi asupra componenţei, semnificaţiei şi caracteristicilor patrimoniului cultural?

Intervineţi prompt atunci când sunteţi sesizat asupra unui atentat la adresa patrimoniului cultural?

Luaţi măsuri preventive privind asigurarea clădirilor care adăpostesc bunuri culturale cu sisteme de protecţie, prin controale, instruirea deţinătorilor, conlucrarea cu administraţia locală?

Întrebări pentru cetăţean, pentru membrii comunităţii locale:

Cunoaşteţi istoria localităţii în care locuiţi?

Păstraţi amintiri de familie: obiecte, fotografii, cărţi, scrisori ? Ştiţi să le îngrijiţi?

Aţi cercetat istoria propriei dvs. familii?

Există o pagină Web de prezentare a patrimoniului cultural local?

Există sărbători anuale care să adune pe toată lumea şi care să sporească coeziunea şi solidaritatea comunităţii locale?

Meşteşugurile tradiţionale, cântecele şi dansurile, se cultivă prin ateliere locale, şezători, cercuri artistice la şcoală sau la casa de cultură?

Există un grup de prieteni ai patrimoniului, de animatori locali?

Dacă vom răspunde la aceste întrebări, dacă vom anima o reţea de protecţie a patrimoniului cultural, avem o mare şansă să-l păstrăm şi să ne bucurăm de el.

Nota redacţiei: Odată cu acest episod, serialul despre protejarea bunurilor de patrimoniu a luat sfârşit. Mulţumim doamnei IRINA OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziţie întregul conţinut al volumului, din care fiecare dintre noi are ceva de învăţat. Noi sperăm că, în primul rând, au avut de învăţat cei care se lovesc frecvent de astfel de probleme şi că vor avea grijă ca frumuseţile trecutului să ofere un viitor luminos generaţiilor ce vor veni.

Către martirii români din 1848-1849

Andrei Mureșanu

Dormiți în pace, umbre, martirii românimei,
Ce-ați îngrășat pământul cu sânge de eroi!
Bătrâni cărunți cu vază, voi floarea tinerimei,
Ce-n lupte sângeroase căzând, v-ați rupt de noi!

Pământul ne desparte, iar cerul ne unește
În patria cea sfântă, egală pentru toți,
Acolo nedreptatea și ura nu răzbește,
Nu cumperi cu vieața pământul de trei coți.

Voi v-ati plinit chemarea și sânta datorință,
Când pentru-a Patrii bine cu glorii v-ați luptat!
Păstrând viitorimei modelul de credință,
Ce Patria ni-l cere ș-augustul împărat!

A voastre brave fapte sunt scrise-n istorie,
Iar dulcea suvenire în inimi de roman!
Mihalțul, Luna, Bradul, au dat dovadă vie,
Că nu e laș românul, nu fuge de dușman!

Un Iancu, un Buteanu, un Dobra ș-alți o sută
Vor sta pururea față cu orișice eroi,
Și până când națiunea română-i prevăzută
Cu stâlpi așa gigantici, nu-i pasă de nevoi!

Uniți-vă cu Mircea, voi umbre glorioase,
Al cărui nume-însuflă respect și la păgân,
Precum a lui bravure și fapte generoase
Fac sacră suvenirea-i la fiece român!

Uniți-vă cu Ștefan, principele cel mare
Ce-l recunoaște întreaga Europa de erou,
Supt care românimea scăpată d-apăsare,
Putea cu drept să zică, c-a re-nviat de nou!

Sau cu Mihai eroul și cu Ioan Corvinul,
Genii românimei d-a căror rari numiri
Ce luce-n Istorie întocma ca rubinul,
Și astăzi se înfioară a turcilor oștiri!

Nu plângeți mame, fiii, căci ei ne-au scos din moarte
Onoarea, existința, tezaurul mai frumos;
Prin sângele lor sacru s-a șters tirana soarte,
S-a stins pentru pururea suspinul dureros,

Surori, nu plângeți frații, căci ei vă liberară
De turmele rebele, al căror scop au fost:
Să taie tot, să arză, cu furie tătară,
La prunci, femei, fetițe, să nu dea adăpost.

Copile rușinoase, voi plângeti cu durere
Pre-amanții, cari în lupte cu glorii au căzut!
Dar nu știți, că-a lor inimi juraseră-n tăcere,
A fi eroi prin moarte, iar nu sclavi, ca-n trecut!

Dormiți, dormiți în pace, voinici feciori de munte,
Subțiri și-nalți ca bradul, cu brațe de eroi,
Dedați din tinerețe a merge tot în frunte,
A nu ști de pericul, de moarte și nevoi!

Iar voi, plăntuțe crude, ce-acum pășiți în lume,
Păstrați cu reverință acest act omenos,
Săpând profund în inimi al bravilor frați nume,
Ce sângele-și vărsară în câmpul glorios!

SCOALA GIMNAZIALĂ
"VASILE LUCACIU"
P